

T.C
MİMAR SİNAN GÜZEL SANATLAR ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

ENDÜSTRİ YAPILARININ
YENİDEN İŞLEVLENDİRİLMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DİLARA PİRAN

Anabilim Dalı: Mimarlık

Programı: Mimari Tasarım Sorunları

Tez Danışmanı: Prof.Dr.Zeynep AYGEN

Aralık 2016

**T.C.
MİMAR SİNAN GÜZEL SANATLAR ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**ENDÜSTRİ YAPILARININ
YENİDEN İŞLEVLENDİRİLMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mimar Dilara Piran

Mimarlık Anabilim Dalı

Mimari Tasarım Sorunları Programı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Fatma Zeynep AYGEN

ARALIK 2016

Dilara PİRAN tarafından hazırlanan ENDÜSTRİ YAPILARININ YENİDEN İŞLEVLENDİRİLMESİ adlı bu tezin Yüksek Lisans tezi olarak uygun olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. Zeynep Aygen

Tez Yöneticisi

Bu çalışma, jürimiz tarafından MİMARLIK Anabilim Dalında

Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan: : Prof. Dr. Zeynep Aygen

Üye : PROF.DR.CAN Ş. BİNANLI

Üye : DOÇ. DR. EMEL ARDAMAN

Üye : _____

Üye : _____

Bu tez, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü tez yazım kurallarına uygundur.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	ii
ABSTRACT.....	iv
ÖNSÖZ.....	vi
KISALTMALAR LİSTESİ	vii
ŞEKİL LİSTESİ.....	viii
1.GİRİŞ.....	1
2. MİMARLIK VE KORUMA.....	4
2.1. Tarihsel Süreç İçerisinde Korumacılık.....	13
2.2. Tarihi Çevrede Yeni.....	15
2.3. Tasarım ve Restorasyon.....	19
3. YENİDEN İŞLEVLENDİRME.....	25
3.1. Eski ve Yeni İlişkisinde Yeniden İşlevlendirme.....	32
3.2. Yeniden İşlevlendirmede Kullanıcı ve Mekan.....	36
4.ENDÜSTRİ YAPILARI.....	42
4.1. Kültürel Miras Olarak Endüstri Yapıları.....	49
4.2. Endüstri Yapılarının Mimari Özellikleri.....	57
5. ENDÜSTRİ YAPILARININ YENİDEN İŞLEVLENDİRİLMESİ.....	68
5.1. Yapı ve İşlevi.....	82
5.2. Sürdürülebilirlik Bağlamında Endüstri Yapılarının Yeniden İşlevlendirilmesi	114
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	126
KAYNAKÇA.....	128
ÖZGEÇMİŞ.....	140

ENDÜSTRİ YAPILARININ YENİDEN İŞLEVLENDİRİLMESİ

(Yüksek Lisans Tezi)

Dilara PİRAN

MİMAR SİNAN GÜZEL SANATLAR ÜNİVERSİTESİ

FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Aralık 2016

ÖZET

Endüstri yapılarının ve endüstriyel alanların yeniden işlevlendirilmesi konusu, Endüstri Devrimi ile birlikte ortaya çıkan endüstri yapılarına ve çağdaş koruma yöntemlerinden olan yeniden işlevlendirmeye dayanmaktadır. Aynı anda mimarlık, kültür, tarih, teknoloji gibi birçok alanda görülen değişim ve dönüşümlerle şekillenen fiziksel çevre, kent mekanlarının tarihsel deneyimlerini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda; işlevin, estetiğin, sanatın, tekniğin, geometrinin, sosyo-kültürel ve psiko-sosyal dinamiklerin, mekansal tezahürlerini ortaya koyan mimarlık, öne çıkmaktadır. Toplumsal, teknolojik, ekonomik, siyasi vb. birçok alanı kısmen veya tamamen dönüştüren Endüstri Devrimi, bu alanlarla hayat bulan kentlerin değişen karakteri, kimliği ve kent dokusu ile doğrudan ilişkilidir.

Çalışma kapsamında, mimarlık ve tasarımın çok yönlü ve disiplinlerarası doğaları göz önünde bulundurularak, endüstri yapılarının yeniden işlevlendirilmesinde yer alan subjektif nitelikli yaklaşımların, objektif bir tavırla değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Konunun içerdiği kavramlar ve kavramlar arası ilişkiler, teorik zeminde farklı perspektiflerden anlaşılmaya çalışılmıştır. Yapılan araştırma ve analizlerle varılan sonuçlar doğrultusunda, uygulama örnekleri yorumlanmıştır.

Araştırmanın amacı, kent içerisinde işlevini yitiren endüstri yapıları ve alanlarının sahip oldukları ve sundukları değerleri ve olanakları göz önüne alındığında, yeniden kullanımlarının yapı ölçeğinden kentsel ölçeğe kadar birçok alanda rolünü, yerini ve

önemini vurgulamaktır. Çalışma boyunca, metodoloji olarak alan araştırma yöntemi benimsenmiş, objektif bir perspektif ile yapılan karşılaştırmalar üzerinden örnekler sunulmuştur.

Bilim Kodu :

Anahtar Kelimeler : Tarihi Koruma, Endüstri Yapıları, Sürdürülebilirlik, Mimari Tasarım, Yeniden İşlevlendirme, Kültürel Miras, Endüstriyel Estetik

Sayfa Adedi : 140

Tez Yöneticisi : Prof.Dr. Fatma Zeynep Aygen

ADAPTIVE REUSE OF INDUSTRIAL BUILDINGS

(M.Sc. Thesis)

Dilara PİRAN

**MIMAR SINAN FINE ARTS UNIVERSITY
INSTITUTE OF SCIENCE AND TECHNOLOGY**

December 2016

ABSTRACT

Adaptive reuse of industrial buildings and industrial areas is based on industrial buildings, emerging through the Industrial Revolution, and adaptive re-use, as a method within the context of contemporary preservation. Physical environment shaped by changes and transformations in many areas such as architecture, culture, history, technology reveals the historical experiences of urban spaces. In this context, architecture, which reveals the spatial manifestations of function, aesthetics, art, technique, geometry, socio-cultural and psycho-social dynamics, comes to the forefront. The Industrial Revolution, which transforms many areas in whole or in part as social, technological, economic, political, etc., is directly related to the changing character, identity and urban fabric of the cities that enliven with these areas.

In the scope of the study, in consideration of the multi-directional and interdisciplinary nature of architecture and design, it was aimed to evaluate subjective approaches in the adaptive re-use of industrial buildings in an objective manner. The concepts involved in the subject and the relations between the concepts have been tried to be understood from different perspectives on the theoretical basis. In the direction of the results of the researches and analyzes made, implementation examples are interpreted.

The aim of the research is to emphasize the role, place and importance of the re-use in many areas, from the building scale to the urban scale, when considering the values and possibilities of the industrial buildings and brownfields that have lost their function

in the city. During the study, field research methodology was adopted as a methodology and examples were presented through comparative perspectives.

Science Code :

Key Words : Historical Preservation, Industrial Buildings, Sustainability, Architectural Design, Adaptive Reuse, Cultural Heritage, Industrial Aesthetics

Page Number: 140

Supervisor : Prof.Dr. Fatma Zeynep Aygen

ÖNSÖZ

Öncelikle, tez çalışmamın oluşumundaki önemli katkısının beraberinde, lisansüstü eğitimimde her konuda daima desteğini hissettiğim değerli hocam Prof.Dr.Fatma Zeynep Aygen'e, ve bölümümdeki tüm hocalarıma katkılarından dolayı teşekkür ederim.

Dilara Piran

KISALTMALAR LİSTESİ

AIA	: The Association for Industrial Archaeology
ICOMOS	: International Council on Monuments and Sites
TICCIH	: The International Committee for the Conservation of the Industrial Heritage
UNESCO	: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
EEA	: The European Environment Agency- Avrupa Çevre Komisyonu
GLC	: Greater London Council
DCMS	: UK Government Department for Culture, Media and Sport

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa No

Şekil 3.2.1. Bauhaus Binası, Dessau, 1926, Mimar:Walter Gropius (Fotoğraf: Lucia Moholy/Bauhaus-ArchivBerlin) (Url-1)	36
Şekil 3.2.2: Donald Judd öğrencileriyle, 1974. (Fotoğraf: Barbara Quinn/Courtesy Judd Foundation Archives) (Url-2).....	39
Şekil 3.2.3: 101 Spring Sokağı, 1972. (Fotoğraf: Paul Katz, Courtesy Judd Foundation Archives) (URL-3).....	40
Şekil 4.1 : Hızlı nüfus artışı ve artan yapı yoğunluğu neticesinde işçi mahallerinin kötüye giden koşulları (URL-4).....	44
Şekil 4.2: Cite Industrielle- Tony Garnier (URL-5).....	45
Şekil 4.3: The Factory (URL-6).....	45
Şekil 4.4: The Factory (URL-6).....	46
Şekil 4.1.1: Bilbao Ría 2000 - Nervion nehri boyunca uzanan endüstri yapıları ve gemi tersaneleri (CRG I, Mart 2006 sunumu)	56
Şekil 4.1.2: Bilbao Ría 2000 - Terkedilmiş alan ve gemi kalıntıları (CRG I, Mart 2006 sunumu).....	56
Şekil 4.1.3: Bilbao'nun gelişmesinde etkili olan önemli olaylar, (URL-9)	56
Şekil 4.1.4: Bilbao Ría 2000 - Abandoibarra, dönüştürülmeden önce (CRG I, Mart 2006 sunumu).....	57
Şekil 4.2.1: Waltham, Massachusetts' Boston Manufacturing Co. Binası, Moody Sokağı'ndan görünüşü, Historic American Engineering Record, MA-54-5; HAER MASS, 9-WALTH, 4-5, Steve Dunwell, 1979, (Berens, 2010)	58
Şekil 4.2.2: Magnolia Cotton Mill, Mississippi, iç mekan görünüşü (Fotoğraf: Wikimedia Commons) (URL-10)	59
Şekil 4.2.3: Sümerbank Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası (URL-11)	60
Şekil 4.2.4: I No'lu fabrika binası sağda ve 2 No'lu fabrika binası solda, 2015 (Fotoğraf: Dilara Piran).....	60
Şekil 4.2.5: I No'lu fabrika binası ve 2 No'lu fabrika binası arası bağlantı ilişkileri, 2015 (Fotoğraf: Dilara Piran).....	61
Şekil 4.2.6: I No'lu Fabrika Binası iç mekan görünüşü, 2015, (Fotoğraf: Dilara Piran)	61

Şekil 4.2.7: Düzenli aralıklar ile tekrar eden pencere açıklıkları, 2015 (Fotoğraf: Dilara Piran).....	61
Şekil 4.2.8: Kristal Saray (Crystal Palace) (URL-12).....	62
Şekil 4.2.9: Citta Nuova (Yeni Kent) Tasarımı, Antonio Sant' Elia, 1914 (URL-17)	63
Şekil 4.2.10: Henry Ossawa Tanner sanatçı loftu, Paris, 1920 (URL-13).....	63
Şekil 4.2.11: Andy Warhol'un 'The Factory' adını verdiği loft stüdyosu, 1965 (URL-18)	64
Şekil 4.2.12: Centre Pompidou, Paris, Fransa, 1977 (URL-13).....	65
Şekil 4.2.13: Centre Pompidou günümüzde de işlevine devam etmektedir (URL-19)	65
Şekil 4.2.14: Loft tipi konut olarak yenilenmiş ve tasarlanmış 1909 senesinde inşa edilmiş yapı iç mekan görünüşü Fotoğraf: Evan Joseph (URL-20).....	66
Şekil 4.2.15: Tasarımcı Draga Obradovic'in atölye olarak dönüştürdüğü 19.yy'a ait tekstil fabrikası yapısından görünüş Fotoğraf: Fabrizio Cicconi (URL-21)	66
Şekil 5.1: Poblenou'da yer alan, kütüphane ve sanat festivali merkezi olarak yeniden işlevlendirilen eski tekstil fabrikası Ca l'Aranyó (URL-22).....	70
Şekil 5.2: İletişim Fakültesi'ne dönüştürülen eski tekstil fabrikası olan Ca l'Aranyó, eski fabrika yapıları ve modern çağdaş mimari yapılar (URL-22)	71
Şekil 5.3: Görsel-işitsel iletişim kampüsü, kütüphane ve festival alanı olarak dönüştürülen Ca l'Aranyó fabrika yapıları ve yenileme projesi kapsamında tasarlanan çağdaş yapılar (URL-23).....	71
Şekil 5.4: Tate Modern görünüş (URL-24).....	72
Şekil 5.5: Batı tarafından görünüş (Falcon Point), 2016 senesinde açılan Switch House (URL-25).....	72
Şekil 5.6: Gemini Residences, Kopenhag, Dankimarka (URL-26)	73
Şekil 5.7: Viyana Gazometreleri, Avusturya (URL-27)	73
Şekil 5.8: Levent Loft Bahçe (URL-5)	74
Şekil 5.9: İstanbul Bilgi Üniversitesi Santral Kampüsü 4 ve 6 no lu kazan daireleri (URL-28).....	76
Şekil 5.10: İstanbul Bilgi Üniversitesi Santral Kampüsü 4 ve 6 no lu kazan daireleri (URL-28).....	76
Şekil 5.11: İstanbul Bilgi Üniversitesi Santral Kampüsü 4 ve 6 no lu kazan daireleri (URL-28).....	77
Şekil 5.12: Eski tramvay onarım deposu ambarları, tarihi görünüş (Lobko, 2011) (URL-29).....	79
Şekil 5.13: Artscape Ambar 1-2-3-4-5 Görünüşleri (URL-30).....	80
Şekil 5.14: The Stop Greenhouse (Fotoğraf Tom Arban) (Lobko,2011).....	80
Şekil 5.15: Artscape Wychwood Barns (URL-29)	81

Şekil 5.16: Artscape Wychwood Barns'da gerçekleştirilen Toronto Timeraiser organizasyonu (URL-31)	82
Şekil 5.1.1: Tate Modern Hava Fotoğrafı/ 2016 Switch House binasının açılışından önce (URL-32)	84
Şekil 5.1.2: Bankside Güç İstasyonu, 1947-1981 (URL-13)	84
Şekil 5.1.3: Cephe görünüşü (Fotoğraf: Javier Gutierrez Marcos) (URL-33)	85
Şekil 5.1.4 : Zemin kat planı (URL-33)	85
Şekil 5.1.5 : Kazan dairesi, türbin holü ve petrol tanklarından geçen kesit (URL-33)	86
Şekil 5.1.6: Tate Modern iç mekan görünüşü (Fotoğraf: Darrell Godliman) (URL-33)	86
Şekil 5.1.7: Sergi alanı olarak kullanılan petrol tankları (Fotoğraf: Iwan Baan) (URL-33)	87
Şekil 5.1.8: Tate Modern kapsamında düzenlenen The Weather Project sergisinden görünüş (Fotoğraf: Richard Holt) (URL-33)	87
Şekil 5.1.9: The Weather Project (Fotoğraf: Studio Olafur Eliasson) (URL-25) ...	88
Şekil 5.1.10: Tate Modern, 2016, Switch House binasının açılışından sonra (Fotoğraf: Jim Stephenson) (URL-34)	88
Şekil 5.1.11: Tate Modern, 2016 (Fotoğraf: Jim Stephenson) (URL-34).....	88
Şekil 5.1.12: Bethlehem Çelik Fabrikası (URL-35).....	89
Şekil 5.1.13: Şehir mezarlığından fabrika görünüşü, 1935 (Fotoğraf: Walker Evans) (URL-36).....	89
Şekil 5.1.14: Yeniden geliştirilen alan çevresinde yer alan Lehigh Nehri ve Bethlehem'in kuzeyinde yer alan mahalleler (Fotoğraf: Christenson Photography for WRT) (URL-37).....	90
Şekil 5.1.15: Alan planı ve fonksiyon dağılımı (URL-37)	90
Şekil 5.1.16: Benthlehem Çelik Fabrikası, ArtsQuest Merkezi iç mekan görünüşü (URL-38).....	91
Şekil 5.1.17: Benthlehem Çelik Fabrikası, ArtsQuest Merkezi dış mekan görünüşü (URL-39).....	92
Şekil 5.1.18: Sanat Merkezi'ne dönüştürülen Benthlehem Çelik Fabrikası/ Sanat Performansları (URL-38)	92
Şekil 5.1.19: Eski fabrika yapılarıyla bir arada sürdürülen yeni işlevleriyle alanın günlük kullanım olanakları (Fotoğraf: Halkin/Mason) (URL-37).....	93
Şekil 5.1.20: The campus features a mixture of historic and modern structures surrounding open space that includes an outdoor performing arts pavilion. (Fotoğraf: Christenson Photography) (URL-37).....	93
Şekil 5.1.21: Ruhr Bölgesi (URL-40)	94
Şekil 5.1.22: Emscher Lanschaftspark 2010 Projesi Masterplanı (URL-41).....	95

Şekil 5.1.23: Emscher Landschaftspark 2010 Projesi Masterplanı (URL-41).....	95
Şekil 5.1.24: Duisburg Nord Landscape Park (URL-42).....	96
Şekil 5.1.25: Duisburg Nord Landscape Park (URL-42).....	96
Şekil 5.1.26: Zollverein Kömür İşletmesi'nde yer alan kok fabrikası, kanal ve güneş enerjili dönme dolap (URL-43).....	96
Şekil 5.1.27: Endüstriyel parkın girişinde yer alan Ruhr Bölgesi'nin Eiffel Kulesi olarak bilinen ikonik Shaft 12 yapısı (URL-44)	97
Şekil 5.1.28: Oberhausen Altenberg Çinko Fabrikası (LVR Industriemuseum) (URL-35)	97
Şekil 5.1.29: Oberhausen Altenberg Çinko Fabrikası (LVR Industriemuseum) (URL-45)	97
Şekil 5.1.30: LVR-Industriemuseum (URL-46)	97
Şekil 5.1.31: The Factory (URL-6)	99
Şekil 5.1.32: Bofill'in fabrika içinde yer alan salonundan görünüş (URL-6).....	100
Şekil 5.1.33: Fabrika yapılarının yüksek hacimleri (URL-6).	100
Şekil 5.1.34: Fabrika işlevine ait devasa görünümlü ve demir ağırlıklı detaylar (URL-6)	101
Şekil 5.1.35: 'Taller de Arquitectura' mimarlık ofisinin yönetim merkezi (URL-6)	102
Şekil 5.1.36: Yapıların etrafını çevreleyen bahçeler (URL-6).....	102
Şekil 5.1.37: Viyana Gazometleri inşaatı (URL-47).....	103
Şekil 5.1.38: Viyana Gazometreleri genel görünüş (URL-48)	104
Şekil 5.1.39: Gazometre plan ve kesitleri (URL-49)	105
Şekil 5.1.40: Gazometre A (URL-50)	106
Şekil 5.1.41: Gazometre B (URL-50)	106
Şekil 5.1.42: Coop Himmelb(1)au tarafından tasarlanan Gazometre B binası ve yeni yapı (URL-48).....	107
Şekil 5.1.43: Gazometre B Binası ve yeni tasarlanan yapı cephe ilişkisi (URL-48)	107
Şekil 5.1.44: Gazometre C (URL-51)	108
Şekil 5.1.45: Gazometre C (URL-51)	108
Şekil 5.1.46: Gazometre D (URL-50).....	109
Şekil 5.1.47: Gazometre D (URL-52).....	109
Şekil 5.1.48: Gemini Residence (URL-53)	111
Şekil 5.1.49: Gemini Residence apartman daireleri dış cephe (URL-54).....	111
Şekil 5.1.50: Gemini Residence iç avlu (URL-53)	112
Şekil 5.1.51: İkiz silo yapıları (URL-53)	112

Şekil 5.2.1: Leipzig Baumwollspinnerei- sanat ve kültür merkezine dönüşen endüstri alanı- kapsamında ‘Gallery weekend’ organizasyonu, 2011 (Ursic, 2012).....	118
Şekil 5.2.2: Halle 14(Centre for Contemporary Art, Leipzig) Çağdaş Sanat Merkezi kapsamında “Capitalist Melancholia” sergisinden görüntü (URL-56)	119
Şekil 5.2.3: Halle 14- "The Passion of Collecting" sergisi, çatıda kurulan enstelasyon görüntüsü, 2005 (Kunzmann, 2012).....	120
Şekil 5.2.4:Zellig (URL-57).....	121
Şekil 5.2.5: Galeri Mana/ Karaköy, (URL-59)	122
Şekil 5.2.6: İstanbul Modern (URL-60).....	123
Şekil 5.2.7: Andy Warhol’un studyo ve konut olarak kullandığı Loft mekanı, (Fotoğraf: Stephen Shore) (URL-61).....	124

1.GİRİŞ

Koruma alanındaki kuramsal tartışmalar tarihsel süreçten günümüze süregelen bir konudur. Konunun uzmanları tarafından her dönemde yeni bir yerden ve yeniden tartışılmasına ihtiyaç duyulmakta, kuramsal alandaki görüş farklılıkları neticesinde yapılan uygulamalarda farklı teknik, malzeme, tasarım kriterleri taşıyan eserler ortaya çıkmakta, kavramların anlamları ve kapsamaları daralmakta, genişlemekte veya konuya yeni kavramlar eklenmektedir.

Çalışma kapsamında, her konuda olduğu gibi, endüstri yapılarının yeniden işlevlendirilmesi konusunda da araştırmanın kuramsal bir çerçeve üzerine oturabilmesi için, konu başlıkları altında kavram tanımları verilerek, üzerlerinden irdeleme ve yorumlar yapılmıştır. Değişen tartışma konuları beraberinde tarihin de yeniden yorumlamasının yapılmasına ihtiyaç duyulan bu alanda, kesin ve net soru ve cevaplar sunulamayacağı gibi kesin ve net sınırlar da çizilememektedir.

Süregelen farklı perspektifler, yorumlar ve buna ek olarak ilgili yönetmelik ve yönergeler ışığında, konunun geniş kapsamlı içeriğinin çok yönlü algılandığına dikkat çekilerek çözümlenmelere gidilmiş; mimarlık ve koruma kuramından endüstri yapılarında yeniden işlevlendirme alanına doğru bir araştırma ve paralelinde irdellemeler yapılmıştır. Konu kapsamında yer alan kavramlara konunun ilerleyişinde farklı konu başlıkları altında gerekli yerlerde değinilerek bütünsel bir yaklaşım çerçevesinde yorumlar sunulmuş, örnekler üzerinden okumalarla yeniden işlev ile öne çıkan unsurların önemi vurgulanmıştır.

Araştırmanın amacı, kent içerisinde kalmış eski endüstri yapıları ve alanlarının sahip oldukları ve sundukları değerleri ve olanakları göz önüne alındığında, yeniden kullanımlarının yapı ölçeğinden kentsel ölçeğe kadar birçok alanda rolünü, yerini vurgulamaktır. Bu çalışmada bu yapıların yeniden değerlendirilme ve yeniden kullanım süreçlerinde, bir strateji olarak yeniden işlevlendirilmenin izlenmesinin

gerekli bir yol olduğu, uygulanmış örnekler ile de desteklenerek ortaya konmaktadır. İşlev değışikliği, endüstri yapılarının yeniden kullanımı ile birlikte düşünöldüğünde, bu yapıların yeniden işlevlendirilme ve yeniden kullanımlarında yer alan dönüşüm evrelerini kendi yapılarıyla da sundukları vurgulanmak istenmiştir. Mimari müdahaleler ve yeni işlevleri doğrutusunda değerlerinin yeniden ön plana çıkartılarak, yapı ve çevre ölçeğinde yarattıkları etkilerin önemli boyutları üzerinde durulmaktadır. Araştırmanın materyalini, özellikle liman bölgelerinde konumlandırılmış üretim ve depolamaya yönelik olarak ortaya çıkan endüstri yapıları oluşturmaktadır.

Araştırmada izlenen yol dört aşamadan oluşmaktadır. Birinci aşamada, mimarlık ve korumanın ilişkisi üzerinden tarihsel süreçte korumacılık irdelenmiş, tarihi çevrede ‘yeni’nin neler olabileceği ve ‘yeni’nin konu içerisindeki yerine değinilmiş, restorasyonun tasarım boyutuna dikkat çekilmeye çalışılmıştır. İkinci aşamada, yeniden işlevlendirme eski ve yeni ilişkisi üzerinden tartışılmış, kullanıcı ve mekanın yeniden işlevlendirmedeki rolüne değinilmiştir. Üçüncü aşamada, endüstri yapıları Endüstri Devrimi kapsamında tartışılmış, kültürel miras olarak mimari özellikleri incelenmiştir. Dördüncü aşamada, endüstri alan ve yapılarının yeniden işlevlendirmeleri; alan, yapı ve işlevi arasındaki ilişkiye dayanarak, proje örnekleri üzerinden analiz edilmiştir. Sürdürülebilirlik bağlamında endüstri yapılarının yeniden işlevlendirilmesinin önemine dikkat çekilmiştir. Araştırma sonunda, yapı ve işlevi ilişkisinde, yeniden verilecek işlevi ve beraberinde mimari müdahale ölçeğini, yapının veya alanın kendisinin sunduğu sonucuna ulaşılmıştır. Endüstri mirasının yeniden kullanımlarında, sürdürülebilir yeniden işlevlendirme projeleri olabilmeleri için yapılması gerekli görölen öneriler örnekler eşliğinde sunulmuştur.

Çalışma boyunca, metodoloji olarak alan araştırma yöntemi benimsenmiş, objektif bir perpektif ile karşılaştırmalar üzerinden örnekler sunulmuştur. Bunun yanı sıra, konuda yer alan kavramların mimari algı üzerinden anlaşılması adına, yaşanan mekan içinde yaşamın çözümlenebilmesi için, malzemelerin deneyim üzerinden algılanması gibi konularda fenomenolojiden yararlanılmıştır. Verilerin toplanmasında kalitatif yöntemle ilerlenerek, alan gözlemi ve örneklerin karşılaştırmalarıyla, farklı bakış açılarından konu detayları ve ayrıntıları sunulmuştur.

Kavramların bir konu dahilinde hem eylem, hem araç, hem amaç olarak yer alabileceği görülmektedir. Kavramlar arası bu ilişkilerde, birbirlerinin konumundan farklı etkilerinin irdelenmesi ile konu genişlemekte, büyümekte, farklı yönler, yorumlar kazanmakta ve böylece gelişmekte, değişmekte ve evrimleşmektedir. Çalışmadaki yaklaşımın da temelini oluşturan görelilik ve beraberinde getirdiği sorgulamaların dinamizmine dayalı olarak, belirli bir çerçeveye sınırlandırılmayacak olan mimarlık, kültür, tarih, sanat v.b. alanları, her zaman yeniden yeni bir yerden gelişmeye, tartışılmaya devam edilecektir.

2.MİMARLIK VE KORUMA

İnsan doğanın, yaşamın bir parçasıdır, hatta kendisidir; ve kendi yaşamından sorumlu olduğu kadar dünyasını oluşturan unsurlardan, onların süregelebilmelerinden de sorumludur. ‘Korumak’ içgüdüsel olarak gelmelidir, gelmektedir.

Mimarlığın, insanlığın doğal bir gereksinmesi olan korunma içgüdüüne yanıt olarak başladığı mimarlık tarihine ilişkin kaynaklarda yer almaktadır. Yaşadığı çevreyi yaratma ihtiyacı duyan insan, - en başta barınma, kendini koruma ihtiyacı ile ortaya çıkmış olsa da- evrimleşme süreci içerisinde malzeme, teknik, yöntem, yaratıcılık, zevk, estetik, sanat gibi unsurların bir araya gelmesi ile, insanın imkanları ve isteği genişlemiş ve ‘çevresini yaratma’ bir uğraş, gelişme, değişme ve evrilmeyeyle yol alan bir meslek alanı olmuştur.

Türk Dil Kurumu Genel Türkçe Sözlük tanımlarına göre ‘korumak’; “Bir kimseyi veya bir şeyi dış etkilerden, tehlikeden, zor bir durumdan uzak tutmak, esirgemek, muhafaza etmek, vikaye etmek, sıyanet etmek”, “Tehlikeye karşı denetimi altında bulundurmak, savunmak, müdafaa etmek”, “Tehlikeli, zararlı durumları önlemek”, “Bir şeyin eskimesini, yıpranmasını önlemek için gereken dikkat ve özeni göstermek”, “Süregelen bir durumun değişikliğe uğramasını önlemek”tir.

Bu tanımlara göre, mimarlık ve korumanın ilişkisine değinilmeden önce, korumanın temel anlamını tanımlamak gerekir ki korumak, var olan birşeyin kendisinin, barındırdığı özelliklerin, sahip olduklarının eskimesini, işlevini yitirmesini, değişmesini, bozulmasını önlemektir ve tehlikeli bir durum varsa gerekli önlemleri alarak muhafaza etmektir.

Mimarlığa gelince, latince mimarlık, ‘architectonice’ dir. Kelime ‘techne’ ve ‘architecton’ olarak ayrışır. “Techne” kelimesi Antik Yunan’da bilinen anlamda teknoloji değil, aynı zamanda yaratma (poiesis, creation) anlamına gelmektedir. “Architecton” orijin, prensip ve öncelik anlamına gelen “arche” ve marangoz veya zanaatkar anlamındaki “tecton”dan oluşur. Kelime Latince’de usta biri olarak

tanımlanan bilgi donanımlı yaratıcı tarafından yaratılan, bir yapış (making) eylemi anlamındadır (Karatani, 1995). Mimar ve yarattıkları, kelimenin kökeninden itibaren yüceltilmekte ve farklılaştırılmakta, mimarlığın özünün geniş kapsamını ortaya koymaktadır.

İlk yazılı mimari teori kitabı olarak bilinen Vitruvius'un "Mimarlık Üzerine On Kitap" adlı eseri; yazarın, zaman, bağlam, sosyal etkiler, sanat anlayışı, etik gibi boyutlarından kaynaklı çok da somut değerlendirilemeyen mimarlık üzerine düşüncelerini içermektedir (Soygeniş, 2006, s.9-11). Mimarlıkta "kendisine anlam verilen ve ona anlamını veren" diyerek tanımladığı teorik ve pratik bilgi birikiminin, mimar için önemli iki nokta olduğunu düşünmektedir. Yetenekli ve eğitime yatkın olmadan mimar olunamayacağını belirten Vitruvius, mimarın iyi bir yazı dili olması, geometri eğitimi görmesi, tarih konusunda bilgili olması, felsefe çalışmış olması, müzikten anlaması, tıp bilimine yabancı kalmaması, hukukçuların düşüncelerini bilmesi, gökbilimin teorik bilgisine vakıf olması gerektiğini savunmuştur (Vitruvius, 1993, s.4-5). Esnek, evrilmeye açık, gelişerek çevresiyle uyum içerisinde ilerlerken öncülük edebilecek potansiyele sahip çok yönlü insan olmaya dayanan bu ifadeler, mimarlık mesleği ve mimar için, ucu açık, kapsamı her zaman evrilebilecek olumlamalardır.

Arketip sözcük olarak Yunanca bir sözcüktür ve ilk biçim, ilk model anlamına gelir. Mimarlık bir dil olarak alındığında, arketip mimarlığın sözcük dağarcığı olarak kabul edilir. İlk arketip olarak evren modeli arketip kullanılır ve herşeyin ilk modelinin evren olduğu kabul edilir. Bu bir yansıma teorisidir (mimemis) ve mimarlık da, doğanın yansıtılmasıdır. Daha geniş bir bakış açısı ile yaklaşıldığında arketiplerin insan tarafından yaratılan yapay doğaların ilk biçimleri olduğu kabul edilebilir. Doğanın kuruluşu yer, gök ve onun arası olarak tanımlanırsa, insan kendini doğa ile özdeşleştirmek için yere bağlanma, yükselme, yer ve gök arasına yerleşme temalarını kullanır (Norberg-Schulz, 1985). Dağ (yükseliş), mağara (yere bağlanma), yer (yeryüzü) ve orman (yeryüzü ve gökyüzü arasındalık) arketipsel doğa elemanları olur (Güney ve Yürekli, 2004). Bu ifadeler, insan, doğa ve mimarlık arasında kurulan ilişkilerin dayandığı döngünün çözülmesi, ayrışarak ifade bulması niteliğindedir.

Tarih boyunca birçok mimar, düşünür tanımlanan mimarlık kavramı üzerine farklı düşünceler geliştirmişlerdir. Mimarlığın yeniden tanımlanmasına duyulan ihtiyaç,

tarih boyunca farklı dönemlerde kendini göstermiştir ve göstermektedir. Bir anlamda, bu tanımlamalara duyulan ihtiyaç aslında özgünlük içeren bu mesleğe olan yaklaşımlarda, özgün olan bireyin kendi vizyonundan eklemeler yapması ve var olanı yorumlayarak bir de kendine yaptığı tanımlamalardır. Le Corbusier, mimarlığı, “Işık altında biraraya getirilen kütlelerin, ustalıklı, doğru ve görkemli oyunu” olarak tanımlar (Corbusier, 2003). Ludwig Mies van der Rohe’ye göre ise mimarlık, çağın, mekânsal terimlerle tasarlanmış geleceğidir (Conrads, 1970, s.74).” Viollet-le Duc ise “Mimarlık, inşa etme sanatıdır” demektedir.

Mimarlık mesleği doğası gereği disiplinlerarası çalışmaya açıktır ve bu, kuramsal çerçevede kalmaması gereken bir konu olup, pratikte de geliştirilmelidir. Mimar; mimarlık mesleği vizyonu ile; işlevin, estetiğin, sanatın, tekniğin, geometrinin, sosyo-kültürel ve psiko- sosyal v.b. dinamiklerin, mekansal tezahürlerini ortaya koyan kişidir. Mimarlık pratiği her zaman yeni yönlendirmeler, yöntemler ve fikirlere açık bir hali gerektirmektedir. Bu açıklık eksiklik anlamında değil, mesleğin doğasının hep daha fazlasını alabileceğinin ve yenilikler doğrultusunda ilerleyebileceğinin göstergesidir. Mimarlık başka alanlar ile beslenebilir; aynı şekilde başka alanları besleyebilir bir zenginliği de içermektedir. Mimar orkestra şefi gibidir ve tüm bileşenlerin onun yönetiminde birleşmesi gerekir¹.

Belirli birikimler oluşmaya, gelişmeye devam ettiği müddetçe, ‘ifade’nin sonu yoktur ve ‘yeni’ ye her zaman yer, ihtiyaç vardır. Yeni ve eskinin birbirlerini anlamlandırarak yarattıkları döngü bu şekilde işlemeye devam eder. Yapının fiziksel anlamda strüktürü, yapı elemanlarının tahrip olmasıyla, zarar görmesiyle veya sadece eskimesiyle, eski yapı niteliği kazanabilir fakat yapının inşa edildiği dönemdeki ifadesi, ifade olanakları, zamanla yitirilmiş fonksiyonu gibi ele alınmamalıdır. Kendi dönemindeki ifadesi, gelmiş olduğu her dönemde her zaman yeni bir ifadeye dönüşebilecektir. Tarihi bir yapının, inşa edildiği dönemdeki eski kullanım değeri, günümüzdeki güncel, yeni kullanım değeri ile yeni bir değere dönüşecektir.

Çağdaş mimari düşüncenin etkili kaynaklarından biri olan Bauhaus’un amaçlarını Walter Gropius, Bauhaus programında² şöyle dile getirmiştir: “Bauhaus bütün yaratıcı

¹ Mimar Sinan Genim’in Yapı ve İnovasyon Merkezi- Boğaziçi Üniversitesi işbirliği ile düzenlenen “2.Tarihi Yapıların Korunması, Restorasyonu ve Güçlendirilmesi- Dünya’da ve Türkiye’de Restorasyonda Yeni Açılımlar Sempozyumu”nda, mimarlık üzerine yaptığı konuşmadan alıntıdır.

² Walter Gropius, Bauhaus Programı ve Manifestosu’nda (1919) bu konulara değinmektedir.

çabaları bütünleştirmek istiyor. Uygulamalı sanatın bütün disiplinlerini- heykel, resim, el sanatları ve diğer zenaatları- yeniden birleştirip yeni mimarinin ayrılmaz parçaları yapmak istiyor. Uzak da olsa amaç, bütünleşmiş sanat yapıtıdır. Onda anıtsal ile bezemesel arasındaki fark kalmayacaktır.” Mimari düşüncenin doğasında bulunan disiplinlerarası etkileşim, bütünsel yaklaşım gibi unsurlar mimarinin konusu olan koruma konusu içerisinde de yer almaktadır.

Tarihsel çevre ele alındığında tekil bir ‘koruma’ sözcüğü ile çok değişik niteliksel ve tarihsel arka plana sahip yerleşmelerin sorunlarına karşılık verilmesi olanaksızdır. Koruma alanında yapılan envanter çalışmaları, düzenlenen sempozyum, açılımlar, ortaya çıkan yeni uygulama, teknik, öneri ve yöntemlerle, korumanın kapsamı genişlemeye devam ettikçe, sözcük anlamı da farklı boyutlar kazanmıştır ve yeni kavram ve tanımlar beraberinde değerlendirilmektedir. Yine de en konvansiyonel tanım olan korumadan yola çıkıldığında, bu eylemin ‘bütünleşmiş koruma’ politikaları ile anlam kazandığı görülecektir (Anon, 2009).

Tarihi çevrelere yeni yapıların, yeni yaklaşımların eklenmesi ya da eskinin yeni ile, yeninin katkısı ile yorumlanması konusunun sağlam bir zemine oturtulmamış olmasından kaynaklı niteliksiz, özensiz sonuçlar doğuran uygulama örneklerinin bir sorun teşkil ettiğini gören mimarlar, tarihi çevre içerisinde yeni yapı teknikleri ve tasarım yöntemleri ile koruma yollarını sorgulamaya başlamışlardır. ‘Bütünleşik Koruma’ kavramı ilk kez 1975 yılında Amsterdam Bildirgesi³’nde ortaya konmuştur. Kongrede tartışmalar sonucu ortaya çıkan sonuç ve önerilerde yer almaktadır:

“Yeni bir koruma politikası ve bütünleşik koruma uygulanmazsa, toplumumuz çok yakında geleneksel çevresini oluşturan yapı ve sit mirasının çoğunu yitirmiş olduğunu görecektir.

... Bütünleşik koruma yerel yetkililerin sorumluluğunu da kapsar ve yurttaşların katılımını gerektirir.

³ Icomos Türkiye kapsamındaki tüzüklerin Türkçe çevirilerinden yararlanılmıştır. Çeviri, Mimarlar Odası 1989 yıllığından alınmıştır. (URL-63)

... Bütünleşik koruma ilkelerini uygularken, kentsel ve kırsal topluluklardaki mevcut toplumsal ve fiziksel gerçeklerin sürekliliğini de hesaba katmak zorundadırlar. Gelecek geçmişin pahasına kurulamaz ve kurulmamalıdır.

... Herhangi bir bütünleşik koruma politikasının başarıya ulaşması toplumsal etkenlerin göz önüne alınmasına bağlıdır.

Bir koruma politikası aynı zamanda mimarlık mirasının toplumsal yaşamla bütünleşmesi anlamına da gelir.

...Gösterilecek koruma çabası, yalnızca yapıların kültürel değeriyle değil, onların kullanım değeriyle de ölçülmelidir. Bütünleşik korumanın toplumsal sorunları ancak bu iki değerler grubu eş zamanlı olarak ele alınırsa halledilebilir.”

Yapılı çevrelerde tarihi süreklilik sağlamayı amaçlayan kentsel koruma çalışmaları, Amsterdam Bildirgesi'nde ortaya konulan “Bütünleşik Koruma” kavramıyla birlikte hız kazanmıştır. Bütünleşik Koruma yaklaşımı içinde, tarihi çevrede yeni yapı etkinlikleri, koruma sürecinin son ve tamamlayıcı parçası olarak açıklanmaktadır⁴. Tarihi çevrelerin ekonomik, sosyal, yönetsel ve yasal yönlerinin tümünü içeren bütünlükler olarak korunması modeli olarak ortaya konulan bütünleşik koruma yaklaşımında, tarihi çevrede yeni yapı konusu da kentsel korumanın bir bölümü olarak tartışılmaya başlanmıştır (Madran ve Özgönül, 1999).

Tarihi ve kültürel miras değerine sahip bir yapıya, yapılara ya da alana yaklaşırken, ilk bakışta algılanan görülen yapının somut, fiziksel biçimidir. Bu biçimin nasıl oluştuğuna dair neden- sonuç ilişkilerinin kurulabilmesi için yapının tarihi bağlamında ele alınması gerekir. Mirasın kapsadığı süreçte yer alan kültür, sanat, fikir, teknik v.b. konularının analizleri ile görünen şimdiki zaman ve geçmişin ilişkilerini kurarız. Böylelikle somut görünenin arkasındaki soyut değerleri kavrayıp, güncel olana yeniden yaklaşırız. Tarihi çevrede yeni yapı etkinlikleri kapsamında yer alan bu kavrayışlarda, bütünleşik koruma yaklaşımı beraberinde entegrasyon, yeniden değerlendirilecek olan tarih ile mevcutun yeniden kurgulanmasında öne çıkmaktadır.

Başarısız olarak adlandırabileceğimiz, tarihi kent dokusunu bozan yapılar var olmaya devam ettiği sürece tarihi çevrede koruma, yeni-eski ilişkileri sorun olarak güncelliğini

⁴ 1975 yılındaki “Avrupa Mimari Miras Yılı” etkinliklerinden biri olarak yayınlanan Amsterdam deklarasyonu ilk kez “Bütünleşik Koruma” yaklaşımının tartışıldığı uluslararası belgedir.

korumaya devam edecek ve her bir durumda farklı sorgulamalara, tartışmalara yol açacaktır. Ancak sosyal, ekonomik, politik koşullar her ne olursa olsun, önüne kısıtlamalar, yanlış yönlendiren fikir ve yöntemler çıksa dahi, mimarın rolü, tüm birikim, bilgi ve becerisini bu süreçlere katılarak sunmak, teoride ve pratikte düzeltme, iyileştirme çabasını sürdürmeye devam etmektir.

Mimarlık ve korumanın ilişkisi üzerine, Icomos Türkiye Mimari Mirası Koruma Bildirgesi'nde, mimari mirası koruma kapsamında, 'mimari miras' tanımı şu şekilde yer almaktadır: "İnsanlığın ortak malı olan ve günümüze ulaşmış özgün nitelikleriyle geleceğe aktarılması gereken, farklı ölçek ve nitelikte olan ve tüm değerleriyle, 'bütünleşik koruma ilkelerine' göre korunması gereken yapı ve yapı gruplarıdır". Yine bildirme kapsamında 'koruma alanı' tanımı, "Taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ve içinde buldukları korunması gerekli çevrenin değerlerinin korunabilmesi için gelişme ve yapılaşması kontrol altında tutulması gereken alandır" şeklinde yer almaktadır. Tek yapı ölçeğinde değil, yapı, yapı grupları ve çevresi ölçeğinde düşünülmesi gereken koruma anlayışında bir başka tanıma daha dikkat çekilmesi gerekmektedir. 'Etkileşim geçiş alanı' tanımı, "Koruma alanı dışında, sınırları iyi belirlenmesi gereken bir geçiş bölgesidir. Koruma alanını çevreleyen 'ikincil koruma alanı' olan etkileşim geçiş alanı, onu fiziki, görsel ve sosyal olarak etkiler ve bu alandan etkilenir".

Bildirgede mimari mirası koruma kapsamında, yukarıdaki temel kavramlara dayalı tanımlar dışında da birçok tanım ve kavram yer almaktadır.

Bildirgenin "Mimari Mirasın Korunması: Müdahale Ölçeği, Müdahale Yaklaşımları ve Müdahale Biçimleri" başlığı, 'Bakım', 'Basit Onarım' ve 'Esaslı Onarım' olarak üçe ayrılmıştır. 'Bakım', "Yapının özgün şekli ile korunmasını, geleceğe aktarılmasını ve yapının yaşamını sürdürmesini amaçlayan; tasarımda, malzemede, strüktürde ve mimari öğelerde değişiklik gerektirmeyen uygulamalardır". 'Basit onarım', "Yapıların, taşıyıcı sistemine ve plan kurgusuna müdahale etmeden, bozulan ve eksilen malzeme ve mimari elemanlarının uzman değerlendirmesiyle, belgeleme ve irdelemeye dayalı olarak, özgün biçimlerine uygun şekilde onarılması veya tamamlanmasıdır". 'Esaslı onarım', "Kültür varlıklarının bakım ve basit onarımla çözülemeyen sorunlarına yönelik, çoğu kez birkaç müdahale tekniğinin bir arada kullanıldığı, projeye dayalı uygulamalardır. Müdahalelerin derecesi, yapıdaki

hasarların niteliği ve çağdaş kullanımın gerektirdiği donatıların eklenmesi gerekliliğine göre değişir. Hasarlı, ya da eksik olan kesimlere yapılacak müdahale, yapının sunumu ve/veya kullanımıyla bağlantılı olarak malzemelerinin sağlamaştırılmasından, yeniden yapımına doğru artar.” şeklinde tanımlanmaktadır.

Icomos Türkiye Mimari Miras Koruma Bildirgesi'nin, 'Gereğe ve Amaç' başlığı altında yer alan;

“Türkiye, kültürel miras açısından evrensel düzeyde zenginlik ve çeşitliliğe sahip bir ülkedir. Bu durum, Türkiye'ye uluslararası düzeyde bir sorumluluk yükler.

...Osmanlı döneminden beri günümüze yasal ve örgütsel düzenlemelere sahip olan Türkiye'de koruma alanını düzenleyen kimi yasa ve yönetmelikler korumayı doğrudan ya da dolaylı olarak tehdit eden nitelikte hükümler içermektedir.⁵ Bu durum, TÜRKİYE MİMARİ MİRASI KORUMA BİLDİRGESİ'nin hazırlanmasını zorunlu kılmıştır... ICOMOS tarafından hazırlanmış uluslararası belgeleri benimser.”

ifadeleri doğrultusunda; Türkiye sahip olduğu tarihi ve kültürel mirasa sahip çıkma konusunda belirli sorumluluklara sahiptir. Türkiye'de bu konunun göz ardı edilebilmesi olanaklı değildir çünkü bu ülke tarihi değerleri, katmanları ve kökleri olan bir düzen üzerine kurulmuştur. Fakat burada üzerine düşünülmesi gereken, ülke olarak bu alandaki farkındalığın yeterli seviyede gelişmemiş olmasıdır. Konunun bir sorun olduğunun farkındalığına sahip kişi ve kurumlarca, belirli zamanlarda ortaya konan doğru yaklaşımlar mevcut olsa da, konunun benimsenememiş olduğu ülkemizin güncel durumundan ve bugüne kadar kent dokusunun geçirmiş olduğu evrelerden açıkça anlaşılmaktadır. Tekrar tekrar yeterli özenin gösterilmediği durumlarda, bu göz ardı edilemeyecek zenginliklerin ve tarihi, kültürel mirasın varlığı bizi düşünmeye iten olmaktadır ve yinelenen sorgulamalara yol açmaktadır.

“...Batı toplumlarının, özellikle Anglosakson toplumların, doğu toplumlarına nazaran en büyük başarısı gerçeğe ulaşma isteğidir. Gerçek, nasıl olursa olsun gerçek. Gerçeği görmeden, gerçeğe ulaşma isteği olmadan ve gerçeğe ulaşmadan bir toplumun

⁵ Koruma alanını düzenleyen temel yasa olan 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'na, 2004'te yürürlüğe giren 5226 sayılı yasa ile getirilen bazı değişiklikler korumanın evrensel gereklilikleriyle çelişmektedir. Bunun yanı sıra, 5366 sayılı Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun, 648 sayılı Çevre ve Şehircilik Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Hükmünde Kararname, 6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun ve ilgili yönetmelikleri.

geleceğe güvenle bakması mümkün değildir... Çözüm üretmek çaba, emek, zaman ister...”

(Genim, 1998)

Gerçeği bulma isteği ve arzusunun getirdiği farkındalığın, toplum bilincinde yer alması gerekmektedir ve bunun sağlanabilmesi için akademik, politik, sosyal alanda birçok aktöre sorumluluk düşmektedir.

Mimariyi, tarihi, kültürü, sürdürülebilirliği ön planda tutmadan süreçleri kısaltmak ve uygulamaları basitleştirmek adına düşünülmeden atılan adımların neticesinde yapılan müdahaleler, hem yanlış olarak yapılmakta hem de yapıya, anıta zarar vermektedirler. Kültür varlığını koruma, ömrünü uzatma amacıyla yapılan bu tavırdaki müdahaleler, yapının ömrünü kısaltmakta, kültürel kimliksizliğe yol açmaktadırlar. Ancak tarihi koruma bilincine sahip bir kültür ortamında yaşamayı seçen bir toplum, duyduğu rahatsızlık oranında değişime yönelebilir.

Koruma süreklilik arz eden bir konudur ve bir değer, mirasın sürdürülebilmesi için yapılacak müdahaleler, yapının yok olma tehlikesiyle karşı karşıya gelmesiyle düşünülecek konular, atılacak adımlar olmamalıdır. Düzenli olarak gösterilen özen, dikkat, onarımlarla, yapı veya alanın özgün karakterini taşıyabilmesi için uygun koşulların sağlanırken yapılacak restorasyon, yeniden işlevlendirme gibi farklı ölçekte uygulamalarda da, başarılı sonuçlara ulaşılabilir. Günümüzün gerçekleri arasında yer aldığı üzere; bakım, onarım gibi küçük müdahalelerin göz ardı edildiği aksi durumlarda, kent merkezleri dahil olmak üzere kentlerin en yoğun yaşam sürdürülen alanları kullanılamaz hale gelmektedirler.

Koruma kavramı uygarlık ile ortaya çıkar. Şehirleşen ve bunun getirdiği yüksek uygarlık seviyesine ulaşan toplumlar giderek korumanın öneminin, gelecek yaratmak için gerekli olduğunun farkına varmışlardır. Genim’in (2001) de belirttiği üzere, malik olduğumuz bu birikim yalnız bizim değil, tüm insanlığın vazgeçilemez mirasıdır ve gelecek oluşturmak için faydalanacağı en değerli bilgi ve belgeleri içermektedir.

Amacımız tarihimizi gelecek kuşaklara aktarmaktır çünkü, varoluşumuz tarihimizin oturduğu zemin ile anlam kazanmaktadır. Tarihin kapsadığı herşey şu anın bir parçasıdır ve nasıl ki her bir insan geleceğini oluştururken geçmişinden fayda sağlıyorsa; kent dokusu da tarihinden faydalandığı oranda gelişebilir. Bu bir

katmanlaşma sürecidir. Var olanlar üzerine dönemler, akımlar, olaylar, yapılar, yaşamlar eklenmektedir. Bu sebeple önceki olan hiç yokmuşçasına üzerine yenisini eklemek olanaksızdır. Yeninin altlığı olmaz ise, oturacağı bir taban olamaz. Ayakları yere basmadan kurulan bir düzende bütünlükten, sürdürülebilirlikten bahsedilemez. İnsanın çevresini korumasından ziyade, insan ve kent beraber süregelmektedirler; çevre yok edilirse insanın mevcut kimliği de yok olur ve ‘yeni kimlik’ ile gelen insan, üzerine ekleyip sentez yapabileceği bir veri bulamazsa, tanımsızlıklar ortaya çıkar. Bu insanın kendi doğasına zarardır. İnsan, tarih, mimarlık, kültür kavramları arasındaki ilişki, aralarındaki etkileşimin, alışverişin sağlıklı işleyişi doğrultusunda gelişerek, evrilerek süregelmesi gerekli bir döngüdür.

Mimari, tarih ve kültür kavramları kendi içlerinde bağlamsallık içermektedirler; çevrelerinden, geçtikleri süreçlerden, insanlık tarihinden, akımlardan, değişimlerden ve bunlar gibi birçok bütün olarak düşünülmesi gereken unsurlardan bağımsız ele alınırlar ise eksik kalacak ve kapsamaları daralacak kavramlardır. Wells J.C.’nin “The Plurality of Truth in Culture, Context and Heritage” makalesinde vurguladığı gibi, bu doğrultuda uluslararası koruma kurullarının ve bildirgelerinin mutlak doğrular çerçevesine dayanan karar ve kabullerinin ‘görelilik’ anlamında ne kadar esnekliğe sahip olduklarının cevabına ihtiyaç duyulur⁶.

Mimari, tarihi, kültürel mirası koruma konusunda, kavramların ve yaklaşımların irdelenmesi açısından uluslararası bildirgelere bakıldığında, bildirgeler arasında farklı yaklaşımların, farklı yaklaşımlar ile alınmış karar ve kabullerin olduğu görülmektedir. Uluslararası ölçekte dünyada mimari, tarihi, kültürel mirası koruma konusunda, farklı tarihi dönemlerde ortaya çıkmış bu bildirgeler temel alınarak uygulamalar yapılmaktadır. Koruma, koruma alanında çalışan uzmanlar tarafından, yeterli yasal ve yönetsel düzenlemeler eşliğinde, koruma değerlerini gözeterek, doğru müdahale ölçeği, müdahale yaklaşımları ve müdahale biçimleriyle uygulandığı sürece ‘koruma’ gerçekleştirilebilir. Konu ilerleyişinde yer yer uluslararası ölçekte geçerliliği olan ilkelere değinilecek, uluslararası bildirgelere refere edilecektir.

⁶ Wells, 2007

2.1.TARİHSEL SÜREÇ İÇERİSİNDE KORUMACILIK

“Living means leaving traces”

(Benjamin, 1935)

Koruma tarihsel süreçte farklı dönemlerde, ülkelerin farklı korumacılık yaklaşımlarıyla şekillenmiş; farklı yaklaşımların sonucunda kentler korudukları kadarıyla günümüzdeki mevcut durumlarına gelmişlerdir. Bir ülkenin, kentin yaşamı veya yaşanmışlığı, taşıdığı izleri beraberinde anlaşılabilir.

“Osmanlı toplumunun bugün kültür varlığı olarak nitelendirdiğimiz değerlere ilişkin olumlu ve olumsuz tavırları bulunmaktadır. Olumsuz tavırlar arasında “bilgisizlik” bilgisizlikten kaynaklanan “bilinçsizlik” bilinçsizliğin doğal sonucu olan “kayıtsızlık”, “dinsel bağnazlık”, “parasal kaynaklarda azalma ve finansman zorlukları” ile “doğa ya da insan kökenli fiziksel etkenler” sayılabilir. Buna karşın “dinsel değer yargıları”, “yapıların eskilik değerleri” ile “kullanım değerleri”, korumaya yönelik olumlu tavırlar olarak sıralanabilir.”

(Madran, 2009)

Bu noktada üzerinde durulması gereken, bahsedilen olumsuz tavırların güncel durumumuzda da söz konusu olduğudur. Tarihimiz boyunca, çoğunlukla İslam dini öne sürülerek yapılan, gelişmelerin ve bu gelişmeler için gerekli olan sorgulamaların önünün kesilmesine, sosyoloji, eğitim, bilim ve teknoloji alanlarında ilerlemeleri durdurmaya ve bilinçlenmeye imkan sağlamamaya yönelik görüş ve düşüncelerin baskısı altında bir düzen izlendiği görülmektedir. Bu kendi kendini çürüten bir duruşumuz olduğu gerçeğini göstermektedir. Bunun yanı sıra, kendimizi kendimizden haberdar etmezken, her zaman ilgi odağı olan Osmanlı toprakları ile ilgili yabancı ülkeler, belgeler- görsel dökümanlar ile kendi toplumlarına Osmanlı toprakları değerlerini tanıtmışlardır. Korunması gerekli değerlerin farkındalığına kendi toplumumuz erişememiştir, ancak var olan kaynaklar da göz önünde bulundurulduğunda, yabancı ülke toplumları bizden bir adım önde durarak daha fazla biliçlilik sergilemişlerdir. Söz konusu Osmanlı Devleti süresince bahsedilen olumsuz tavırlar, devlet düzeni ve sisteminden kaynaklanmakta olup, siyasi ve politik

kapsamda tüm dünyada yönetimler tarafından farklı dönemlerde, benzer sistemlere haiz farklı ülkelerde izlenmiş yollardır.

Ülke tarihimizde 'korumacılık'ın farklı alanlara taşınması Cumhuriyet ile birlikte gelmektedir. Türkiye'de kültür varlıklarının korunması eylemlerinin incelenmesinde 1950'lerin başı önemli bir dönüm noktasıdır. Bu belirlemede yeni yasa ve kurumların oluşturulması, çok partili hayata geçilmesi, Avrupa'yla ilişkilerin artması, yeni eğitim kurumlarının oluşması, parasal kaynaklarda izlenen göreceli artış vb. hususlar rol oynamaktadır. Temel etkenlerden biri, 1951 yılında 'Gayrimenkul Eski Eserler Anıtlar Kurulu'nun kurulması olmuştur; uygulamaya yönelik karar alan ve yasayla oluşturulmuş ilk kurumdur. 1951–1956 dönemi, Kurul'un sadece kendi yasasından, 1956–1973 dönemi imar yasalarından, 1973-1983 dönemi ise imar ve koruma yasalarından yetki aldığı dönemler olarak tanımlanabilir (Madran, 2009). Bu yetkiler çerçevesinde bu seneler içerisinde korumaya yönelik kullanılan kavramlar geliştirilmiş ve kurulda yer alan kişiliklerin uzmanlıkları ile kural koyabilmeleri söz konusu olmuştur.

Turizm alanında etkinliklerin önem kazanması ile, tarihsel- geleneksel değerlerimizin turizm konusunda da değer teşkil ettikleri görüşü ön plana çıkmış ve 1970 li yıllarda, koruma 'çevre' ölçeğinde de gelişme göstermiştir. Şehir eskime bölgelerinde 1950'li ve 60'lı yıllarda yaygın biçimde uygulanan yeniden geliştirme ve büyük ölçekli temizleme gibi müdahale biçimlerinin yerini tarihsel niteliği olan alanları tekrar şehrin yaşayan, canlı bir parçası haline getirme amaçlı yeniden canlandırma uygulamaları almıştır (Arabacıoğlu ve Aydemir, 2007). Bu uygulamalarla söz konusu bölgeler tekrar kent bütününde yerini almış; yaşamak, çalışmak ve yatırım yapmak için insanların ilgilerini çeken bir nitelik kazanmışlardır.

1973 yılında yasalara 'sit' tanımı getirilmiş ve koruma söz konusu ise imar planlarında değişiklik yapılabileceği kararı yürürlüğe girmiştir. '1975 Avrupa Mimari Miras Yılı' altında, "Amsterdam Deklarasyonu" ilkeleri ile, Türkiye'de koruma çerçevesinde belirli birimler kurulmuştur. "Koruma Amaçlı İmar Planları"nın yapımına ilişkin ilk teknik şartname, Kültür Bakanlığı tarafından 1990 yılında hazırlanmıştır.

Burada dikkat çeken 1973 yılında başlangıcı yapılan bir takım gelişmelerin ve gelişmelere altlık oluşturacak nitelikte belirlenmiş olan tanımların, gerçekten kabullerinin ancak 17 sene sonunda gerçekleşmiş olabilmesidir. Koruma konusunda

ülkemizde ve toplumumuzda bilinçlenmenin böyle bir sürece yayılmış olması ve bir de bunun pratikte kabulünün süresi de göz önünde bulundurulduğunda, bu durum koruma alanında ciddi gecikme ve arada gerçekleşmiş olan kayıplara işaret etmektedir.

Dünya ölçeğinde tarihten bugüne, korumacılığın ne gibi alanlara taşındığı konusunda, kuramsal çerçevenin daha istikrarlı bir şekilde geliştiğini ve kuramsal çerçevenin sunduğu kavramlar doğrultusunda pratiğe aktarımının daha etkin uygulamalarla gerçekleştiğini ve başarılı sonuçların ortaya konduğunu söyleyebiliriz. Günümüz Avrupa Kentleri'nin mevcut durumlarındaki kent planlamaları, tarihi ve kültürel değerlerinin kent içerisindeki konumları, toplumun kenti ile ilişkisi ve tarihin bu ilişki içerisinde kentsel bellek olarak yer alışıyla, kültürel değerlerin oturduğu zeminin ne denli güçlü oluşmuş olduğu, korumanın ve yaşatmanın kanıtı niteliğindedir. Yaratıldıkları dönemlerin fiziksel, sosyal, kültürel, ekonomik ve teknolojik koşullarıyla meydana gelen tarihi çevreler için korumanın temel amacı, tarihi çevreleri oluşturan değerler bütünüünün korunması, korunurken geliştirilmesi ve bu doğrultuda yaşatılması olmalıdır.

20. yüzyıldan itibaren tarihi çevre korumanın kapsamı ve anlayışındaki değişimlerle, tarihi çevreleri yalnızca fiziki özellikleriyle bir 'yapı stoğu' olarak değerlendiren koruma anlayışı değişmiş ve tarihi çevrelerin barındırdıkları değerler bütünüyle korunmasını amaçlayan değer temelli bir olguya dönüşmüştür (Aykaç, 2009) .

2.2.TARİHİ ÇEVREDE 'YENİ'

Tarihi çevreyi korumayı gerektiren, kültürel mirasa atfedilen değerler; kültürel değerler, kullanım değerleri ve duygusal değerler olmak üzere üç ana başlık altında toplanabilir. Belgesel, tarihsel, arkeolojik, eskilik, estetik, mimari, bilimsel, sembolik, spiritüel, çevresel ve ekolojik değerler kültürel değerleri; işlevsel, ekonomik, sosyal ve politik değerler kullanım değerlerini; merak, kimlik ve süreklilik ise duygusal değerleri oluşturmaktadır. Mimari korumada, tarihi yapının kullanımında kültürel değerlere saygı duyularak sağlanacak olan yapının ekonomik boyutu ve işlevselliğinde sorunlar ortaya çıkmaktadır⁷.

'Eski' olarak nitelendirdiğimiz tarihi çevre ve yapılarda, eskiden kasıt, fiziksel ve fonksiyonel olarak eskimedir. Tarihi çevrenin taşıdığı izler farklı dönemlerin farklı

⁷ Feilden, 2003

kuşakları tarafından, farklı imkan ve koşullara göre yaratılmıştır. Bu da sürekli bir yenilenmeyi getirmekte, yeni ile eski olgularının birbirine geçtiği anlamına gelmektedir. Arabacıoğlu ve Aydemir'in de (2007) belirttiği üzere, çevrenin son görüntüsü tıpkı bir insan gibi tüm var oluşunun izlerini taşımaktadır. Bu izler, sosyal, kültürel ve ekonomik yapının izleridir ve tarihi çevrenin yapı taşlarıdır⁸.

"...Yaşayan kentler her zaman kendilerini yenilemişlerdir. Tarihleri içinde her dönem mimari yansımasını bulmuştur. Zenginleşmiş, yıkılmış, genişlemiş, yeniden yorumlanmışlardır. Sürekli yeniden inşa vardır..."⁹.

(Braunfels, 1976)

Bir yapının, yapılar grubunun, kentlerin yaşıyor olması, geçirdiği her dönem beraberinde; o dönemin sosyal, kültürel, ekonomik, mimari olgularından kendine katılan veya kattığı neler varsa, iyi ya da kötü ayrımı olmaksızın, bu izleri taşıyor olmasıdır. Her bir farklı tarihi dönemde geldiği son hali, yaşadıkları paralelinde gelişmiştir.

Sayılsız örnekleri olan, başarısız ve eski kent dokularını bozan yapılar, tarihi çevrede yapı eylemi konusunu tekrar tekrar yeniden değerlendirilmesi gereken bir koruma sorunu olarak önümüze getirmekte ve tarihsel süreçten günümüze güncel bir tartışma konusu olarak kalmasını sağlamaktadırlar.

Tarihi süreklilik, tarihi çevre korumasının temel amaçlarından biridir. Burada süreklilikten kasıt, tarihin belli bir dönemine ait eski varlıkların dondurulması değil, tarihin belli bir dönemine ait eski varlıkların ulaşılmış oldukları dönemin koşulları ile yeniden değerlendirilerek sürdürülebilmeleridir. Koruma çalışmalarının amaçlarını anlayabilmek için, tarihi süreklilik ve değişim kavramları arasındaki ilişkilerin kurulması çok önemlidir. Tarihi sürekliliği sağlamak koruma ve yeni yapılaşma çalışmalarında dokuların doğal değişimini sürdürmekle ve korumakla mümkün olabilmektedir. Değişimi anlamaya dönük bir çalışma yapılmaz ve zaman etmeni reddedilerek, değişim gözardı edilirse, dokular sadece buldukları dönemi içeren durumla dondurulmuş olacaklardır. Yaşayan bir organizma olan tarihi dokuların

⁸ Arabacıoğlu ve Aydemir, 2007

⁹ Braunfels'in 1976 senesinde ait "Abendländische Stadtbaukunst: Herrschaftsform und Baugestalt" adlı orjinal eserinden Türkçe çevirisi, A.Güliz Bilgin Altınöz'ün "Tarihi Dokuda 'Yeni'nin İnşası" yazısından alınmıştır.

canlılıklarını dikkate alarak, sürekliliklerinin sağlanması doğru bir koruma yaklaşımı olacaktır. Söz konusu olan tarihi dokuların canlılıklarının sürdürülebilmesi, değişim süreçlerinin doğru analizi ile mümkündür ve yeni yapı eylemi bu doğrultuda ele alınmalıdır.

“Yaşayan organizmalar olan tarihi dokularda”¹⁰, geleneksel yapıların kimi özellikleri, gelenekler ve kültürel değerler, gereksinimlere yanıt verebildikleri sürece değişime dayanabilirler. Başka bir deyişle, tarihi dokular, çağdaş yaşamla ne kadar bütünleşebilirlerse, yokolma, bozulma ve insansızlaşma riskleri de o kadar azalır. Öte yandan, yeni bir yapı, içinde bulunduğu dokuyla tarihi süreklilik sağladığı sürece, bağlamın bütünleşik bir parçası olabilir; kendinden sonra gelecek olan yeni mimari için, tasarım altyapısının bir parçasını oluşturabilir; ve bu anlamda dokunun canlılığına katkıda bulunur.”

(Karakul, 2009)

Tarihi yapılarda, çeşitli dönemlerden kalan değerli yapı grupları ve aynı dönemin ürünü, mekansal bütünlüğü olan yapı grupları söz konusudur. Her iki yapı grubunda da yeni bir yaklaşım gereksiniminin olduğu ortadadır. Kendi içinde bir bütünlüğe sahip, belirli bir döneme ait yapı veya yapı gruplarında, yalnızca uyumlu tamamlamalar, onarımlar, yapı elemanlarının yenilenmesi gibi çalışmalar yeterli olabilmektedir.

Tarihi çevrede yeni yapı eyleminde, tarihi dokunun geçirdiği süreçler göz önünde bulundurularak, çağımız koşullarında sürdürülebilir, yaşayabilir bir varlık olması için kendisine ne yüklenmeli, ne katılmalı, ne gibi bir değişime adapte olmalı gibi sorularla yaklaşarak, yeninin nasıl uygulanacağına karar verilmelidir. Yeninin de tarihi dokunun sürdürülebilirliği doğrultusunda farklı anlamlar kazanacağı unutulmamalıdır. Ayrı, tamamen yeni bir yapının inşasında geçerli olan bu algı süreçleri, tarihi kültür varlığının kendisine yapılacak müdahalelerde de kendini yeni olarak göstermektedir. Bu iki farklı yeninin bağlamın bütünleşik parçası olmasından bahsedildiğinde, tarihi dokuyla entegrasyonunun sağlanması ve hepsinin kendi içlerinde tutarlı bir ilişki içinde var olmaları gerekmektedir.

¹⁰ (Strappa, 1998) . ‘The notion of organic structure’- yaşayan organizmalar, Strappa’nın ‘The Notion of Enclosure in the Formation of A Special Building Type’ yazısının terminolojisinde yer almaktadır.

Tarihi çevreler modernleşmenin getirdiği hiçbir unsura engel değildir, aksine tarihi çevre beraberinde gelen modern tavırlar köklülük, oturmuşluk içermektedirler. Geçmiş reddetmeyen; bir sentez olarak geliştirilen, harmanlamadan süzülerek uyarlanan modernist yaklaşımlar, tarihi çevrelerde, tek başına uygulamalarının yanı sıra çok daha fazla dikkat çekmektedirler, gelişme evreleri çok daha net algılanabilmektedir.

Yeni ve eski dönemlere ait mimarinin bilinçli yan yanallığını ortaya koyan yeni modernist yaklaşımlar mekanın benliği ile özdeşmesini sağlayan yeni olanaklar sunmaktadır. Aksi tavırlar doğrultusunda, yapı, mekandan, alandan, tarihi dokudan kopuk olacak veya belirli kalıplar içerisinde sıkışmış, dondurulmuş bir varlığa dönüşecektir.

Bu çevreler, geçmişle bağlantıları ile, aynı zamanda sosyal bir gereksinime de cevap vermektedirler; sürekliliğin sağlanması bakımından tamamlayıcı niteliktedirler. Burada öngörülen süreklilik yeni yaşamın içinde geçmişin simgelerini taşımaya dönüktür, geçmişin aynen canlandırılmasını öngören bir özlem değildir (Tekeli, 1987).

Ekonomik boyutuyla düşünüldüğünde, yeniden yaşanır hale getirilen yapılar ve çevreler, yerel ve uluslararası yeni yatırım alanı anlamında ilgi çekecekler; kültür varlığı özellikleri ile de kültür turizmi altında ekonomik katkılar sağlayacaklardır. Bu uygulamalar, hem halkın içinde yaşadığı çevreye farklı bir gözle bakmasını sağlayacak, hem de yabancı toplumlar tarafından bu bölgeler, ülke tarihinin kapsadıklarını gözler önüne seren ve yaşatan kentsel alanlar olacak, toplumun kültür, tarih bilincini yansıtacaktır.

Tarihi yapıların, dokuların, kültürün restorasyonu; demonstrasyondur. Kültür turizmi yapan ülkelerden İtalya, Fransa gibi Avrupa ülkeleri bunun örnekleridir.

“Tarihsel dokular, her uygar ülkede kentsel çevrenin kalitesine önemli katkıda bulunan özel alanlardır. İstanbul gibi, bu yüzyılın ilk yarısında hala tarihi çevre açısından dünyanın sayılı kentlerinden biri olan bu yerleşmede, söz konusu değerlere karşı bu bilinçsiz yok etme girişimi, Türkiye'nin geleceğe ilişkin iddiaları açısından da son derece engelleyicidir. Oysa herhangi bir Avrupa ülkesinin herhangi bir kentinde, her tarihsel ize kentin çevresel kalitesine katkıda bulunma açısından özel önemle yaklaşılmaktadır. Bu durum yalnızca varlıklı Avrupa ülkeleri için değil, büyük bir

hızla Avrupa'yla entegrasyonu onay gören Doğu Avrupa ülkeleri için de geçerlidir. Geçmişini oldukça eskiye uzanan çeşitli büyüklüklerdeki Avrupa kentleri, tarihi dönemlerinden kendilerini yeniden farklı kılan ne varsa, büyük özenle değerlendirmekte, böylece de tarihteki özel yerlerini, sıradan bir yerleşim olmadıklarını, kanıtlarıyla ortaya koymaktadırlar.”

(Akın, 1995)

Günümüz koşullarında, her geçen gün küreselleşen dünya düzeninde, tüm ülkeler birbirlerini izleyebilmekte, diğer topraklarda olan her türlü değişimi takip edebilmektedirler. Bu hem günümüzdeki teknolojik olanakların buna imkan veriyor olmasından kaynaklanmaktadır, hem de bütününde dünyaki ülkeler birçok farklı konuda da olduğu gibi birbirlerini takip etmekte, birbirlerinden yararlanmaktadırlar ve her bir ülkenin kendi içindeki durumu, bütününde dünya düzenindeki konumu ile birebir alakalı olduğu için, her ülkenin her konuda yorum yapabildiği bir sistem işlemektedir. İyi korunmuş, değerlendirilmiş bir tarihi çevre; uygarlık konusunda pek çok cevabı içinde barındırmaktadır. Tarihi değerleri, kültürel varlıkları ülkenin her alanında kendini fiziksel olarak gösteren, bu kadar köklü ve oturmuş bir birikime sahip bir ülke olarak, tartışmasız üzerimize düşen koruma, sürdürme sorumluluklarımızı yerine getirmektir. Bu değerlerle beraber süregelmek, kalkınmanın bir parçasıdır ve koruma anlamında çok yönlü olguları içinde barındıran bu değerlendirme çalışmalarında, her zaman sorgulanabilir, tartışılabilir, yeniyeye ve değişime açık, geliştirilebilir bir uyum ve esneklik içinde ilerlenmelidir.

2.3.TASARIM VE RESTORASYON

Müdahale ölçeklerine bakıldığında, yapının strüktüne, malzemesine, fiziki bütünlüğüne yansıtacak olan değişikliklerde, yorum katabilme ve bunu doğru uygulayabilmek için mimarlık, tarih, kültür, koruma, sürdürülebilirlik, tasarım gibi kavramlar arası ilişkilerin doğru analiz edilmesi gerekmektedir. Ancak bu noktadan sonra tasarım üzerine yorumlar yapılabilir, restorasyonun tasarım boyutundan bahsedilebilir.

Konu kapsamında, tarihi yapının restorasyonunda, majör müdahaleler ölçeğinde, yapıya yeni eklenen ek strüktürlerde, mimari ifadenin yorumu irdelenecektir. Koruma ilkeleri çerçevesinde amaç mimara kısıtlar koymak veya yaklaşımını belirlemek değil,

konuyu ele alırken ona destek sağlayabilecek belirli ölçütleri ona sunmak olmalıdır. Bilinçli bir yaklaşıma sahip her mimarın yapacağı da o ölçütler etrafında düşüncelerini, fikirlerini şekillendirmek olacaktır çünkü ancak tarihi doku söz konusu olduğunda dayanılan ölçütler ve ortaya çıkan tasarımın tutarlılığı bütününde, bir başarıdan söz edilebilir.

Koruma uygulamalarının tarihi, yapı sanatının başlangıcına dek gitmektedir, ancak restorasyonun bilimsel yöntemlere ve belirli ilkelere bağlı olarak gerçekleştirilmeye başlanması 19. yüzyıla dayanmaktadır (Arabacıoğlu ve Aydemir, 2007).

Fransız İhtilali (1789) ile oluşan tahribat sonrasında birçok anıt uzun yıllar bakımsız halde kalmıştır. 1820-30 yıllarında halkın tarihi binalara bakış açısı değişmiştir. Tarihi binalardan kasıt, hem Yunan-Roma antik eserleri hem de yakın geçmiş eserleridir. Yine bu dönemde koruma çalışmalarının önde gelen ismi Violet Le Duc, 10 ciltlik eseri “Yorumlu Mimarlık Sözlüğü”nde ilk kez ‘restorasyon’ kelimesini kullanır. Ancak Viollet Le Duc’e göre restorasyon, restorasyonu yapan kişinin kendini anıtın mimarının yerine koyup, binayı dönemine ait üslup birliği içerisinde tamamlaması gerektiğine dayanır.

Violet Le Duc’ün bu restorasyon uygulama anlayışına tepki olarak, Romantik Görüş ortaya çıkar. Romantik Görüş’ ün öncülerinden olan John Ruskin’e göre, yapının bakımının yapılması ve kendi haline bırakılması en iyi koruma yoludur; rekonstrüksiyon çalışmalarını gerçekçi olmayan kopyalar olarak nitelendirir. Görüşün diğer öncülerinden olan William Morris manifestosunda, bu tip uygulamalarda kişisel kararların devreye gireceğini ve restorasyon kavramı yerine koruma kavramına odaklanılması gerektiğini vurgular.

Romantik görüşün pasif koruma anlayışına tepki olarak, 1880– 1890 yılları arasında Tarihsel Restorasyon ve Çağdaş Restorasyon kuramları ortaya çıkar. Burada Çağdaş restorasyon kuramı, kendinden önceki tüm kuramları kendi içinde uzlaştırıp birleştirir. Bu kuramı geliştiren Gustavo Giovannoni’ye göre ise yapıların kimlikleri çerçevesinde yeniden kullanımı önem taşımaktadır. Önerdiği ilkeler, kamunun bu konuda bilinçlendirilmesi, konunun yapı ölçeğinde değil, yapı ve çevresi ölçeğinde ele alınması, çağdaş tekniklerden yararlanılmasını vurgulamaktadır. Bu ilkeler 1932 senesinde “Carta del Restauro Italiana” (İtalyan Restorasyon Tüzüğü) adı altında yasallaştırılmıştır.

2.Dünya Savaşı'ndan sonra Avrupa'da meydana gelen tahribatlarda, önceliklerin farklılaşması ile 3 farklı görüş ortaya çıkmıştır. Bir görüş, tahribatı kabullenen ve belge yokluğuna dayanarak yepyeni bir yapılaşmayı onaylayan görüştür. Diğer görüş, ulusal hafızanın kaybedilmemesi adına belgelere dayalı bir rekonstrüksiyonu kabul etmektedir. Varşova, Petersburg, Leningrad gibi kentler bu görüşü kabul eden örneklerdir. Bir diğer görüş ise savaşın anısını yaşatmak için savaşın yıktıklarının dondurulması ve olduğu gibi korunmasını öngörür ve bu yıkıntıların çevresine yeni yapıların inşa edilmesini uygun bulur.

1964 yılında Carta del Restauro'nun yetersiz kaldığı alan ve konularda yeni ilkeler oluşturmak için 2. Uluslararası Tarihi Anıtlar Mimari ve Teknisyenleri Kongresinde "Venedik Tüzüğü" oluşturulmuştur. Tüzüğün uygulanmaya başlanması ile ortaya çıkan açıklar üzerine, Avrupa konseyi A,B,C,D,E sempozyumları, 1972- Dünya Mirası Kongresi, 1975 yılının Avrupa Mimari Miras yılı ilan edilmesi gibi gelişmeler söz konusudur. Bu gibi aktiviteler UNESCO ve ICOMOS gibi kuruluşların önderliğinde yapılmaktadır ve tartışma ortamları ile çağın gereklerine uygun koruma kararları alınması konusunda çalışmalar devam etmektedir.

'Restorasyon'¹¹, Fransızca 'restaurer', "onarmak, yenilemek" fiilinden alıntıdır. Fransızca fiil, Latince 'restaurare' "(yıkılmış bir şeyi) yeniden ayağa kaldırmak" fiilinden alıntıdır. Bu sözcük Latince yazılı örneği bulunmayan 'staurare', "dikmek, ayağa kaldırmak" fiilinden re+ önekiyle türetilmiştir. 'Re+' ön eki göz önünde bulundurularak, 'yeni' restorasyon kapsamında kelime kökeninden itibaren yer almaktadır.

Tasarım kelimesinin sözlük anlamı Türk Dil Kurumu¹² kayıtlarında "Zihinde canlandırılan biçim, tasavvur. Bir sanat eserinin, yapının veya teknik ürünün ilk taslağı, tasar çizim, dizayn. Bir araştırma sürecinin çeşitli dönemlerinde izlenecek yol ve işlemleri tasarlayan çerçeve. Daha önce algılanmış olan bir nesne veya olayın bilinçte sonradan ortaya çıkan kopyası" olarak tanımlanmaktadır. İngilizce eylem olarak tasarlamak anlamında 'design', Latince 'designare' kelimesinden gelmektedir; de- eki 'dış', +signare 'işaret etmek' anlamındadır. Kelime kökenine göre, işaret

¹¹ (URL-62)

¹² (URL-63)

edilerek, seçilerek öne çıkarmaktan bahsedilmektedir ve belirli bir tercihin söz konusudur.

Tasarımda kalitenin en önemli sorunu kültürel birikimdir. Tekniğin öğrenilebilirliğinin yanında, önemli olan kültürdür. Genim'in (1998) belirttiği üzere:

“Mimar yalnızca tasarladığı proje ile yaptığı yapıya değil, onu kullanan, onun içinde yaşayan insanlara da kalite getirir, onların Dünya'yı algılamasını kolaylaştırır. İyi düzenlenmiş, sağlıklı mekânlar ülke insanlarını mutlu eder. Kendi kültürünün kaynaklarından beslenmeyen bir tasarımın kalitesinden söz etmek oldukça güçtür. Detayların arkasında duran hayat felsefesini bilmediğimiz kültürlerin örneklerinin görsel kopyaları ile sonuca ulaşmak çok zordur .”

Branca'ya (1976) göre,

“Sanatsal ifadeler yoluyla, yarattığıyla ortaya koyduğu ifadelerle, tasarımıyla, insan; kendini aşarak insanlara yaklaşır. Sanatsal biçimlendirme, kendine özgü sınırları olan, başkalarına dönük yaratıcılık eylemidir.

...Tarihsel yapının gerçeklerindeki yaratıcı dehayı duymak, duyuş ve anlayış beraberliği aramak ve restorasyonun, eldeki verilerin ustaca yorumu olmasını sağlamak gerekir. Bu da, ancak form disiplini ile kaliteyi bilmekle, oranları görebilmekle ve tarihsel yerin öz kimliğini anlamakla gerçekleştirilebilir. Ancak yapının iç yasalarını duyarak, kimliği değişmeden¹³ yapı, bugüne ve yarına kazandırılma olanağına sahip olabilir.”

Bunun zıddı durumda, oturmamışlığın verdiği kaostan doğan, tasarım adı altında fantazi yoksunluğunu simgeleyen, yanlış anlaşılmiş modernciliğe dayandırılan her bir müdahale sonucu, değerden yoksun biçimler ortaya çıkmaktadır.

Restorasyon kendi içinde belirli kısıtlamaları olan bir konudur; gerekli olan kurallara uyulması, mimarın kendine özgü ifadesini ortaya koymasına engel değildir; yüzyıllar boyu yapılan değişik yorumlar bunu kanıtlamaktadır ve mimarın özgün yaklaşımı, tarihi yapılarda zenginliği oluşturan öğelerden biridir. Her bir yapının kendi özgünlüğü ile kendini ortaya koyduğu tarihi yapılarda, tek düzeliği egemen kılan kalıpların ve

¹³ Burada yapı kimliğinin değişmemesinden kasıt, yapıya yeniden işlev verilmemelidir demek değil, yapıya yapılacak veya kazandırılacak her bir müdahalede- restorasyonu kapsamında yeni malzeme, teknik, mimari eleman, strüktür; ayrıca yeni verilecek işlev- işlevler- yapının kendi özgünlüğünden yola çıkılarak hareket edilmesi gerekliliğidir.

eğilimlerin geçerliliklerinin olması beklenemez, bu tavırların yaratıcılıkta ve tasarımda da yeri yoktur. Her tasarımda, insanlığın yorum zenginliğinin yeniden keşfedilerek, geliştirilerek ilerletilmesi söz konusu olmalıdır.

Koruma metodolojisinde tarihsel, materyal ve malzeme analizleri yapılırken, yapıya farklı dönemlerde uygulanan müdahale aşamalarını yorumlayabilmek, yapıda bu müdahalelerin seneler üzerinden okunabilirliği doğrultusunda mümkündür. Mimar, restorasyon uzmanı, yapı mühendisi tarafından yapılacak bu yorumların doğruluğu ile ancak bir diğer müdahale aşamasına geçmek, yapının ömrünü uzatabilecek, korunmasına katkı sağlayabilecektir. Burada 'entegrasyon' önemli bir kavramdır. Tam bir restorasyon süreci için, proje aşamasında her şeyiyle uygun bir tasarımın, pratikte uygulanabilmesi gerekmektedir. Uygulamada yapılan işin, işçiliğin farkı, malzemenin müdahalede restorasyon sürecine nasıl entegre edildiği ile ortaya çıkmaktadır. Uygulamadan önce, yapılan testler, analizler sonucu müdahale ölçeğine ve yöntemine karar verilmektedir. Her bir müdahale, yapının sürdürülebilirliğine, devamlılığına katkı sağlayabilmelidir. Uygulama esnasında, kalem işçiliğinde boya seçimi, malzemedeki doğru karışım gibi her biri ayrı bir analiz neticesinde varılan sonuçlar üzerinden atılan adımlar, müdahalenin kalitesini belirlemede ve neticesinde ortaya çıkan görüntü, restorasyondaki kaliteyi sunan olmaktadır.

Tarihi yapılara çağdaş mimari elemanların eklenmesi, çağdaş mimarinin tarihi çevreye uygunluğu konusundaki tartışmalar zaman zaman korumacıları ve planlamacı, geliştiricileri karşı karşıya getirmekte, koruma uzmanlarını gelişme ve ilerleme karşıtı, yeni dönem mimarlarının yaratıcılığını ve çağdaş mimari ifadelerini bastırmaya çalışan bir konuma sokmaktadır. Değişimin kaçınılmaz olduğu bir gerçektir. Burada önemli olan, koruma ve tarihi yapının özel karakterini gözeterek getirilen değişime katılımda çağdaş mimarın rolüdür.

Koruma alanında yönlendirici belgelere bakıldığında, doku bütünlüğünün ve mevcut değerlerinin korunması ve sürdürülmesi prensibi kapsamında, yaratıcılık ve farklılaşmanın desteklendiği görülmektedir. Mevcut olana yapılacak mimari müdahale ile ilgili kalıcı bir doktrin ya da bilimsel tanımın ortaya konulabilmesi mümkün

olmamakla beraber¹⁴, konunun işleyişine de ivme kazandırmayacaktır. Bilgin Altınöz'ün (2010) de değindiği gibi;

“Uygulamaların şekillenişinde kuramsal çerçeveler, yöntem arayışları, uluslararası ilkeler, bilimsel tanımlar ve doktrinlerden çok, her ülkenin kendi kültürel, politik, sosyal ve ekonomik yapısı ile bağlantılı olarak oluşturduğu karar verme ve uygulama süreçleri etkindir. Bazı ülkelerde bu süreçler eskinin korunmasını ve tasarımcının yaratıcılığını kısıtlamayacak şekilde yeninin oluşumunu sağlarken, bazılarında ise kurallarla ve yasaklarla şekillenmiş kısıtlayıcı bir kontrol mekanizmasını ortaya koyar.”

“...her rüya tek defaya özgüdür. Zaman zaman bazı sabit örüntülere uysa da, asla yinelenmez. Her dışavurum yeni bir gerçek tanımlar. Kültürel ve tasarımsal eylemler de, biz fark etsek de etmesek de, öyledir.”

(Tanyeli, 2013, s.18)

¹⁴ Rubió, 1996, s.20

3.YENİDEN İŞLEVLENDİRME

Toplumlarda görülen değişim, insanların ihtiyaçlarını değiştirirken, ait oldukları zamana göre şekillenen mekanları, dolayısıyla yapıları da değiştirmekte; çevresel, ekonomik ve sosyo-kültürel değişiklikler, geçmişteki işlevini günümüze taşıyamayan yapıların hayatlarına devam edebilmelerinin nasıl sağlanacağı sorunsalını meydana getirmektedir¹⁵. Çözüm olarak izlenen yollardan biri, bu yapılara verilecek olan ikincil bir işlevle hayatlarını devam ettirebilmelerini sağlamaktır. Bu nedenle tarihi yapılarda işlev değişikliği, özgün işlevleri ile yaşama katılamayan yapıların yeniden işlevlendirilerek kentsel yaşama katılması ve yaşatılmasını sağlayan bir koruma anlayışıdır (Gazi ve Boduroğlu, 2015). İşlev değişikliği kavramının da her kavram ve etkisinde olabileceği gibi, hem olumlu hem de olumsuz etkileri olabilir, olumsuz etkiler ancak bilinçli koruma ve mimarlık anlayışları beraberinde disiplinlerarası çalışmalar, temel koşullar gözetilerek düşünülen yapı ve alanlara özgün düzenlemeler, çok aktörlü planlamalar ile giderilebilecektir.

Konu kapsamında, yeniden işlevlendirme, yeniden kullanım, yeniden değerlendirme kavramları bir arada kullanılmış olup, yeniden kullanımdan kasıt; kültürel, endüstriyel, mimari miras değeri taşıyan tarihi yapı ve alanların bakımını yapmadan, değerlerini korumadan, düzensiz ve plansız bir şekilde sürekli veya ihtiyaç oldukça kullanımı değildir; korunması ve yaşatılması gerekli değerlerin göz önünde bulundurularak, yapıların ve alanların sürdürülebilmesinde gerekli plan, program, müdahale ve düzenlemelerin yapılmasıdır.

Yeniden kullanım teorik düzlemde, tarihi anıtların korunmasında izlenecek bir yol, uygulanacak bir yöntem olarak tartışılmaya 19.yy da başlanmıştır. O dönemde restorasyon pratiği iki karşıt görüş olan; Eugène Emmanuel Viollet-le-Duc (1814-1879) tarafından yöneltilen restorasyon hareketi ve John Ruskin (1819-1900) ve

¹⁵ Gazi ve Boduroğlu, 2015

öğrencisi William Morris (1834 - 1896) tarafından yöneltilen anti-restorasyon hareketi arasında yer almaktaydı. Çoğunluğu Gotik (Notre Dame- Paris) yapılardan oluşan birçok restorasyon işinde yer almış olan Eugène Emmanuel Viollet-le-Duc, uygulamalarında yapıya eklediği yeni ek kısımlar ve bu eklemelerin yapının kendi orijinal tarzında oluşu sebebiyle kendi neslindeki çağdaşları tarafından eleştirilere maruz kalmıştır¹⁶. John Ruskin, bu tarzda uygulanan stilistik restorasyonu ‘yıkılan şeyin yanlış tanımlanmasının eşlik ettiği bir yıkım’ olarak tanımlamaktadır¹⁷.

Karşıt görüşler göz önüne alındığında, koruma disiplini içerisinde savaş sonrası dönem, 19.yy; yalnızca çağdaş korumanın prensip ve tekniklerinin tartışıldığı bir dönem değil, aynı zamanda kültürel mirasın anlam ve kapsamının da tartışıldığı bir dönem olmuştur. 19.yy a kadar, miras nosyonu antik ve ortaçağa ait yapılar ile kısıtlı iken, her iki dünya savaşı sonrasında meydana gelen yıkımlar sonucunda; yerel mimari, endüstri yapıları ve tarihi sit alanları gibi başka dönemlere ve tipolojilere ait yapılarla ilgili de bir farkındalık gelişmeye başlamıştır¹⁸. Koruma pratiği bu ‘yeni miras türleri’ni ele almaya çalışırken, metodoloji olarak korumaya yönelik ‘yeniden kullanım’a olan ilgi büyümüştür.

19.yy’a kadar, mimari ve koruma birbiriyle birleşen, birbirine yaklaşan disiplinler olmuşlar; Rönesans boyunca, mimarlar yeni binaların inşaatlarına dahil oldukları gibi tarihi strüktürlerin uyarlanmalarında da yer almışlardır. 20.yy’ın ilk yarısında ise, Viollet-le-Duc ve Ruskin’in karşı görüşleri üzerine, koruma ve mimarlık arasında karşıtlıklar ortaya çıkmıştır. Çağdaş koruma, savaş sonrası dönemden arda kalmış tarihi dokuyu korumayı amaçlayan, Boito’nun ‘bilimsel restorasyon¹⁹’u ve Riegl’in anıtlar için ortaya koyduğu ‘değerler’ ile ilgilenirken; koruma anlayışının henüz açık olmadığı, yaşam kalitesini iyileştirebilecek ve geliştirebilecek olan gelecek ve yeni tekniklere dair güçlü bir inanç göstermiştir. Bu doğrultuda, mevcut mimarinin, güncel ihtiyaç ve istekleri karşılayamayacak düzeyde olduğunu ve gelişmeye, evrilmeye dair ihtiyacı da yeniye yer açarak dile getirmektedir. 1960’tan itibaren, mimari ve koruma birbirine yeniden yaklaşmaya başlamışlardır. Korumacılar tarihi yapıların yeniden

¹⁶ Vaccaro, 1996

¹⁷ Ruskin, 1849

¹⁸ Choay, 2007

¹⁹ “Boito’nun 1883’de açıkladığı ve çağdaş onarım kurallarının öncüsü kabul edilen bu ilkeler...” şeklinde Zeynep Ahunbay’ın “Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon” adlı kitabında, “Çağdaş Restorasyon Kuramına Doğru” başlığı altında bu ilkeler detaylı olarak anlatılmaktadır.

kullanımını, korumanın önemli bir yönü olarak görürken, mimarlar yeniden değerlendirme beraberinde, tarihi yapılar ile çalışmaya ilgi göstermişlerdir. Geçmişten günümüze yeniden kullanım, geniş kapsamlı mimari koruma alanında özel bir disiplin olma yolunda ilerlemeye ve özgürleşmeye, mimari ve korumanın birbirleri ile ilişkileri paralelinde kendi yerini her iki disiplinde ayrı ayrı edinerek devam etmiştir.

Gazi ve Boduroğlu'nun da (2015) belirttiği gibi;

”İşlev değişikliği genel olarak; tarihi yapıların mimari, estetik, sosyal ve kültürel değerlerini koruyarak, bu yapılarda kullanıcı gereksinimlerine cevap verecek şekilde, mekânsal gereklilikleri yerine getirecek müdahaleleri de içeren yeni kullanım olanaklarının oluşturulmasıdır. Tarihi yapılarda işlev değişikliği, çağdaş bir koruma anlayışıdır. Bu koruma anlayışı, kullanım dışı kalmış, çağın ya da kullanıcılarının ihtiyaçlarına karşılık veremeyen yapıları yok olmaktan kurtarmakta; kullanılamaz durumdaki yapılara, mekânsal ve yapısal özellikleri ile örtüşen yeni kullanım olanakları oluşturmakta ve böylece tarihi yapıların varlığının devam etmesini ve kentsel yaşama katılmasını sağlamaktadır.”

Çevresel ve kültürel değişimler nedeni ile özgün işlevini devam ettiremeyen ve kullanılmayan; tarihi, mimari değerleri nedeniyle koruma altına alınan yapıların bir kısmı işlev değişikliği ile birlikte yaşamını devam ettirmekle birlikte, kentsel yaşama katılma olanağı da bulurlar. Ancak bazı durumlarda yapının bütünlüğü, mimari değeri ve çevreye olan katkıları dikkate alınmadan getirilen yeni işlevler yapının mimari kimliğinin ve özgün elemanlarının ve kurgusunun olumsuz etkilenmesine neden olmaktadır²⁰.

Tarihi yapılara yeni işlev vererek koruma anlayışını içeren yasalar incelendiğinde geriye döndürülebilir müdahalelerin olmasının temel hedef olduğu görülmektedir. Dünya’da ve Türkiye’de işlev değişikliği kavramını şekillendiren kuramlar ve mevzuatlar şu şekildedir:

İşlev değişikliği kavramı ilk olarak Carta Del Restauro (1931) kapsamında ifade edilmiştir. 7. maddesinde “Eğer bir anıtı sağlamlaştırmak, kısmi veya tam ekler yapılması gerekirse, uyulması gereken temel koşul yeni öğelerin en azda tutulmaları, yalın ve yapısal düzeni yansıtır karakterde olmalarıdır; benzer üslupta bir ek ancak

²⁰ Altınoluk, 1998; Altınoluk, 1991; Ardaman, 1996

yapının mevcut çizgilerini devam ettirerek ve bezemeden arınmış geometrik anlatımlar söz konusu olduğunda kabul edilebilir” denilmektedir (Uğursal, 2011). Uyulması gereken temel koşulların altı çizilerek, gerekli görüldüğü durumlarda işlev değişikliğini de kapsayabilecek mimari müdahalelerin olabileceği belirtilmektedir.

1964 yılında yayımlanan Venedik Tüzüğü’nün 5. maddesinde; “Anıtların korunması her zaman onların herhangi bir yararlı toplumsal amaç için kullanmakta kolaylaştırılabilir. Bunun için bu çeşit bir kullanım arzu edilir, fakat bu nedenle yapının planı ya da süslemelerin değiştirilmemelidir. Ancak bu sınırlar içinde yeni işlevin gerektirdiği değişiklikler tasarlanabilir ve buna izin verilebilir” denilerek, yeniden kullanımla ilgili temel yaklaşımın ana çizgileri belirlenmiştir (İ.B.B.KUDEB, 2009-2011).

1985 yılında imzalanan Avrupa Mimari Mirasın Korunması Sözleşmesi’nin 12. maddesi kültürel mirastan söz ederken; “...kültürel mirasın mimari ve tarihsel özelliklerini koruma açısından, korunan varlıkların, çağdaş hayatın gereksinimleri göz önüne alınacak şekilde kullanımını ve uygun olan durumlarda, eski binaların yeni kullanımlara uygun hale getirilmesi, desteklenmesi gerekmektedir.” tanımını kullanmakta, işlev değişikliğinin korumadaki önemini vurgulamaktadır (İ.B.B.KUDEB, 2009-2011).

1999 yılında kabul edilen Icomos Geleneksel Mimari Miras Tüzüğü’nün uygulama ilkelerinin 5. maddesinde yer alan “yeni işleve uyarlama” şu görüşe yer vermektedir: “Geleneksel yapıların yeni işlevlere uyarlanması ve yeniden kullanımda, yapılar kabul edilebilir bir yaşam standardına yükseltilirken, bütünlüğü, karakteri ve biçimi saygı görmelidir. Eğer geleneksel mimari biçimler hala kullanılıyorsa, müdahaleler toplumun kabul edebileceği bir etik kurallar çerçevesinde yapılabilir” (İ.B.B.KUDEB, 2009-2011). Bu yaklaşımla toplum ve mimari miras arasındaki ilişkiye de yer verilmektedir.

Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu’nun 660 sayılı ilke kararında “Yeni işlev verilecek yapılarda yapılacak eklerin niteliği ve korunması gerekli kültür varlığıyla bütünleşmesi, tasarımı yapan mimar tarafından gerektiğinde avan proje niteliğinde hazırlanarak, koruma kurulunun görüşüne sunulacağı” denilmektedir (K.V.T.V.K.Y.K, 2009). Koruma altındaki tescilli yapılarla ilgili mimari müdahalelerde, mimar tarafından önerilen tasarımın koruma kurulu tarafından

kontrolü yapıldıktan ve izni veriledikten sonra uygulamaya konabileceği belirtilmektedir. Tescilli yapılarda yeniden işlevlendirmeyi de içeren projelerin uygulanmasında, koruma kurulunun izni ön koşullardan biridir.

Kuram ve mevzuatların içeriklerine ek olarak, çağdaş koruma teori ve pratiğinde, “adaptive reuse”- yeniden kullanıma adaptasyon, uyarlanabilir yeniden kullanım, yeniden işlevlendirme kültürel mirasın korunmasına yönelik bir strateji olarak önerilmektedir²¹. Tarihi, kültürel, mimari miras değeri taşıyan, anıt niteliğindeki yapılar, genel olarak kültürel ve sosyal anlamda imge niteliği taşımaktadırlar. Korunması ve sürdürülmesi gerekli bu yapılarda uygulanan işlev değişikliğinde, yapıların büyük bir kısmında plan şeması, mekan kurgusu, mimari elemanlar ve malzemelerin, yapının mevcut durumu el verdiği ölçüde korunmaya çalışıldığı örnekler üzerinden görülmektedir. Türkiye’de tarihi yapılarda işlev değişikliği uygulamalarına, ilk olarak Tanzimat döneminden sonra başlanmıştır. 1924 yılında Topkapı sarayı onarılmış ve müze olarak kullanılmaya başlanmıştır (Uğursal, 2011).

Yeniden işlevlendirmenin kültürel mirasın korunmasında strateji olarak görüldüğü örneklerin yanı sıra, Rönesans dönemi boyunca gerçekleştirilen uygulamalarda, Fransız Devrimi sırasında el konulan veya satılan dini yapılar, endüstriyel ve askeri kullanımlara yönelik olarak yeniden işlevlendirilmişlerdir. Buradaki yaklaşımlarda, yapılar pragmatik mantıklar çerçevesinde dönüştürülmüş, tarihi mirası koruma ve sürdürme amacı güdülmemiştir. Yeniden kullanım, fonksiyonel ve finansal gücün yönlendirmesiyle gerçekleşmiştir²².

Yeniden kullanıma, proje perspektifinden bakıldığında, proje içeriği; yer, tarih, kültürel miras, mimari ve mevcut pazar durumu gibi kompleks bir set düşünceyi kapsamaktadır. Korumanın rolü muhafazadan, kentsel yenileme veya kentsel sürdürülebilirlik stratejisinin bir parçası olmaya kadar değişebilmektedir. Farklı ve gelişen düşünce ve görüşler, yeniden kullanımın, koruma perspektifinden gerçekleşen bu kapsamdaki değişiklikleri yönetmede, güçlü bir strateji olduğunu desteklemektedir. Strateji olarak yeniden işlevlendirme ele alındığında, daha sürdürülebilir bir kentsel çevre için, miras değeri taşıyan yapıların korunmasının rolü nedir ve bu süreçlerde

²¹ Jessen, Schneider, 2003

²² Plevoets, Van Cleempoel, 2012

nasıl bir katılım göstermelidir²³? Birçok ülke, kültür mirası değerindeki tarihi yapıların yeniden kullanımlarının kentlerdeki yenileme programları kapsamında önemli bir yere sahip olduğunu farketmeye başlamıştır.

Yeniden işlevlendirimin koruma ve kentsel sürdürülebilirlik alanlarındaki önemi konusunun ve teorideki tartışmalar, izlenen kuram, yönergeler ve bunların pratikte nasıl uygulanacağını yanı sıra; ihtiyaç dışı kalmış yapıya adapte edilmiş yeniden kullanım, alışlagelmişin dışında ilginç ve benzersiz tasarımlara, yaklaşımlara da yer açmakta, mimari disiplin içerisinde yaratıcı bir meydan okumayı da beraberinde getirmektedir. Binanın yeni fonksiyonuyla işleyebilmesi için elverişli koşulların sağlanması, fiziksel, ekonomik ve sosyal kısıtların çizdiği soyut çerçeve doğrultusunda geliştirilecek tasarımın bir parçasıdır ve yeniden işlevi öngören tasarım önerilerinin içerdiği yaratıcı çözümler uygulama örnekleri üzerinden görülmektedir. Bunlar küçük ölçekte onarımlar, büyük ölçekte yapılacak eklemeler veya bu iki ölçeğin arasında olabilecek müdahalelerdir. Sorulması gereken soru, yeni fonksiyonun ve beraberinde yapılacak olan müdahalelerin yapıya entegrasyonunun, yapının özgün plan şemasına, tasarımına ve tarihine karşı hassas ve saygılı bir tutum içerisinde nasıl gerçekleştirileceğidir.

Tarihten günümüze sürece bakıldığında, yeniden işlevlendirme, korumanın başlangıcından beri teoride tartışma konularında yer almış, giderek ayrı bir konu olarak tartışmaların gündeminde yer almıştır. Yapının tarihi, yersel, bağlamsal ve sosyal özelliklerinin ve zaman içerisinde değişen davranışlarının analizi, tercih edilecek yeniden kullanım programında ve bu kullanıma cevap verecek olan tasarım kararlarında birebir etkilidir. Yapıya uygun olarak belirlenen tasarım ve yeniden kullanımında verilecek olan işlevin birbiriyle olan ilişkisi, birbirlerine cevap verdikleri, birlikte işleyebildikleri oranda yapıya katkı ve değer sağlayacaktır. Yapının orjinal değerlerini koruyarak ve anlayarak, çağdaş mimari elemanların eklenmesiyle getirilecek yeni fonksiyon için yeterli seviyede değişime izin vermek, teoride bu alanda var olan tüm görüşlerin ortak paydada birleştiği ve sunduğu anlayış olmaktadır.

Miras değeri taşıyan yapıların bakımlarının yapılmaması, gözden çıkarılmaları neticesinde giderek yıpranarak korunması gerekli değerlerini yitirmeleri ve

²³ Bullen ve Love, 2011

terkedilmiş halde bırakılmaları sıkça rastlanan bir durumdur. Tarihten günümüze bu yapıların nasıl korunmaları gerektiği, hangi müdahaleler ile sürdürülebilirliklerinin sağlanabileceği v.b. kuramsal çerçevede tartışılmış ve tartışılmaya devam etmektedir. ‘Yeniden işlevlendirme’ devam edemeyen yapıya, işlevliğini geri kazandırmak için kendisine yeniden bir işlev verilmesidir. Yeniden verilen işlev de, yapının geleceğe devam edebilmesi için yapılan restorasyon, yenileme, yeniden değerlendirme, rekonstrüksiyon v.b. gibi mimari müdahale kapsamına giren konulardan biridir. İşlev bağlamında gerçekleştirilecek olan müdahale dereceleri, yapının özgün değerleri doğrultusunda şekillenen, önce yapıyı tanımak ve anlamakla başlayabilecek ve birçok unsuru bir arada gözeterek ve algılayarak ilerlenecek bir süreçtir.

Tarihi bir yapının başarılı bir yeniden kullanım projesi, yapının tarihi değerlerini, tarihi değer taşıyan elemanlarını koruma ve geleceğe aktarma amacı taşırken aynı düzeyde, yapının mimari strüktürünü göz önünde bulunduran, yapının miras değerleri olan tarihi, kültürü bağlamında geliştirilecek çağdaş teknikler ve yorumlar ile uygulanan yeni müdahaleleri içermelidir. Süregelen sosyal değişimlerin, yeni gelişen yöntem ve teknolojilerin, sosyo- kültürel değerlerin çağdaş bir katman olarak entegrasyonunun sağlandığı oranda, geleceğe katkı sağlanabilecektir. Yapıların yeniden kullanımında mimari, bölgesel, kentsel ölçek gibi farklı ölçekler, farklılaşan tasarım önerileri, farklı işlev önerileri, farklı bağlamlar olsa da, koruma tutumlarında ortak paydada buluşmalıdırlar; ekonomik, sosyal, teknolojik, kültürel yaşamın tarih içindeki dönüşümlerini tespit ederek, bunları yapının yeniden kullanımı kapsamına katma ve gelecek nesillere aktarma amacını taşımalıdırlar.

Yeniden kullanım doğrultusunda yapılan ‘değişiklik’; yapının tarihi, mimari, kültürel özelliklerini yansıtabildiği ölçüde olmalıdır. Bu değişiklik, yeniden işlevlendirilmesi söz konusu olan yapı veya alanların her birinde farklılık göstermektedir. Yapının kendisi, tanıklık etmiş olduğu tarihsel, kültürel, mimari, ekonomik, sosyal, toplumsal süreçlerin ifadesidir ve yapının sahip olduğu bu süreçleri yansıtan tüm elemanları, değerlendirmeye katılmalıdır. Bu şekilde yapılan değerlendirme, yapının yeni işlevine, müdahale ölçeğine, tüm kararlara giden yolu oluşturmaktadır. Yapı sadece basit müdahalelerle onarılarak, güçlendirilerek korunabiliyorsa orjinal işlevi veya yeni işlevi ile varlığını sürdürmeye devam edebilir. Yapının büyük ölçekte müdahalelere ihtiyacı varsa, orjinal işlevinin kendisi olmasa da, bu işlevle bağlantılı veya alakalı

yeni bir işlev ile varlığını sürdürebilir. Yapının büyük ölçekte müdahalelerin yanı sıra yeni müdahalelere, eklere ihtiyacı varsa ve orjinal işleviyle yaşamına devam edemiyorsa, orjinal işlevinden bağımsız, tamamen yeni bir işlev ile varlığını sürdürebilir. Yapı yeniden kullanımında, kendisine katılan çağdaş yorumlar, müdahaleler beraberinde tüm geçmiş süreçlerinden taşıdığı izleri ile, daha da değerlendirilmiş bir şekilde sürdürülebilecektir ve ‘yeniden işlev’in üstlendiği rol doğru yönlendirilmiş olacaktır.

3.1.ESKİ VE YENİ İLİŞKİSİNDE YENİDEN İŞLEVLENDİRME

Tarihi çevreler, zaman süreci içinde geçirmiş oldukları değişim sonucunda ortaya koydukları kültürel kimlikleri ile günümüz koşullarına ayak uydurabildikleri ve bu kimliklerini sürdürebildikleri sürece önem kazanmaktadırlar (Arabacıoğlu ve Aydemir, 2007).

Bir döngü içerisinde yer alan eski-yeni ilişkisi ve bu döngünün içerdiği değerlerin çok yönlü algılanarak işleyişinde, kavramları doğru konumlandırabilmek için, kavram ve tanımlara geçmeden önce, ‘görelilik’i konuya etkisi doğrultusunda algılamak konunun bütününde sağlıklı bir ilerleyişe olanak verecektir.

“Tarihi çevrede yeni yapı konusunun, bir koruma problemi olarak tanımlanması oldukça geç olsa da, konuyla ilgili tartışmalar çok daha eskiye dayanmaktadır. Çünkü “yeni” yi temsil eden her dönem, yaşamak ve varlığını sürdürmek için köklerini bir önceki dönemin değerlerini göz önünde bulundurarak geliştirmek durumundadır. Bu anlamda, her yeni dönem, geçmişin bir sentezi olması gereken kendi değerlerini, önceki kültürlere uydurmak durumundadır. Günümüzde, tarihi çevrede tasarım çalışmalarındaki başlıca sorun, eski ve yeni arasındaki ilişkinin nasıl kurulacağı konusudur.”

(Karakul, 2009)

Geçmişin sentezinde değinilmek istenen, tasarım kararları doğrultusunda tarihi çevrede, bağlamla kontrast bir yaklaşımın, uygulamanın gerçekleştirilemeyeceği değildir; yeninin farklı seviyelerde- tamamen kontrast tasarımlar veya yapının yeniden işlevlendirilmesinde, restorasyonunda mimari müdahale olarak çağdaş mimari yapı ve elemanlarının kullanılması gibi farklı müdahale boyutlarında- geliştirilebilecek

önerileri sürecinde, geçmişten günümüze tarihi, mimari gibi her alanda yapılacak değerlendirmelerin doğru ve bütün bir anlayışla kavranması gerekliliğidir. Dolayısıyla tarihi çevrede yeni uyarlaması kapsamında, kararlar görecelidir. Koruma bağlamında, korumanın ilk unsurlarından biri olan özgünlük kavramı da, görecelik beraberinde gelmektedir. Her yapının yerine, ait olduğu dönemine, tarihine, mimari özelliklerine göre ayrı olarak gelişen özgün karakteri, eski ve yeni ilişkisi kurulurken, farklı perspektiflerden yola çıkılarak anlaşılmalı ve devamında getirilecek yorumun bu bağlamda kurgulanması bir diğer önemli konudur.

Konunun çözümlenmesinde etkili bir rolü olan ve Cengiz Bektaş'ın birçok yazısında kullandığı 'yaşama kültürü'²⁴, eski ve yeni arasındaki ilişkinin akışını kavrayabilmek için ve karmaşık bütününde barındırdığı fiziksel, kültürel özelliklerin bağlamsal ilişkilerini kurabilmek için, anlaşılması gereken bir konudur. Yeniden verilen işlev, eski ve yeni arasındaki ilişkiyi kurabilen ve eski, yeni arasındaki dengeli geçişleri sağlayan bir köprü niteliğinde olmalıdır. Tarihi değer yeni ile 'yeniden' değerlendirilmektedir. Mimarlığın doğrudan ilgi alanı olan, mimarlık ile kurgulanan tarihi ve toplumsal mekanlar olan kentler, ülkelerin kültürel birikiminin en önemli bölümünü oluşturmakta ve ülkelerin uygarlık düzeyini göstermektedir. Yaşama kültürü, kentlerin işleyişiyle, yaşayışıyla, toplumların kentte yaşayışıyla birlikte gelişmektedir. Yapı ölçeğinde, yapının yer, tarih, mimari, kültür bağlamında anlaşılabilmesi için yaşama kültürü üzerinden analizlerinin yapılması ve daha sonra mevcut duruma eklenecek yeni yorumların geliştirilmesi önemli ve gereklidir.

Karakul'un da (2009) değindiği gibi, yapılı çevrede, tarihi çevrede yeni-eski ilişkisi, ayrımı ve karşılaştırması oldukça geçmişe dayanan bir konudur. 19.yüzyılın ikinci yarısına kadar, malzeme ve yapım tekniklerinde teknolojik ve mekansal değişimlerin ve yansımalarının göreceli olarak daha yavaş olduğu daha önceki dönemlerdeki farklı mimari yapı ve kentlerin farklı dönemlerinde malzeme, ölçek, kütleli ve mekansal özelliklerinin daha az farkedilir ve daha zamana yayılmış olduğu görülmektedir. 19.yüzyılın ikinci yarısından itibaren teknolojinin yansıdığı birçok alanda giderek hızlanan bir değişim sürecine geçilmesiyle beraber önceki dönemlerin kentsel ve

²⁴ Bektaş, 2003

mimari yapılarıyla o dönem arasındaki farklılaşmaların dikkat çekmesiyle yeni-eski ilişkisinden çok, yeni-eski ayrımı ve karşılaştırmaları ön plana çıkmıştır.

1889'da Camillo Sitte, 'Der Städte-Bau. Nach Seinen Künstlerischen Grundsätzen' adlı kitabında, tarihi kentlerin yapısı ve mimarisi ile kendi döneminin 'modern' kent yapısını ve mimarisini karşılaştırmış; modern kentsel yapılaşmanın gerekçelerinin zayıflığı ve banallığı ile modern kentsel sistem ve kent planlamasının sınırlamalarından hareketle, öneriler ortaya koymuştur²⁵ (Sitte, 2002). Bu dönemde, farklı ülkelerde Sitte gibi düşünen birçok kişi tarafından hissedilen ve durumun yeninin eskiyi istilası olarak değerlendirilmesi sonucu, bir tepki olarak korumanın giderek daha fazla önem kazanmış olması²⁶, konuda kutuplaşmalara yol açmıştır. Aralarında ilişkisi kurulması gereken yeni ve eski, ayrımı da aşır, iki uç nokta olarak nitelendirilmiştir. Yeni-eski ilişkisi ile ilgili yaklaşımların iki uç noktasını tanımlayan 'tarihi tehdit eden yeni' ile 'yeniyi kısıtlayan tarih', uygulama alanında da bir yanda eskinin birebir taklidi, diğer yanda ise eskinin malzeme, form, ölçek gibi tüm özelliklerinin tamamen gözardı edilmesi şeklinde yansımalarını bulmuştur (Bilgin Altınöz, 2010).

Birinci ve İkinci Dünya Savaşları sırasında meydana gelen yıkımları ve kaybedilenleri geri getirme isteği ile, yıkılan yapı ve alanların yeniden inşa edilmesinde, birebir aynılarının yeniden yapılması sık rastlanan bir yaklaşım olmuştur. Le Corbusier gibi modern hareketin temsilcileri, eskinin taklidine etik anlayış çerçevesinde karşı durmuş, kopyalama mantığının gerçek ve özgün olanın değerini azalttığı görüşünü savunmuşlardır. Bu gelişmeleri takiben, bağlamın özelliklerinin 'yeni'nin tasarımında bir girdi olarak ele alınabileceği görüşünden hareketle, yeni-eski ilişkisini farklılaşma-benzeşme birlikteliği içinde sorgulayan yaklaşımlar da ortaya çıkmaya başlamıştır (Bilgin Altınöz, 2010).

Geçmişten günümüze, koruma ve tasarım alanlarının kapsamında olan yeni-eski ilişkisinde, birbirine tepki olarak doğan karşı, uç görüşlerin kavramları birbirlerinden uzaklaştırır etkisinin yerini; süreç içerisinde ortak payda da buluşma gerekliliği

²⁵ Sitte'nin 1889 senesinde ait 'Der Städte-Bau. Nach Seinen Künstlerischen Grundsätzen' adlı kitabına dair Türkçe yorumlar, A.Güliz Bilgin Altınöz'ün "Tarihi Dokuda 'Yeni'nin İnşası" yazısında, Sitte'nin L'Arte di Costruire le Città kitabına refere ettiği şekliyle kullanılmıştır.

²⁶ Jokilehto, 1998, 41

doğrultusunda kavramların ilişkisini aydınlatmaya dair adımlar, yaklaşımlar almıştır. Konunun kuramsal çerçevesinde de ‘ortak bellek’, ‘bütünlük’, ‘yerin ruhu’ gibi kavramlar etrafında gelişen yeni tasarım yaklaşımları ve yöntemler görülmektedir.

Kuban (1984) konuya şu şekilde değinmektedir;

“Kişinin yaşamında fiziksel çevrede, Christopher Alexander’ın sözünü ettiği, tanımlı güç bir ‘kalite’nin oluşmasında eski ve yeni öğelerden hangisinin daha ağırlıklı olduğunu söylemek güçtür, özellikle psiko-sosyal bir süreklilik ortamının varlığı açısından hangi geleneksel referansların etkili olduğu, geçmişten kalan simgelerin ne kadarının simge değerini koruduğu, ne kadarının bir işaret haline dönüştüğünü saptamak kolay değildir, işte bu nedenle de eski ve yeni ikileminde sınır saptamak, çoğu kez, sorunun doğası dışında nedenlere dayanarak, özellikle spekülasyonların baskısıyla yapılmaktadır. Oysa yeni ve eskinin simgesel içerikleri, günlük kullanma düzeyinde, yeniden yana bir ağırlık taşısa bile, ortamın tümel duygusal (emotional) içeriği açısından eskinin ağırlığının daha az olduğunu savunmak güçtür. Bu noktada insan ve toplum yaşamında artzamanlı (diachronic) ve eşzamanlı (synchronic) boyutların önemlerini değerlendirecek bir yöntemin varolmadığını anımsamakta yarar var.”

Koruma alanında UNESCO gibi uluslararası organizasyonların kapsamında yönetilen uluslararası platformlarda konu, çağdaş mimari ve dünya mirası olan tarihi kent dokuları başlıkları altında ele alınmaktadır²⁷. Vienna Memorandum’u kapsamında, çağdaş mimarinin ve çağdaş tekniklerin tarihi kent dokularındaki rolünün, sosyo-ekonomik değişimleri ve büyümeyi rahatlatma koşuluyla gelişim dinamiklerine cevap verirken, bunu eş zamanlı olarak miras kalan tarihi kent dokularına saygıyla ilerletmeleri gerektiğine amaçlar ve prensipler altında değinilmektedir²⁸.

²⁷ “World Heritage and Contemporary Architecture - Managing the Historic Urban Landscape” Uluslararası Konferansı’nda kabul edilmiş olan Vienna Memorandum’u - Vienna Memorandum (Viyana, 2005, UNESCO-WHC)- uluslararası platformlarda gerçekleşen toplantıların sonuç dökümanlarından biridir.

²⁸ Vienna Memorandum (Viyana, 2005, UNESCO-WHC)

3.2.YENİDEN İŞLEVLENDİRMEDE KULLANICI VE MEKAN

Değişen zaman ile birlikte insanlar, toplumlar, kullanıcılar kentleri, çevreleri, mekanları mevcut düzenlerine, ihtiyaçlarına, alışkanlıklarına göre güncel yöntem, teknik, fikirler doğrultusunda yeniden biçimlendirir, uyarlar, geliştirir ve değiştirirler. Yeniden işlevlendirme ile gelen değişim ve dönüşüm paralelinde mekan dönüşmekte, değişmekte, yeniden üretilmekte ve kullanıcısı tarafından yeniden algılanmakta, neticesinde yeniden ifade bulmaktadır. Yapı, kullanıcı ve mekan üçgeninde kurulan ilişki ve etkileşimlerin aksamadan işleyebilmesi; yapının var olabilmesi, sürdürülebilmesi, kentin yaşayan bir parçası olabilmesi, kullanıcısına hizmet verebilmesi, kullanıcısı tarafından benimsenmesi, yapının kendini ifade edebilmesi gibi durumlar için kaçınılmazdır.

Güney ve Yürekli'nin (2004) belirttiği üzere;

“Gropius tarafından, Bauhaus okulunun Dessau'daki binası, okulun model binası olarak inşa edilir. Yapıda küplerin düzenlenişi, zaman ve hareket tarafından farklı algılara olanak veren, onu algılamak için tek bir noktadan bakmanın yeterli olamayacağı ve etrafında dolaşarak tüm çevrelerden bakmakla oluşabilecek bir mekan olarak tasarlanır. Bina yüzeylerinin çoğunluğu kullanımı yeni olan camdan oluşmaktadır.”

Yapı, içerdiği fonksiyonlara göre, farklı cephe özelliklerine sahiptir. İç mekan kurgusu ve cephe tasarımları arasında kurulan ilişki ile yapı dışarıdan okunabilmektedir (Şekil 3.2.1). Gideon bu tutumu, “mekanın kristalleştirilmesi” olarak adlandırır (Gideon, 1954).

Şekil 3.2.1: Bauhaus Binası, Dessau, 1926, Mimar:Walter Gropius (Fotoğraf: Lucia Moholy/Bauhaus-Archiv Berlin) (Url-1)

Bu doğrultuda hem bir kavram ve hem de gerçeklik olan mekan, bütün farklı boyutları ve biçimleriyle, durağan, cansız değil; değişken ve canlıdır. Yapılar, mekanlar fiziksel özellikleriyle ve aynı zamanda insan algısında farklı perspektiflere sahiptirler. Mekan insan algısını uyarmaktadır. Dolayısıyla mekan üzerine tartışmalar, yorumlar, analizler insan olmadan, insan ve mekan ilişkisi kurulmadan ele alınamaz. İnsan mekanı değişimle, kalıcılığıyla, malzemesiyle, hareketiyle, ışığıyla sürekli olarak deneyimlemektedir. İnsanla ilişkili olarak tasarlanan mekan bu deneyimlere olanak sağlamaktadır; ancak insan göz ardı edilerek tasarlanmış mekanlarda ilişki ve etkileşimler sekteye uğrar.

Tarihi, kültürel, mimari değerlere sahip ve strüktürüyle bunları sergileyen yapıların yeniden değerlendirilmelerinde, bir mekanın yeniden yaratılmasından bahsedilmektedir. Yapının insana kendinden sunduklarının önünü kesmeyecek ve net bir biçimde fiziksel olarak her açıdan, her türlü farklı bakış açısından algılanmasını sağlayacak hafiflik, yaratılan mekanda sağlanması amaçlanan konulardan biri olmalıdır. Bu uyum ve esnekliğin mekan ile verilmesine dayalı olan yaklaşımlar pratikte mekan kurgusunda kullanılacak olan malzeme, mimari eleman, plan şemasındaki doluluk, boşluklar ile sağlanabilir.

Mimari özelliklerin mekana gelen insanın mekana kayıtsız kalmayacağı şekilde sunulması, mekan içinde gerçekleşecek eylem, konuşma ya da yalnızca vakit geçirmeyi nitelikli kılar. Mimari özelliklerin bu şekilde sunulabilmesi tasarım kriterlerinin detaylarında yer alır, ayrıntıdır. Mimar gözüyle anlaşılabilir detaylarla bezeli bu özellikte mekanlar, sıradan bir insana fark ettirmeden bu nitelikleri sunar ve kullanıcı, ziyaretçi mekan içerisinde olduğu süre zarfında bu farklılığı deneyimlemiş olur. Yeniden işlevlendirmenin detaylarında kullanıcı, mekan arasında kurulan bu ilişkiler üzerinden mekan yeni olarak sunulmalıdır. Değişim, renovasyon, yeniden işlevlendirme, koruma, yeniden kullanım, restorasyon gibi farklı formlarda gelebilir. Değişimin, fiziksel değişim unsurları ve değişimin duygusal yönleri göz önünde bulundurarak, çeşitli hallerde ortaya çıkabileceği dikkate alınmalıdır. Bu bağlamda tarihi yapıların, alanların yeni bir bağlamda yeniden kullanımında, yeni işlev, deneyimsel duyguları ve algıyı etkileyecek farklı sonuçları beraberinde getirecektir. Yeninin mekanda çeşitli formlarda dışavurumu insanın, mekan deneyimini

etkileyecektir. Dolayısıyla, yeniden işlevlendirme, bu öngörüler paralelinde hassas davranılması ve düşünülmesi gereken bir süreçtir.

Yaşanan mekân (l'espace vécu; lived space), algılanan mekân (l'espace perçu; perceived space) ve tasarlanan mekân (l'espace conçu; conceived space)²⁹, mekânın üretiminin birbirinden ayrılmaz üç kurucu anıdır (Avar, 2009). Mekan görsel olarak tek boyutlu algıyla kısıtlanmamalı, mekanın üretiminde yer alan toplumsal, zihinsel ve fiziksel anlamlarıyla, çok boyutlu mekan algısı kavranmalıdır. Üç boyutuyla beraber yaratılan bütünlüklü mekan, değişimin ve dönüşümün temellerinin oluşturulduğu yerdir ve mekanların değişimiyle dünyanın değişimi söz konusudur. İlişkiler ve biçimler bütünü olan mekan; toplumlar, kitleler olmadan düşünülemez ve mekan toplumsal olana tüm düzeylerden etki etmektedir.

İnsanın mekanı algılayışında somut ve soyut düzlemde kavramlaştırmalar bir arada yer almaktadır. Fiziki olarak algılanan mekanın üzerinde, kurgulanan soyut bir mekan algısı da söz konusudur. Bütünlüklü bir mekân teorisi, felsefe, doğa ve toplum bilimlerinde birbirinden ayrılmış fiziksel mekân (doğa), zihinsel mekân (mekânla ilgili mantıksal, biçimsel soyutlamalar ve temsiller) ve toplumsal mekânı (insan eylemleri ve çelişkilerin ve duysal olguların mekânı), yeniden ilişkilendirecektir (Avar, 2009). (Toplumsal) mekân, birçok boyutuyla, ona katılan, anlamlandırılan ve anlamlandırılmayan, algılanan ve doğrudan deneyimlenen, pratik ve teorik akışlarla üretilir³⁰. Mekan toplumsal bir üretim sürecidir ve toplumun üretilmesinde mekan ön koşuldur. 'Mekanın üretimi', içinde üretildiği toplumsal ilişkilerin hakikatine dayanmaktadır. Yeniden işlevlendirme beraberinde gelen mekanın yeniden anlamlandırılması ile yeniden kurulacak ilişkilendirmelerde kullanıcı bir anlamda bilinçli ya da bilinçsiz süreci yöneten rolündedir.

İşlev değişikliği, toplumun geçmişiyle etkileşim kurmasını sağlayan tarihi değerlerin, yeniden hayat bulmasını da sağlama araçlarından biridir (Gazi, Boduroğlu, 2015). Alanların, bölgelerin yeniden işlevlendirilerek kente yeni kimlikleri ile geri kazandırılmalarında, yeni kullanıcılar bu değişim ve dönüşüm sürecinin en önemli parçalarından biridir. Her biri ayrı bir üretim olan kent içindeki yapılar ve bütününde kent, her bir toplumun kendi formasyonunda, dönemlerin getirileriyle yoğrularak

²⁹ Lefebvre, 1991 (1974)

³⁰ Lefebvre, 1991 (1974)

ortaya çıkmaktadır. Tüm bu karmaşık ilişki ve etkileşimlerin çözümleri neticesinde açığa çıkan, bir şeylerin sürdürülmesine dikkat çeken politik, ekonomik, sosyolojik, kültürel kapsamları olan unsurlar her zaman mevcuttur. Mekanın üretiminde birebir yer alan kullanıcı olan insan, mekanın yeniden üretiminde de yer alacak olandır. İnsan hem üretmekte, hem kullanmakta, hem tüketme, hem de yaşatmaktadır ve bu şekilde kendisi yaşamaktadır. Yeni bir işlevle yeniden değerlendirilen mekan, yapı, alan veya kentte aslında insan da, kullanıcı da yeniden değerlendirilmektedir.

Yenilenen, yeniden üretilen değerler paralelinde, değişimin insan duygularına, insan algısına hangi yönlerden nasıl etki ettiği hassas ve üzerinde durulması gereken bir konudur. Mekandaki değişim, duyuşsal tepkiler ve mekanın algılanması üzerinde büyük etkiler gösterebilir (Osmanlılar, 2012). Mekansal olarak somut düzlemde fiziki değişimler ön plana çıkarken aslında fiziksel değişimin, soyut düzlemde duyuşsal değişimi beraberinde getirdiği göz ardı edilmemelidir. Dolayısıyla mekanı değiştiren insan, değiştirirken kendi ifadesini ortaya koymaktadır ve değişen mekan, kendini ifadesi doğrultusunda insanla buluşmaktadır.

Terk edilmiş ve işlevsiz kalmış endüstriyel yapıların, depo ve fabrika alanlarının sanatçıların bu mekanları yaşama alanı olarak değerlendirip dönüştürmeleri ile ortaya çıkan Loft mekanlar, kullanıcısının yönünü çizdiği, kullanıcısının yapının sunduklarını değerlendirerek yarattığı bir kavram örneğidir. Sanatçı kullanıcıları ile birlikte bu yapılar yeni bir kimlik kazanmışlardır. Burada yapıyı yeniden işlevlendiren kullanıcıdır ve üretime hizmet eden fabrika, depo, atölye gibi endüstri yapılarına yeni kullanıcılarıyla 'konut' kimliği kazandırılmıştır.

Amerikalı sanatçı Donald Judd 'un, New York'da 101 Spring Street'de bulunan beş katlı binada yer alan evi ve stüdyosu, sanatçı kullanıcıları ile yeniden işlevlendirilen yapı örneklerinden biridir (Şekil 3.2.2-3.2.3). Judd, loft düzeninde işlenmiş, 1870 yılına ait dökme demir yapıyı 1968 yılında satın almıştır. Başlangıçta binanın zemin katında yapının sahip olduğu amerikan tipi yazıhanede çalışarak yapıyı kullanmaya başlamış, fakat daha sonra açıkta kaldığını hissederek, binanın üst katlarını da temizleyerek, zemin katı galeriye çevirmiştir. Ölümünden 5 sene önce sanatçının 1989'da "101 Spring Street" adlı denemesinde yazdığı üzere (Lange, 2013):

"Gereksinimlerim doğrultusunda, binanın yaşamak ve çalışmak için kullanışlı olmasının yanında, kuşkusuz daha çok önem taşıyan ihtiyacım, kendi işlerimi ve

başkalarının işlerini yerleştirebileceği bir alan olmasıydı. Başta binanın büyük olduğunu düşündüm, fakat şuan küçük olduğunu düşünüyorum; neticesinde çok büyük oranda iş taşımadı. Sanatı yerleştirmek ve renove edilmiş yapıya uygun olarak tasarlamak için ciddi bir çabayla, büyük bir zaman harcadım”.

Şekil 3.2.2: Donald Judd öğrencileriyle, 1974. (Fotoğraf: Barbara Quinn/Courtesy Judd Foundation Archives) (Url-2)

Şekil 3.2.3: 101 Spring Sokağı, 1972. (Fotoğraf: Paul Katz, Courtesy Judd Foundation Archives) (URL-3)

Soho bölgesindeki kullanım dışı kalmış eski depo ve atölyelere yerleşen yeni sanatçı kullanıcıları ile birlikte, Manhattan’ın çehresi değişmiştir. Sanatçıların Soho’yu tercih etmelerinde cazip olarak görünen sanatçıların bu yapılarda az para ile ucuz bir şekilde barınarak yaşamlarına devam edebilecekleri olsa da, binaların mevcut yapısının, sanatçının ihtiyacı olan kendisine ait, geniş, serbest alanda yaşamını sürdürmesini

sağlarken, kendini ifade edebileceği, çalışma biçimi ve yaşayış tarzını iç içe geçmiş bir şekilde yürüteceği alanı, mekanı sunması asıl cazip olandır. Kullanıcı ve mekan arasında kurulan bu bağda, yeniden işlevi de kullanıcının vermiş olması konunun kavranmasında temel bir noktadır.

Loft mekanın ortaya çıkmasında ‘sanatçı’ unsuru aynı zamanda loft mekanda sürdürülen yaşam tarzının bir ‘moda’ olarak nitelendirilmesini sağlamış ve bu yaşam tarzına özenen kişilerde onları takip etmişlerdir (Berens, 2011). Yapı ölçeğinde görülen değişimin, bölgesel ve kent ölçeğine yayılmasında kullanıcı faktörünün ve etkisinin önemi görülmektedir. Burada yaşam tarzı ve yaşam kalitesi kavramları da dikkat çekmektedir. Yaşam kalitesi, bireyin kendi varoluş gerçeklerine dayanarak, yaşam tarzını sürdürülebildiği oranda var olmaktadır ve yaşam kalitesi subjektif algıların, objektif etkenlerin, sosyal ve toplumsal gerçeklerin şekillendirdiği bir olgudur. Dünya Sağlık Örgütü’nün (WHO) tanımına göre, yaşam kalitesi, bireyin fiziksel sağlığı, psikolojik durumu, özgürlük seviyesi, sosyal ilişkileri ve yaşadığı çevrenin başlıca özellikleriyle etkileşimleri gibi çok sayıdaki etkenle ilişki içerisinde şekillenen, karmaşık ve geniş bir kavramdır³¹.

Mekan; etkileşime geçtiğimiz, algıladığımız ve hissettiğimiz alandır³². Mekan, hareket ettiğimiz, nefes aldığımız, gözlem yaptığımız, tat aldığımız, hissettiğimiz yaşam alanımızı çevreleyendir. Yaşamın temel unsurudur; her an bu alanı, kendi mekan yaratımızı işlemek için kullanırız, sonucunda yarattığımız yaşam alanımız olarak algıladığımız çevremizdir³³.

³¹ WHO, QOL Group, 1995

³² Zelenski ve Fisher, 1995

³³ Tuan, 2011

4.ENDÜSTRİ YAPILARI

Latince kökenli olan ‘endüstri’ kelimesi, Arapça kökenli olan ‘sanayi’ kelimesi ile eş anlamlıdır. Endüstri, “hammaddeleri yapılabir hale sokmak için uygulanan eylemlerin ve bu eylemleri uygulamak için kullanılan araçların tümü”dür (Hasol, 1975, 393). Endüstri “doğa-insan-ürün” üçlüsü arasında tarihsel ve toplumsal üretim tekniği olgusunu içermektedir. Toplumun gelişerek var olması ve devamlılığı için üretim yapılması gerekmektedir (Özsırkıntı Kasap, 2014).

Deneyimlerden yola çıkarak tarihsel bir değerlendirme yapan Kuban (1984), değişik yapı tiplerinin, toplumsal iş bölümü ya da işlevsel örgütlenme sonucu ortaya çıktığını belirtmektedir. Endüstrileşme sürecini başlatan buharlı makinanın bulunmasıyla, tarım toplumunun endüstri toplumuna dönüşmüş olması ve devamında mimaride görülen dönüşümler; toplumsal, endüstriyel, mimari arasındaki etkileşimlerin boyutlarını kanıtlar niteliktedir. Yani, tarihsel süreç boyunca gelişen teknoloji beraberide değişen toplumsal düzenler doğrultusunda, toplumsal gelişmelerin tanımlayacağı yeni istekler mimarlık eylemine yeni yönler kazandırmaktadır. Ayrıca, sosyo-kültürel bağlamda, bir toplumdaki kültür düzeyi de, sosyalleşme ve kamusal ihtiyaçını belirlemekte; kamusal örgütlenme doğrultusunda büyük kentlerde, farklı işlevlerde ve bünyesinde farklı işlevleri barındıran çeşitli yapılar üretilmektedir.

Belirli bir üretime yönelik ve işlevine odaklı olarak ortaya çıkan endüstri yapıları, ait oldukları yerin ve o yerdeki toplumun, ülkenin o dönemdeki sosyo-kültürel, sosyo-ekonomik, teknolojik yapısının izlerini taşırlar. Bu yapılar, Endüstri Devrimi ile gelişen teknik ve teknolojiler beraberinde üretilmiş ve işlev kazanmış, ancak zaman içerisinde yine artarak hızlanan ve gelişen teknolojiler neticesinde işlevlerini yitirmişlerdir. Dolayısıyla, mekanik strüktürleri ve içerikleriyle birlikte, teknolojinin geçmişten günümüze geçirmiş olduğu evrelerin simgesi niteliğindedirler.

Kıraç'a göre endüstri yapılarını kısaca aşağıdaki başlıklar altında gruplamak mümkündür³⁴;

-Üretim yapıları (fabrikalar), üretimin çeşidine göre gıda, tekstil, maden, güç rezervi vb. türde sınıflama yapmak mümkündür.

-Ulaşım yapıları: Demiryolu ve liman yapıları, kanallar, köprüler vb.

-Depolar: Hal binaları.

-Satış, sergi mekânları: Büyük mağazalar.

-İşçi yerleşmeleri

Endüstri yapı ve alanları sahip oldukları kendilerine özgün dokularıyla, kent dokusunda çeşitliliği yansıtan değerli kaynaklardır. Endüstri ile gelen sürecin etkilerinin fiziki tezahürleri kent mekanını şekillendirmişlerdir. Ülkelerin Endüstri Devrimi ile olan ilişkilerini anlamak açısından; endüstri yapılarının kent içindeki konumları, çevre yapılar ve kent ile ilişkileri, toplumun bu yapılar ve alanlarla doğrudan veya dolaylı olan ilişkileri irdelenmelidir.

Endüstriyel gelişmeler paralelinde ilerleyen endüstri yapı ve alanların kent içindeki konumları, kent sınırlarına bağlı olarak süreçler ilerledikçe değişmiştir. Kent sınırlarında, şehir merkezinden uzak alanlarda kurulan endüstriyel alanlar, kentler büyüdükçe ve geliştikçe kent merkezine yakın hale gelmişlerdir. Kent sınırlarının değiştiği oranda yaya mesafeleriyle tanımlanabilen alanlar geçerliliğini yitirmiş, toplu taşıma hareketleri ortaya çıkmıştır. Örneğin İngiltere'de endüstrinin 19.yy'a kadar merkezden uzak ve dağınık bir şekilde konumlanıp geliştiği görülmektedir. Ulaşım sistemlerinde görülen gelişmeler de, kentsel gelişme paralelinde ilerlediği için, yeni ulaşım araçları beraberinde endüstri faaliyetlerinde kullanılan ulaşım ağlarındaki genişlemeler, endüstri yapılarının ulaşılabilirliğini de tarihsel süreç içinde değiştirmiştir.

Kentler, ilk ortaya çıkışlarından endüstri devrimine kadar çoğunlukla bir azınlık deneyimi olarak kalmış, endüstrileşmeye kadar işlevsel ve yapı açısından çok az bir dönüşüm geçirmişlerdir. Endüstrileşme ise, kentlerin hızla büyümesine ve bir olgu olarak kentleşmenin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Makinaların ortaya çıkması ve

³⁴ Kıraç, 2001, s.69

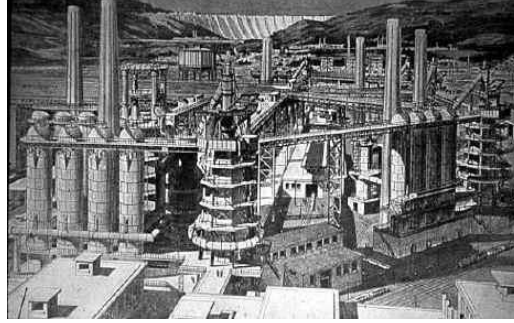
tarımda iş gücüne olan ihtiyacın azalmasıyla, kırsal alandan kentlere doğru artarak ilerleyen yoğun nüfus akımı; kent planlarının hazırlıklı olduğu bir durum değildir. Yani çağdaş manada kentleşme, nüfus hareketleri ile birlikte ortaya çıkmıştır (Yılmaz, 2004, s.252). Makineleşmeye dayalı yeni teknolojinin ve ulaşım olanaklarının gelişmesiyle endüstri faaliyeti tarafından eski kentsel yerleşmeler arasından stratejik olarak dönüştürülmeye / geliştirilmeye elverişli olanlar seçilerek, öncelikle bu yerleşmelerde endüstrileşmeye bağlı kentsel ve mekânsal dönüşümler gerçekleşmiştir (Kaya, 2012). Hızlı ilerleyen bu süreçler neticesinde artan nüfus ve buna bağlı olarak artan yapı yoğunluğu neticesinde işçi mahallerinin koşulları kötüye gitmiştir (Şekil 4.1).

Şekil 4.1 : Hızlı nüfus artışı ve artan yapı yoğunluğu neticesinde işçi mahallerinin kötüye giden koşulları (URL-4)

Endüstri Devrimi sonrasında sanayileşmeyle büyük kentlerin yaşam kalitesi, ekolojik dengesi, doğal kaynakları olumsuz yönde etkilenmiştir. Dönem kentlerinde görülen olumsuz yaşam koşulları, çevresel bozulma ve sağlıksızlaşma, düzensiz kentleşme sorunlarının, şehir planlama olgusunun önemini arttırmasının yanı sıra, sorunlara yönelik ideal, ütopyik kent yaklaşımları geliştirilmiştir. Tony Garnier'nin Endüstri Kenti -Une Cité Industrielle (1917)- çok yönlü ideal kent planlaması örneklerinin başında gelmektedir. Mimari ve planlama teorileri açısından öncü katkılar taşımasının yanı sıra, günün kültürel, sosyal koşulları çerçevesinde geliştirilmiş hassas bir düşünce yaklaşımının ürünüdür (Şekil 4.2). Garnier'nin önerisinde, Fransa'nın gündeydoğusunda bir platoda konumlanan, yaklaşık 35.000'lik bir nüfusa sahip bir endüstri şehri kurgulanmaktadır. Bir şehir idari, üretim, tarım ve konut gibi tüm boyutlarıyla ele alınmıştır. Şehrin çeşitli fonksiyonları birbirlerine açık bir şekilde bağlı olmalarıyla birlikte, konum ve doku olarak birbirlerinden ayrılmışlardır. Kurguladığı kentte hapisane, kilise ve mahkemelerin olmayışını, basitçe insanın

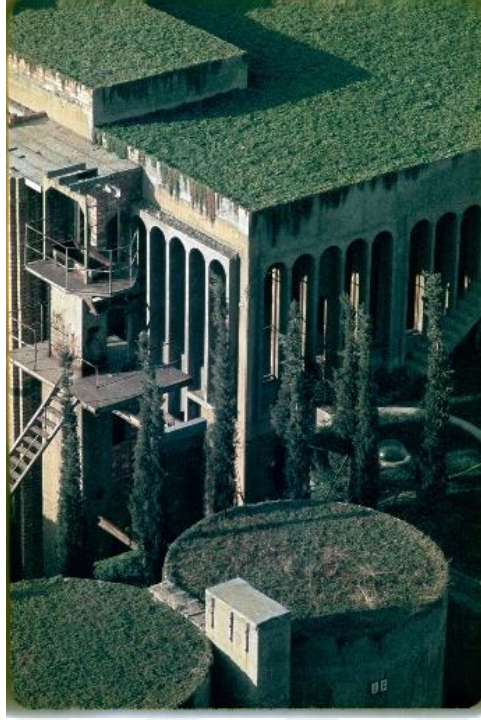
tanrısallığına olan inancı ile açıklayan Garnier'nin, ilginç tasarımı ve düşüncelerinde, temel, doğal ve primitif koşullar vurgulanmaktadır. Doğal yaşama yönelik ilginin, egzersiz, sağlık ve fiziksel iyiliğe verilecek önemle gelişeceği anlatılmaktadır.

Şekil 4.2: Cite Industrielle- Tony Garnier (URL-5)

Makinaların kullanımı beraberinde gelen seri üretim ve standartlaşma kavramları ekonominin tümden dönüşmesine sebep olmuşlardır. Kavramların düzenlere etkilerinin yanında, yansıttıkları ve içerdikleri anlamları doğrultusunda, ardı ardına, aynı tip, standart, çok sayıda olan ürünlerin üretildiği yerler olan endüstri yapılarının, üretimdeki standartlaşmanın aksine, üretim makinaları ve makinalara uygun mimari yapıları, strüktürleri ile benzersiz tasarımlara sahip olmaları ironik bir durumdur (Şekil 4.3- 4.4)³⁵. Konu ilerleyişinde, endüstri yapılarının mimari özelliklerine değinilecektir.

³⁵ Endüstri yapılarının yeniden işlevlendirilmesi başlığı altında Ricardo Bofill'in 'The Factory' olarak dönüştürdüğü tarihi çimento fabrikası irdelenmiştir.

Şekil 4.3: The Factory (URL-6)

Şekil 4.4: The Factory (URL-6)

Endüstri Devrimi, sadece teknolojik bir devrim değildir; toplumların düşünce ve yaşam biçimini değiştirmiş, sosyal, kültürel, ekonomik boyutları ve etkileri olan bir dönüşüm sürecidir. Endüstri Devrimi'nin endüstri yapıları da, bütün bu etkilerin oluşturduğu değerler doğrultusunda 'endüstri mirası' sıfatını taşımakta ve çok yönlü bir şekilde ele alınması ve yeniden değerlendirilmesi gerekli yapılar olarak düşünülmelidirler. Konu; koruma, mimari, tasarım, planlama, mühendislik, teknoloji, sosyoloji, ekonomiyi; birçok meslek alanını kapsamaktadır ve disiplinlerarası bir

çalışmayı gerektirmektedir. Avrupa ülkelerinin birçoğunda bu konuda çalışmalar, araştırmalar yürütülmekte ve bu konuya öncelik verilmektedir. Avrupa'nın günümüzde görülen endüstriyel alanların değerlendirilmesinin de bir parçası olduğu modern kentleşme anlayışının, endüstri devrimi sonucunda ortaya çıkan endüstri kentlerinin yapı ve mekanları çevresinde geliştiğini söylemek mümkündür. Kentlerin ekonomik, kültürel, sosyolojik gelişmelerinin önemli bir parçası olan endüstri mirasının yeniden değerlendirilmesi, gelişmelerin sürdürülmesinde katkı ve yarar sağlayacaktır; değerlendirilmemeleri ise kent ölçeğinde gelişmelerin bazı noktalarının eksik kalmasına yol açabilecektir.

Tarihi fabrikaların verimli işletilememeleri, teknolojik olarak yetersiz kalmaları, kenti kirletmeleri gibi çeşitli nedenlerle kapatılmaları veya işlevlerini yitirmeleri tüm dünyada karşılaşılan bir durumdur (Föhl, 1995). Özellikle 20.yy sonrası, küresel düzeyde görülen sosyal, kültürel, teknolojik ve ekonomik yapıda yaşanan büyük dönüşümler beraberinde, endüstrinin büyümesi, gelişmesi ve yer ihtiyaçlarının genişlemesiyle endüstri, şehir merkezlerinden uzaklaşmış, şehir merkezlerinin ara mekanlarında kalan küçük ölçekteki üretim atölyeleri, depolar işlevlerini yitirmiş, terk edilmişlerdir.

İstanbul'daki endüstri yapılarının da 1980'lerden sonra yavaş yavaş işlevlerini yitirdikleri, kapatıldıkları, bazılarının da çeşitli nedenler ile yıkıldıkları görülmektedir.

Osmanlı İmparatorluğu'nun teknoloji tarihinin önemli bir bileşeni olan İstanbul'daki endüstri mirası ve İstanbul'un endüstrileşme süreci, kentin fiziksel gelişiminde etkin bir role sahiptir. 20. yüzyılın başlarında Osmanlı İmparatorluğu'nun topraklarında bulunan endüstri işletmelerinin % 55'i İstanbul'da yer almaktaydı (Ökçün, 1997). İstanbul'daki en önemli endüstri tesisleri, temelleri 15. yüzyılda atılan Tersane-i Âmire ile 16. yüzyılda atılan Tophane-i Âmire'ydı. Kentte 18. yüzyılda inşa edilen Azadlı Baruthanesi gibi birkaç endüstri tesisini, 19. yüzyılda iki ayrı aşamada kurulan fabrikalar izlemiştir (Pamuk, 1997). İlk aşamada 1830-40'larda devlet tarafından, ordu ve sarayın gereksinimlerini karşılamak amacıyla en son teknolojiyi kullanan makineler ithal edilerek fabrikalar kurulmuştur. 1880'lerden sonra gerçekleşen ikinci aşamada ise, endüstri yapılarının daha çok Haliç, Boğaz ve Marmara kıyılarında konumlandığı görülmektedir. Haliç'in kuzey kıyısına ağırlıklı olarak gemicilik faaliyetleri (Haliç Tersaneleri, Lengerhane, Şirket-i Hayriye gibi), tuğla üretim yerleri (Sütlüce ve

Kağıthane) güney kıyısına gıda ve giyim sektörüne hizmet eden büyük fabrikalar kurulmuştur. Feshane-i Âmire, Cibali Tütün Fabrikası bunlar arasındadır (Köksal, Ahunbay, 2006).

Çalışma kapsamında, endüstri yapılarının endüstriyel miras olarak değerlendirilmesinde, 2006 yılında Blaenovan’da yapılan “Endüstri Mirası Semineri”nde hazırlanan endüstriyel alanların yeniden canlanması ile ilgili değerlendirme raporunda da konu toplumsal, kültürel, turizm, ekonomik ve sürdürülebilirlik açısından değerlendirilmiştir. Endüstriyel alanların sürdürülebilirlik açısından etki ve yararları şu şekilde belirtilmiştir:

- Mirasın yer aldığı alanlar insanların yaşama, çalışma ve ziyaret isteğini arttırmaktadır.
- Kültürel özelliklerin çeşitliliğinin geliştirilmesi ve korunmasına katkı sağlamaktadır.
- Mevcut değerlerin sürdürülür kullanımı, yeni alanların kullanım ihtiyacını azaltmaktadır.
- Endüstriyel alanların gelecek nesillere en iyi şekilde aktarılması konusunda tanımlayıcı rol oynamaktadır (Aydın, 2010).

Olumlu etkilerinin yanı sıra, yaşanan olumsuz süreçler ve etkileri göz önüne alındığında, teknoloji ve sanayideki gelişmelerin en yüksek görüldüğü bu dönemler ile ortaya çıkan endüstri yapılarının ekolojik dengenin bozulması, doğal kaynakların zarar görmesi gibi çevresel koşulların olumsuz etkilenmesine yol açan durumlarda payı olduğu görülmektedir. Konu kapsamında düşünüldüğünde, endüstri yapılarının olumsuz etkileri, onların varlıklarını tehdit eden bir unsur olarak görülmemeli, değerlerine gölge düşürmemelidir. Gelişen yöntem ve teknikler ile sürdürülebilir sağlıklı çözümler üretilebilmektedir.

İster zamanların en iyisi diyelim, isterse en kötüsü, insanlık tarihinin son üç yüz yılına damgasını vuran endüstri uygarlığı, bir büyük dönüşüm sürecini yaşamaktadır. Adına bazı yazarların ‘post-endüstriyel/bilgi/enformasyon toplumu’, bazılarının ‘network toplumu’, bazılarının da ‘risk toplumu’ dedikleri, ‘yeni bir çağa’ girdiğimiz sıkça dile getirilmektedir (Bozkurt, 2012). Çağımızda insan ve teknolojinin, yaşamın neredeyse tüm alanlarında birlikte bahsedilmektedirler ve çağımızın merkezinde konumlanmış

olan teknolojinin tarihsel süreçteki izlerini, fiziksel olarak bu yapılar üzerinden okuyabilmek ve anlayabilmek, insanlarda her zaman merak uyandıracaktır.

4.1.KÜLTÜREL MİRAS OLARAK ENDÜSTRİ YAPILARI

Kültür birikimdir, kimliktir, bellektir, değerdir. A.Young'a göre kültür, "İnsanın tabiatı ve kendisini idare etme yolu ile bizzat meydana getirdiği eserler."dir. Kültür kapsamında medeniyeti anlamak gerekir. Medeniyet; bir topluluğun, hayat tarzı, bilgi seviyesi, sanat gücü, maddi ve manevi varlığı ile ilgili vasıfların bütünü; bir toplumun bu bakımlardan ileri bir seviyede olması halidir.

Endüstrileşme, bireylerin ve toplumların yaşam biçiminde önemli bir değişimi ifade etmektedir. Geniş bir konu yelpazesi olan tüm tarihsel birikimlerin oluşturduğu kültürel miras; özellikle de endüstrileşme söz konusu olduğunda, yakın çağda yaşandığı için, günümüz kültürel değerlerinin izlerini taşırlar. Kentlerin ve toplumların dokusunu oluşturan mimari değerler bunun somut örneklerindedir. Onları yaşayan bireylerin kimlikleri üzerinde etki ve belleklerinde yer eder; ve geri-beslenim olarak da kendi kimlikleri kullanıcıları tarafından etkilenir (Ersine, 2012).

Endüstri mirası, genel olarak; mekanik araçlarla ve düzeneklerle mal ve/veya hizmet üretme etkinliğinin gerçekleştiği özgül mimariden oluşan kültürel miras, şeklinde tanımlanabilir (Tanyeli, 2000).

Venedik Tüzüğü³⁶ birinci maddesinde, tarihi kültür varlığı kavramının sadece bir mimari eseri içine almadığı, bunun yanında belli bir uygarlığın, önemli bir gelişmenin, tarihi bir olayın tanıklığını yapan kentsel ya da kırsal bir yerleşmeyi de kapsadığı; büyük sanat eserlerinin yanı sıra, zamanla kültürel anlam kazanmış daha basit eserleri de kapsadığı belirtilmektedir.

Konunun başında, mimarlık ve koruma kapsamında Amsterdam Bildirgesi ile kültürel miras, endüstri mirası ve koruma ekseninde kurulan ilişkilere değinilmiştir. 1975 Amsterdam Kongresi'nde tartışmalar sonucu ortaya çıkan sonuç ve önerilerde, gösterilecek koruma çabasının, yalnızca yapıların kültürel değeriyle değil, onların kullanım değeriyle de ölçülmesi gerektiği ve bütünleşik korumanın toplumsal

³⁶ Icomos Türkiye kapsamındaki tüzüklerin Türkçe çevirilerinden yararlanılmıştır. Çeviri, Prof. Dr. Cevat Erder. (URL-7)

sorunları ancak bu iki değerler grubu eş zamanlı olarak ele alınırsa halledilebileceği belirtilmektedir.

Kentler, ulusların ve toplumların yerel ve ortak kimliklerinin, kültürel yapılanmalarının etrafında şekillenen ve oluşan; tarihsel süreçlerin mimari yapılarla somut bir şekilde açığa çıktığı mekanlardır. Endüstri yapıları, koruma bağlamında kültürün sürekliliğinin sağlanabilmesinde, sürdürülmesi gerekli tarihi yapılar gibi miras değerlerine sahip strüktürlerdir.

Endüstriyel miras, “Sanayi mirası, sanayi kültürünün tarihsel, teknolojik, sosyal, mimari veya bilimsel değere sahip kalıntılarından oluşur. Bu kalıntılar, şunları içerir: binalar ve makineler, atölyeler, imalathaneler ve fabrikalar, madenler ile işleme ve arıtma sahaları, ambarlar ve depolar, enerji üretilen, iletilen ve kullanılan yerler, ulaştırma ve tüm altyapısı, ayrıca sanayile ilgili barınma, ibadet etme veya öğretim gibi sosyal faaliyetler için kullanılan yerler (TICCIH, 2003).” olarak tanımlanmaktadır.

Fonksiyonel amaçla tasarlanan üretime dayalı endüstri yapıları, yeniden değerlendirilmeleri söz konusu olduğunda, sembolik olarak barındırdıkları, temsil ettikleri değerlerden dolayı dönüştürülürler. İnsan ölçeğinde olmayan strüktürel ve yapısal özellikleri ile, yeniden kullanım önerilerinde insana hitap ettikleri oranda varlıklarını sürdürebilecekleri gözden kaçırılmaması gereken ironik ve önemli bir detaydır; yeniden kullanım önerilerinde geliştirilen fikirlerin temelini oluşturmaktadır.

Bir endüstri alanının, yapısının, donanımının anıt değeri taşıyıp taşımadığı, Avusturyalı sanat tarihçisi Alois Riegl tarafından “gelişme değeri”, “göreceli sanat değeri” ve “kullanım değeri” gibi değerler çerçevesinde tanımlanmıştır. Endüstri yapılarının yeniden işlevlendirilmesinde bu değerlerden yola çıkılmaktadır.

Endüstriyel yapılar, özgün haliyle bütünsel korumadan, parçasal korumaya, yeniden inşa edilmeye ve yeni fonksiyonlar kazandırılmasına dek kapsadığı birçok konu başlığı ile teoride ve uygulama ekseninde tartışılmaktadırlar.

“Konu üzerine araştırmalar yapan yazarlar farklı ülkelerde farklı amaçların ve politikaların ön plana çıktığını ifade etmektedirler. Örneğin İngiltere’de, teknolojik atılıma ilişkin rollerin, mühendislik ustalığının, ya da mimarlık açısından üstünlükler gösteren önemli endüstri devrimi anıtlarının tespit ve korumasının ön plana çıktığını;

İtalya'da endüstriyel anıtların uluslaşma sürecinin göstergesi olarak değerlendirildiğini; İskandinavya'da ise etnografik bir tutumun ön planda olduğundan teknolojik atılımlardan çok iş gücünün yaşamına odaklanıldığı ve dokunun bütüncül olarak değerlendirildiği için fabrikalar kadar işçi lojmanlarının da endüstri mirasının bir parçası olarak görüldüğünü söylemek mümkündür.³⁷”

(Dosya 03- Endüstri Mirası,2006, s.4)

Her ülkenin kendine özgü niteliklerine göre değişiklik gösteren endüstri mirası ürünlerinin türleri, bu konuda yapılan envanter çalışmaları doğrultusunda TMMOB Mimarlar Odası tarafından “Yeni Tanımlar / Yeni Kavramlar”, üst başlığı altında ‘Endüstri Mirası’ teması kapsamında belirtildiği üzere;

- Madencilik,
- Enerji Kaynakları (yel değirmenleri, su çarkları, buhar makineleri vb.)
- Üretim Endüstrileri (tekstil, çömlekçilik, cam, yiyecek içecek vb.)
- Ulaşım Öğeleri (yol, köprü, kanal, demiryolu vb.)
- Yapı Malzemesi Üretimi (taşocağı, tuğla atölyesi, bıçkı fabrikası vb.)
- Destek Tesisleri (üretim faaliyetlerinin parçası olan endüstri işçileri, yöneticiler ve fabrika sahibi için yapılan konutlar; sosyal tesisler vb.)
- Altyapı Hizmetleri İçin Oluşturulan Sistemler (gaz, su, iletişim gibi kamu hizmetleri için oluşturulan sistemler.)

endüstri mirası olarak tanımlanmaktadır (TMMOB MİM. OD., 2008, s. 146-147).

“...Le Corbusier’yi de, adının önüne “yaratıcı” sıfatı eklenebilen başkalarını da ortaya çıkararak etmen, ortamda mevcut yol ve yordamlara ikna olmakta zorlanmalarından başka nedir ki? Onlar sürekli düşüncelerini yaşayanlardır. Sürekli olarak bilinçaltına itilmiş bilgi depolarında mevcut olan alışlagelmiş doğrulardan “uyanırlar”. Kültür ürününü taze biçimlerde düşünüp yapabilmelerini sağlayan da odur.”

(Uğur Tanyeli, Rüya, İnşa, İtiraz, Boyut, İstanbul, 2013, syf.19)

Bu bağlamda düşünüldüğünde, kültürel miras değeri taşımak, özgünlüğü içinde barındırır. Alışlagelmişin dışında olan; yeni, önceden görülmemiş bir tepki, düşünce,

³⁷ Stratton, 2000

hareket, akım, çözüm, yorum olandır. Endüstri Devrimi, bir devrim olmakla, alışlagelmişin dışında bir durumdur ve bu devrim ile ortaya çıkan yapılar ve barındırdıkları birer yaratımdır; bu yaratımlar kültür ürünüdür.

Endüstri devrimi beraberinde bir yaşam biçimi ile gelmiştir ve bu yaşam biçimine göre kent içinde yapılaşmalar, sanayi bölgelerinin ortaya çıkışı, fabrikalar, işçi konutları gibi endüstri mirası kapsamına da giren yapılar ortaya çıkmıştır. Üretim amaçlı, üretim için gerekli unsurların bir arada yer aldığı kent içindeki bu alanlarda üretimin parçası olan işçiler, yine üretimin parçası olan fabrikalarda makinalar ile üretime çalışırken, aynı alanda yer alan işçi konutlarında yaşamlarını sürdürmektedirler. Çalışmanın ve yaşamın bir arada yer aldığı bu düzen endüstri dönemi kültürünün özelliklerini yansıtmaktadır.

Endüstri mirası; yerel, ulusal ve uluslar arası kültürel mirasın parçasıdır. Endüstri yapılarının kültürel miras olarak toplumlar, kitleler üzerindeki etkisinde ‘endüstriyel bellek’ yer almaktadır. Tarihi çevreler, çeşitli toplumlara ait veya çeşitli toplumların geçmiş olduğu bilgiyi, birikimi, inançları, gelenekleri yansıtır. Ayırt edicilik, anlam, kalite, farklılık, özgünlük sunan bu kapsamdaki çevre, insanlara süreklilik, kimlik, aidiyet anlayışlarını hatırlatır. Tarih bağlamında sunulan bu farkındalık ile, tarihsel değerleriyle yeniden işlevlendirilen yapıların sürdürülmesi sağlanırken, bir kültürden izler taşıyan bu yapılarla kültürel sürdürülebilirlikte de farkındalık yaratılmaktadır. Burada kültür, gelenek göreneklerin, belirli bir topluma ait olan değerlerin yaşatılması anlamında kullanılmamaktadır, evrensel boyutuyla küresel ölçekte insanlığın sahip olduğu kültürden söz edilmektedir. Kültür ve sanat insanlığın ortak mirasıdır, ve yine tüm dünyada etkili olan bir evrimleşme sürecinin parçası olan endüstri yapılarıyla ortak paydada buluşmaktadırlar.

Endüstri mirası, Dünya Mirasları Listesi’nin bir parçası olarak dikkate alındığında, UNESCO’nun Dünya Mirası³⁸ için tariflediği on temel kriter doğrultusunda; istisnai bir estetiğe sahip, yaratıcı zekanın ürünü olan, bir medeniyete şahitlik eden ve onu teşhir eden, üretim ve endüstrinin önemli evrelerini temsil eden eserleri içermektedir³⁹.

Endüstri mirası ve endüstri mirasının yenilenmesi son 50 yıldır gündemde olan bir konudur. Bununla birlikte, endüstriyel mirasın, kültür tarafından yönlendirilen

³⁸ (URL-8)

³⁹ Özden, 2012

yenileme projelerinin konusu olması, daha yakın geçmişe, özellikle 2000'lerden sonrasına dayanmaktadır. Tüm dünyada etkili olan küreselleşme alanında görülen yeniden organizasyon tutkusu ve 2000 sonrası dönemde gücünü arttıran sermaye ile yakından ilişkilidir. Endüstriyel fonksiyonun şehir merkezlerinden uzaklaşması, bu alanların yeniden kullanımları üzerine olan tartışmaların yolunu kapatmış ve kültür tarafından yönlendirilen yenileme projeleri bu tartışmaların çıkış noktası haline gelmeye başlamışlardır⁴⁰.

Yenileme projelerine İstanbul ve Türkiye ölçeğinden bakıldığında; Lengerhane, Hasköy Tersanesi, Tophane-i Amire binası, Feshane, Sütlüce Mezbahası, Silahtarağa Elektrik Santrali yanında İzmir ve Eskişehir gibi diğer kentlerde de bazı yapılar yeni işlevlerle dönüştürülmüşlerdir.

Cumhuriyet döneminin endüstri ürünleri her zaman benzer bir ilgiye kavuşamamıştır. Bu açıdan, İstanbul-Modern Sanat müzesinin eski antrepolarda oluşturulması ise oldukça ayırksı bir örnek olarak kalır. Bu dönemin yapılarının göreceli olarak belki sayıca daha fazla olmaları sebebiyle, ya da nostalji duygularını besleyecek mimari öğelere sahip olmadıklarından, benimsenmeye değer görülmedikleri gözlemlenebilmektedir. Bunun yanında, üzerinde yer aldıkları değerli arsalar nedeniyle yok edilmeleri gerekli yapılar olarak değerlendirilmektedirler. Bu yanlış ve yanlışla yönelten değerlendirmeler neticesinde oluşan kayıpların süregelmesini önlemek için, yapıların tarihteki yeri ve önemini açacağı yollar izlenerek, günümüzde yapının yeniden değerlendirilmesinin, yeni yapı ve çevrelerin anlamlandırılmasında ve değerlendirilmesinde de ne derece büyük bir paya sahip olduklarını gösteren uygulama örnekleri arttırılmalıdır.

Dünya genelinden bakıldığında, kültürel ve endüstriyel miras olan endüstri yapılarına karşı yaklaşımlarda, günümüz devletinin ve aynı zamanda özel sektörün en önemli aktivitelerinden biri haline gelmiş olan "Culture-led regeneration"- kültür tarafından yönlendirilen yenileme- ön plana çıkmaktadır. 20.yy boyunca, geleneksel yapım, üretim, imalat teknikleri geride bırakılmış ve bunun sonucu olarak, endüstrisizleşme süreçleri tüm kentleri etkilemiştir. Özellikle şehirlerin iç taraflarındaki semtler, şehir merkezleri kimliklerini hızla kaybetmeye başlamış ve bu süreçte terk edilen endüstri

⁴⁰ Özden, 2012

alanları, kentlere, kent dokusuna ekonomik ağırlık getiren, yük oluşturan; kentsel güvenlik konuları, sağlıksız kent imajı gibi negatif etkileri olan çevresel ve kentsel sorunlara yol açmışlardır. Devlet yönetimleri ve özel sektörün bu alanları kentsel yenilemede bir fırsat olarak farketmeleri üzerine, terk edilmiş endüstri alanlarının, yapılarının yenilenmesinde, kültür tarafından yönlendirilen yenileme etkili bir yöntem olarak tezahür etmiştir. Kültür ile birlikte geliştirilen yenileme, endüstri yapılarının, alanlarının ve aynı zamanda kentlerin yeni bir imaj kazanmasını olanaklı kılmaktadır. Uygulanan örnekler ve tecrübeler doğrultusunda, kültür tarafından yönlendirilen yenileme pratiklerinin kente ekonomik, mekansal ve sosyal değer kattığı görülmektedir.

Özellikle 1980li yıllarda, küresel/neoliberal kentsel politikalar güç kazanmaya başlamış ve kentsel alanlardaki sermaye hegemonyası artmış, kültür tarafından yönlendirilen yenileme, endüstri sonrası kentsel dönüşüm ve küresel krizlerden çıkış yolu olarak önemli bir araç olarak kullanılmaya başlanmıştır. Keating ve Frantz⁴¹ 'ın belirttiği üzere, kültürel politika pazarlama aracı olarak hizmet eden kentin imajını değiştirebilir. Onlara göre, kalabalık uluslararası bir market içerisinde, bir kente marka imajı vermek, kentin uluslararası yatırım oranlarında yaşam kalitesi endekslerindeki pozisyonunu ve dolaylı olarak ekonomik rekabetçiliğini arttırarak, kenti ayırt edici kılar.

Kültür tarafından yönlendirilen yenileme, uluslararası rekabette kentlerin kendilerini, özgün ve spesifik farklılıkları ile temsil edebilmelerine olanak sağlamaktadır. Özellikle endüstrisizleşme sürecinde kendi kaderlerine terk edilmiş olan endüstri mirası bu rekabette önemli bir rol oynamaktadır. Bu yapı ve alanlar kentin merkezi veya kıyı bölgelerinde yer alan konumları, geniş alanları ile sağladıkları avantajlar ile ön plana çıkarken, kültürel olarak yenilenme politikalarının uygulanmasına elverişli ve uygun olan strüktürel nitelikleriyle de ön plandadırlar.

Kültür tarafından yönlendirilen yenileme eğilimi, 1980 ortasında başladıktan sonra genişlemiş bir vizyona erişmiş ve Greater London Council (GLC) tarafından kullanılan 'kültürel endüstri', 1998 de UK Government Department for Culture, Media and Sport (DCMS) tarafından kullanılan 'yaratıcı endüstri' gibi ek konseptleri

⁴¹ Keating, Frantz, 2004

de kapsamına almış ve sadece kültürel endüstriler ile sınırlı olmayan, tüm kültürel ve sanatsal üretimleri içeren bir konuma ulaşmıştır⁴². Yaratıcı endüstriler, “...özünü bireysel yaratıcılığın, becerinin ve yeteneğin oluşturduğu, jenerasyon üzerinden hizmet ve zenginlik yaratabilecek ve entellektüel niteliklerin istismarına yol açabilecek potansiyele sahip...”⁴³ şeklinde tanımlanmaktadır. Yaratıcı endüstriler kentlerde ekonomik bir değer yaratma gayreti içindedirler ve bu doğal karşılanabilecek bir tutumdur. Bu yeni ekonomik değer; inovasyon, yaratıcılık, esneklik, yansiyabilirlik, cevap verebilirlik gibi unsurları içermektedir⁴⁴. Tüm bu tanımlamalar, ifadeler, kapsamlar kültürün kent içindeki yeni rolü beraberinde düşünülmelidir. Kültür, bir yatırım aracı olarak, kendine yeni alan ve pazar arayan küresel sermayenin dikkatini çekmekte ve yaratıcı endüstriler üzerinden kendi pazar yerini yaratmaktadır. Kültür, endüstri ve dönüşüm üzerinden, tarihi endüstri kentlerde görülen, endüstri sonrası atıl kalan yapı ve alanlarının kültürel alanlara dönüştürülmeleri, kültür tarafından yönlendirilen yenileme örnekleridir. Glasgow’da gerçekleştirilen uygulamalar, başarılı yenileme hikayelerinin önemli örneklerinden biridir. 1980’lerde sanat ve kültür Glasgow’un çıkış yolu olmuştur⁴⁵. Glasgow; her yıl yapılan Mayfest (1982) sanat festivali gibi birçok kültürel organizasyon ve uluslararası Burrell Sanat Koleksiyonu (1983) açılışı, antrepolarm, terkedilmiş fabrika binalarının ve gemi yük boşaltma depolarının yeniden geliştirilmesini takip eden 1985 yılında ‘Scottish Exhibition and Conference Center’ açılışı, 1988 National Garden festivaline ev sahipliği ile Avrupa’nın kültür kenti (European City of Culture) seçilmiştir. Bunlara ek olarak, 1990 senesinde New International Concert Hall binasının açılışı, Glasgow’un kültür tarafından yönlendirilen yenileme çalışmalarında büyük bir adım olmuştur. Bilbao örneği de, kültürel kimliğin kültür tarafından yönlendirilen yenilenmeler ile güçlendirildiği bir tecrübedir ve endüstri alanlarının yeniden işlevlendirilmesi, 1992’de Bilbao ile başlayan dönüşüm süreçlerinin öncelikli amaçlarından biri haline gelmiştir (Şekil 4.1.1-4.1.2). Belirlenen amaçların başarılmasının kaynağı olarak, terkedilmiş endüstri bölgesi veya kamu kuruluşları

⁴² Kültür tarafından yönlendirilen yenilemeyi konu alan “Understanding Creative Industries Cultural statistics for public-policy making” makalesi, kentlerin benimseyebileceği ve adapte olabileceği standart gelişim metodolojilerinde, kültürel istatistiklerin ve UNESCO’nun rolünün önemini araştırmakta ve onaylamaktadır.

⁴³ DCMS,2001

⁴⁴ O’Connor,Wynne, 1996

⁴⁵ Gomez, 1998

tarafından sahiplenilen ve ağır endüstrilerin stratejik olarak konumlandırıldığı çekici nehir kıyısındaki alanlar olan kent arazileri gösterilmektedir. Bu düşüncelerle, kent merkezinin tam ortasında yer alan tarihi endüstri bölgesi olan Abandoibarra, yeni liman olanaklarının yaratıldığı bir yer haline gelerek, su kenarında yeni bir kültürel alan olarak planlanmıştır ⁴⁶. Alana aynı zamanda Guggenheim Museum, Euskalduna Conference ve Performans Sanatları Merkezi de inşa edilmiştir (Şekil 4.1.3). Buna benzer uygulama örnekleri Avrupa, Amerika ve Asya da artarak devam etmektedir. Birçok tarihi endüstriyel kent alanı, endüstri mirasına tahsis edilmekte ve bu geniş alanların dönüştürülmesi küreselleşme sürecinde, kültür tarafından yönlendirilen yenileme amaçlarının kapsamında yer almaktadırlar. Bu pratikler yaratıcı kentler yaratmanın örneklerini oluşturmaktadırlar.

Şekil 4.1.1: Bilbao Ría 2000 - Nervion nehri boyunca uzanan endüstri yapıları ve gemi tersaneleri (CRG I, Mart 2006 sunumu)

Şekil 4.1.2: Bilbao Ría 2000 - Terkedilmiş alan ve gemi kalıntıları (CRG I, Mart 2006 sunumu)

⁴⁶ Moura, Deindustrialization and Urban Regeneration -The case of Bilbao

Timetable of important events influencing Bilbao's development

<1200	Early trading and fishing village
1200	Previously independent Basque province incorporated into Kingdom of Castile
1300	Foundation of Bilbao
1512	Creation of the Consulate of Bilbao (a body regulating trade and shipping)
1452-1841	Enjoying special trading rights
1838	1 st iron industry
1857	Creation of Tudela-Bilbao Railway Company and Banco de Bilbao
2 nd half 19 th c.	1 st major phase of industrialisation
1876	Beginning urbanisation of the Ensanche outside the medieval city
1890	Opening of stock exchange
1936-1939	Spanish Civil War – Basque fought on Republican side; bombing of Guernica (1937)
1939-1975	Spain under Franco's dictatorship; Basque Country stripped of autonomy
1959	Formation of ETA terrorist group
1950s/1960s	2 nd major phase of industrialisation; high immigration from poorer Spanish regions
1970s	Beginning of economic recession
1978	Spain returns to democracy; new Spanish constitution institutes 17 autonomous regions
1979	Statute of Autonomy for Basque Country under new democratic central government
1980	Democratic elections for Basque government and parliament
1981	Economic agreement between central and Basque governments
1983	Flood causes great damage in the old city
1986	Peak of unemployment; accelerating population losses
1986	Spain becomes member of the European Community
1989	Territorial Plan identifies 'opportunity areas'
1991/1992	Creation of regeneration agencies <i>Bilbao Metrópoli-30</i> and <i>Bilbao Ría 2000</i>
1995	Inauguration of new metro system
1997	Inauguration of Guggenheim Museum
2006	ETA agreed on cease-fire

INSTITUTO SUPERIOR TECNICO
REGIONS AND NETWORKS
Deindustrialization and Urban regeneration

Şekil 4.1.3: Bilbao'nun gelişmesinde etkili olan önemli olaylar, (URL-9)

Şekil 4.1.4: Bilbao Ría 2000 - Abandoibarra, dönüştürülmeden önce (CRG I, Mart 2006 sunumu)

Kültür tarafından yönlendirilen yenileme ve yeniden kullanım projelerinin kent ölçeğinde, kültürel, mimari, sosyal, ekonomik, politik tüm alanlarda katkı ve yarar sağladığı bir gerçektir. Kültürel çeşitlilik, bu çeşitliliğin korunması, iyileştirilmesi, geliştirilmesi; mimari, tarihi, sosyal, kültürel, endüstriyel mirasın ortaklaştırılarak yaşatılması, bu anlayışta sürekliliğin pratikte sağlanması, toplulukların özgün, farklı niteliklerini yaşatmak ve insanlığın ortak mirası için gereklidir.

4.2. ENDÜSTRİ YAPILARININ MİMARİ ÖZELLİKLERİ

Endüstri devrimi, kentsel alanda ve yapısal ölçekte getirdiği yeni işlevler yanında yapılaşmış çevrenin de çehresini kökten değiştirecek yapı malzemelerinin kullanımını da beraberinde getirmiştir. Verimlilik ve güvenliğin ön planda tutulduğu endüstri mimarisinde, ham maddelerin işlenmiş maddelere dönüşmesinde ve yapıların kendi inşaatlarında gelişen ekonomi ve yeni koşullar doğrultusunda tercih edilen

malzemeler, depo ve fabrika yapıları gibi endüstriyel yapıların tasarımlarının şekillenmesinde etkili olmuştur. Bu dönemde hızla gelişen ve büyüyen demir endüstrisinin bir getirisi olarak dönemin yeni yapı malzemelerinin başında demir ve çelik yer almaktadır (Kaya, 2012). Bu yapılar genellikle dökme demir malzeme ve çelik karkas yapım sisteminde, ticari ve endüstriyel işlev amaçlı olarak yapılandırılmışlardır (Özsırkıntı Kasap, 2014).

1700 lerin sonlarından itibaren, endüstriyel estetiğin özellikleri, modern fabrika yapılarının öncüsü olan, tekrar eden formlara ve ritmik açıklıklara sahip ahşap ve yığma yapılardan oluşan basit imalathane ve fabrikalarda doğrudan görülmektedir (Şekil 4.2.1).

Şekil 4.2.1: Waltham, Massachusetts' Boston Manufacturing Co. Binası, Moody Sokağı'ndan görünüşü, Historic American Engineering Record, MA-54-5; HAER MASS, 9-WALTH, 4-5, Steve Dunwell, 1979, (Berens, 2010)

Endüstri Devrimi'ni izleyen dönemde gerçekleşen sosyo-ekonomik gelişmeler, mimari üretim alanını köklü bir biçimde etkilemiş, yeni yapı tipleri, yeni mekan ve biçim üretme anlayışları ortaya çıkmıştır. Kaya'nın da (2012) belirttiği gibi, endüstri devrimi ile birlikte ortaya çıkan mimari biçim ve yapım tekniklerindeki yenilikler, 18. yüzyıl sonlarında karşımıza çıkan yeni yapı türleri olan fabrika yapılarında kendini göstermektedir. İlk fabrika yapılarında dökme demir kolon-kiriş sisteminden oluşan iç aksam dış duvarlardan bağımsız olarak ele alındığı, yapıda demir malzemenin ilk olarak kullanılmaya başlandığı basit sistemler görülmektedir (Kaya, 2012). Fabrikalarda yeni ihtiyaçların ortaya çıkması ve teknoloji beraberinde gelişen sistemlerin yerleşebileceği geniş mekân ihtiyacının artmasıyla birlikte, iç mekânlarda dökme demir kolonlardan oluşan plan düzenleriyle daha serbest hacimler elde

edilmiştir. Bu yapılarda döşemelerde, ahşaba göre yangına karşı çok daha dayanıklı, demir ve tuğla malzeme kullanılmış ve yine kargir duvarlar sadece binanın çevresinde yer almıştır (Kıraç, 2001, s.46). 19.yy'da endüstri yapı örneklerinde görüldüğü üzere çoğu geniş açıklıklara sahip olan, kolon düzenlerinde ve tuğla veya yığma taşıyıcılarla bu açıklıkta iç mekanlar elde etmeye olanak sağlayan, ahşap strüktürel çerçeveleri de birleştiren çok katlı yapılardan oluşmaktadır⁴⁷. Dar ve uzun plan şemaları, yapının gün ışığının yapıya yayılmasına olanak sağlarken, plan düzeninde yapının her iki tarafına yerleştirilen makinaların da, aşağı katta yer alan tek bir şafttan gelen güç ile işleyebilmesine olanak sağladığı görülmektedir (Şekil 4.2.2).

Şekil 4.2.2: Magnolia Cotton Mill, Mississippi, iç mekan görünüşü (Fotoğraf: Wikimedia Commons) (URL-10)

Mimari açıdan daha basit olarak değerlendirilen erken dönem endüstriyel yapılarının pratik ve kullanışlı doğaları, onları sosyal konumlarında ve yapıların estetik özellikleri hiyerarşisinde alt sıraya koyuyordu. Erken dönemlerde, yapılar genellikle kendilerinin sosyal önemlerini, sosyal konularını ifade etmekteydiler⁴⁸. Yüksek saygınlıkları ile kilise, kamusal binalar ve krallığa ait yapılarda, süslemeler kullanılırken, hizmet binaları olan endüstriyel yapılarda önem verilen süsleme ve detaylara yer verilmiyordu.

Endüstri mirası kapsamında yer alan İstanbul'daki endüstri yapı örneklerine bakıldığında, Sümerbank Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası kent içindeki konumu, geniş alana yayılmış fabrika yapıları ile dikkat çeken örneklerin başında gelmektedir (Şekil 4.2.3). Beykoz, İstanbul'da bulunan fabrika, Hünkar İskelesi ve Servi Burnu arasındaki koyda, 182 dönüme yayılan bir arazi üzerinde 1810'lu yıllarda kurulmuştur.

⁴⁷ Jevremovic, Vasic, Jordanovic, 2012

⁴⁸ Jevremovic L., Vasic M., Jordanovic M., 2012

Şekil 4.2.3: Sümerbank Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası (URL-11)

Fabrika alanında 19.yy yapıları arazinin doğu batı yönünde ortasından geçen fabrika yolunun her iki tarafında konumlanmıştır. Sahil tarafında yer alan eski kundura binasına paralel ek olarak inşa edilen yeni kundura binası 20.yy'da inşa edilen yapılar arasındadır. Yapıların genelinde yatay etkili kütle hareketleri görülmektedir ve çoğunluk iki katlıdır. Yapılar arazi içindeki yerleşimleriyle doğru orantılı olarak açık ve kapalı farklı mekan kullanımına ve kurgularına olanak vermektedirler.

Her biri ayrı değerlendirme konusu olan fabrika yapılarından, I No'lu Fabrika Binası, 2 No'lu eski fabrika binasına paralel olarak konumlanmaktadır (Şekil 4.2.4) . İki yapı arasında yaklaşık 1,5 m olan açıklık fabrika üretim döneminde yapıların tek sistem altında işlemesine olanak vermiştir. Yapılar arasında malzeme aktarımlarında kullanılan fabrika arası geçiş asansörleri bulunmaktadır (Şekil 4.2.5).

Şekil 4.2.4: I No'lu fabrika binası sağda ve 2 No'lu fabrika binası solda, 2015 (Fotoğraf: Dilara Piran)

Şekil 4.2.5 : I No'lu fabrika binası ve 2 No'lu fabrika binası arası bağlantı ilişkileri, 2015 (Fotoğraf: Dilara Piran)

Şekil4.2.6: I No'lu Fabrika Binası iç mekan görünüşü, 2015, (Fotoğraf: Dilara Piran)

Yapı yaklaşık 150 m uzunluğunda, 20 m enindedir (Şekil 4.2.6). Yapının cephesinde görülen belirli bir düzen eşliğinde tekrar eden cephe hareketleri ve yine tekrar eden pencere açıklıkları, yapının her alanına yayılan doğal ışık kaynağıdır (Şekil 4.2.7).

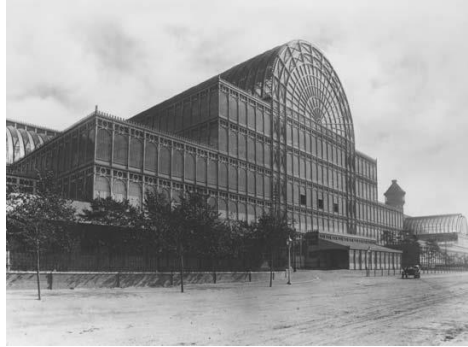

Şekil 4.2.7: Düzenli aralıklar ile tekrar eden pencere açıklıkları, 2015 (Fotoğraf: Dilara Piran)

1993 yılında çevre kirliliğine sebep olduğu gerekçesiyle fabrikanın kapatılması gündeme gelmiş ve 2003 yılında özelleştirme kapsamında bir şirkete satılmıştır.

Fabrika yapıları üzerinde yenileme kararları olup, yapılardan bazılarının restorasyonu yapılmış veya tasarım süreçleri devam etmektedir. Paralelinde, alan ve yapılar günümüzde film, dizi seti olarak kullanılmaktadırlar.

19. yüzyılda yapı üretiminde yeni yapı malzemeleri ve yapım yöntemlerinin kullanılması ve ülkeler arasında teknoloji alanında yaşanan rekabet, mimarlık dünyasının gündemine “fuar yapıları” adı verilen yeni bir yapı tipinin girmesine yol açar. Endüstri yapıları olmayan fuar yapıları, Endüstri Devrimi’nden sonra gelişen teknolojinin biçimlendirdiği önemli örnekler arasında yer almaktadırlar. Endüstri yapıları ile ortak mimari ve strüktürel özelliklere sahip olmaları bakımından konu içerisinde bu yapılara da değinilmiştir. 1851 yılında Londra’da açılan ilk dünya fuarında İngiltere’yi temsil eden Kristal Saray (Crystal Palace), ilk kez dökme demir ve camın birlikte yapı malzemesi olarak kullanıldığı ve böylece teknolojinin biçimlendirdiği bir yapı olduğu için büyük önem taşımaktadır (Şekil 4.2.8). Bu yapı ile birlikte, iç mekan-dış mekan arasındaki kalın duvarlar ortadan kalkar ve böylece iç mekanın her türlü ağırlıktan kurtulması sağlanır⁴⁹. Bu özellikleri ile Kristal Saray, yeni bir mekan anlayışının öncüsü olmuştur.

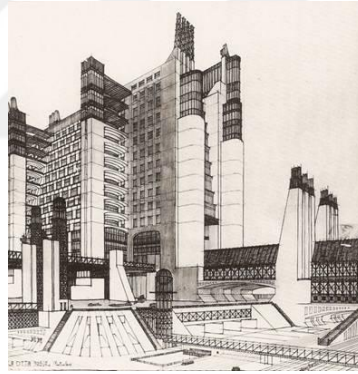

Şekil 4.2.8: Kristal Saray (Crystal Palace)
(URL-12)

Süreç içerisinde yer alan, sanat ve mimarlık alanında görülen bir akım olan Futurizm de, Endüstri Devrimi ile birlikte ortaya çıkan, makineleşmenin simgesi olan hız ve devinim kavramlarına dayanan, yeni düşünce ve anlayışlar çerçevesinde gelişmiştir. Konstrüktivizm ise, Futürizmde olduğu gibi sanatta taklitçiliği reddeden, sanatsal üretimde çağın karakteristiği olan zaman ve mekan kavramlarının ön plana çıkartılmasını savunan ve sanatın gündelik yaşam ile bütünleşmesini öngören bir

⁴⁹ Özer, 1964

tavırdır. Fütürizm ve Konstrüktivizm akımları yaygın uygulama alanı bulamamalarına karşın, sanata ve mimariye farklı bir bakış açısı getirmeleri bakımından önem taşımışlardır. Endüstri çağının üretim teknolojisinden etkilenerek çağın ruhuna (zeitgeist) uygun ve işlev-konstrüksiyon-strüktür birleşmesinden doğacak yeni bir estetiğin, “makine estetiği” kavramının ortaya çıkmasını sağlamışlardır (Bırol, 2006). Antonio Sant’Elia’nın 1914 senesinde yayınladığı Fütüristik Mimari (Futurist Architecture) manifestosunda yer alan fütüristik kent çizimlerinde (Citta Nuova tasarımı), tarihi tümenden yadsıyan ve makineleri⁵⁰, teknolojiyi yücelten ifade ve tanımlar, endüstriyel yapıların mimari özellikleri ile benzeşen yaklaşımlar⁵¹ taşısalar da, endüstriyel yapılar Fütürizm’de abartılarak vurgulanan özellikleri ve makine, teknolojiye olan hayranlığı, yapılarında sindirmiş ve oturaklı bir şekilde kullanan bir tavır sergilemektedirler (Şekil 4.2.9). Endüstri yapılarında amaç makineleri yüceltmek değildir. Amaç, makine ve sistemlerin barınabileceği mekanlar yaratmaktır; yapı ve makinelerin bir arada yer aldığı endüstriyel alanlarda ise yapı ve makinelerin sergilediği görüntüler estetik değere sahip mimari düzenler olarak görülmektedirler.

Şekil 4.2.9: Citta Nuova (Yeni Kent) Tasarımı, Antonio Sant’ Elia, 1914 (URL-17)

Konu kapsamında yeniden işlevlendirilmeleri söz konusu olan endüstriyel alanların yanı sıra, daha küçük ölçekte endüstriyel yapılar olan depo ve atölyelere bakıldığında, çok amaçlı kullanım olanaklarını sunan mimari özellikleri ile, işlevlerini yitirdikten sonra bu alanlar sanatçılar tarafından yaşam alanları olarak tercih edilmişlerdir (Şekil 4.2.10).

⁵⁰ Rainey L., Poggi C., Wittman L., 2009

⁵¹ Fütüristik mimari yapıları ve endüstriyel yapıların tasarımlarında; makinelerin yapıların içinde, dışında, çeperinde yer aldığı, devasa hacim ve ölçekte yapı ve elemanlar, asansör ve benzeri sistemlerin plan şemalarında saklanmadan çözülerek ortaya çıkarılması gibi benzer özellikler bulunmaktadır.

Şekil 4.2.10: Henry Ossawa Tanner sanatçı loftu, Paris, 1920 (URL-13)

Yapıların yeniden işlevlendirilebilmelerine zemin hazırlayan çok amaçlı kullanım olanakları ve bu olanakları geniş tek mekan hacimlerle sunuyor olmaları, sanatçı loftlarında ev ve çalışma alanlarının bir arada yaratıldığı örneklerden görülmektedir (Şekil 4.2.11). Genellikle beş, altı kat yüksekliğinde, minimum 3.5-4.00 metre tavan yüksekliğine sahip, içeriye yeterli ışık girmesini sağlayan geniş pencereci depo binaları, karakteristik tuğla cephelere, çatı ışıklıklarına ve endüstriyel yapıların mimari özelliklerinin bir sonucu olarak bölüntüsüz serbest planlı yüksek tavanlı geniş açıklıklı ‘tek mekan’ alanlara sahiplerdir⁵². Modern binalarda kullanılan inşaat malzemesinin aksine, bu yapılarda kullanılan malzemeler daha sağlam (tuğla ve demir) ve daha değerli (zemin genelde meşe ve pencere pervazları bakır) öğelerden oluşmaktadır⁵³ (Işıkkaya, 2015).

Şekil 4.2.11: Andy Warhol'un 'The Factory' adını verdiği loft stüdyosu, 1965 (URL-18)

Endüstriyel yapıların sunduğu mimari özellikler, loft mekanların varolan belirli bir yapı stoğuna benzemek durumunda olmayan, belirli kural ve ölçütlere dayanmayan, özgün, özgürce planlanan bireysel alanlar olmalarının kaynağını oluşturmaktadır.

⁵² Işıkkaya, 2015

⁵³ Field, 1999

Sabit duvar ve bölmelerin olmayışı bu yapıları aynı zamanda geçiciliğin hakim olduğu bir atmosfere sahip kılar ve bu yapının sürekli değişebilme kapasitesini ortaya koymakta; değişimin, dönüşümün sürekliliğini yansıtan ve olanaklı kılan mekan olarak kullanıcıya, sanatçıya hitap etmektedir.

Dar girişli, belirli açılara hakim olunarak girilen bir mekandan, beklenmeyen büyük hacimli, geniş perspektifte algılanabilen bir mekana geçildiğinde, insanda uyanan beklenmeyen verdiği heyecan duygusu, endüstri yapılarının sahip olduğu bir özelliktir. Kullanıcı, mekan ilişkisinde vurgulanan mimari özellikleriyle mekanın kullanıcıya fark ettirmeden sunduğu mekan deneyimi, endüstri yapılarında dikkat çekmektedir. Endüstri yapılarının yeniden işlevlendirilmesi başlığı altında da incelenen, yapıların mimari özellikleri ve yeni işlevleri arasında kurulan tasarım ilişkileriyle, yapının taşıdığı potansiyel, biçimsel özelliklerine yansımakta ve işleviyle buluşmaktadır.

Endüstriyel estetik kavramı, başka bir amaçla kullanılmak üzere dönüştürülen endüstri yapılarının mimari özelliklerini betimleme de kullanılırken, tasarımlarında mekanik ve strüktürel öğelerin açıkça sergilenmesinde de ön plana çıkmaktadır. Endüstriyel mimari ve tasarım anlayışı, yapıdaki malzeme kullanımını ve inşaat yöntemlerini saklamadan ve kamufle etmeden, metal çelik makasları, betonarme karkas sistemleri açık bir şekilde sergilemektedir. Bu yaklaşım, depo ve fabrikalar dışında estetik bir anlayış olarak günümüzde birçok yapı tipinde kullanılmaktadır. Strüktürel elemanlar, mekanik ve elektrik sistemler yapı içinde gizlenmeden, açıkça sergilenerek kendi içlerindeki estetiği geliştirmektedirler. 1977’de R.Rogers ve R.Piano’nun tasarladığı Centre Pompidou, endüstri yapısı olmamakla beraber, strüktürel elemanların sergilenmesiyle yaratılan estetik anlayışı kanıtlar niteliktedir (Şekil 4.2.12). Yapının çelik strüktür, havalandırma kanalları, boru ve sistemleri basitçe başka yapı elemanları ile örtülmeden açıkta bırakılarak geliştirilen tasarımı, olağanüstü bir estetik etkiye sahiptir (Şekil 4.2.13).

Şekil 4.2.12: Centre Pompidou, Paris, Fransa, 1977 (URL-13)

Şekil 4.2.13: Centre Pompidou günümüzde de işlevine devam etmektedir (URL-19)

Endüstri yapıları, kaynağı endüstri yapıları olan loft mekanlar, endüstri sonrası ortaya çıkan mimari ve sanat akımları çerçevesinde gelişen tasarım ve planlama yaklaşımları, yöntemleri, iç ve dış mekan özellikleri, günümüz konut, ofis, atölye, sergi alanı gibi farklı işlevlere sahip yapı ve yapı gruplarına yansımıştır. Tarihi endüstri yapılarının yeniden dönüştürülmelerinin yanı sıra, endüstri tipi mekanlar yeni yapılar olarak da inşa edilmektedirler.

Şekil 4.2.14: Loft tipi konut olarak yenilenmiş ve tasarlanmış 1909 senesinde inşa edilmiş yapı iç mekan görünüşü Fotoğraf: Evan Joseph (URL-20)

Şekil 4.2.15: Tasarımcı Draga Obradovic'in atölye olarak dönüştürdüğü 19.yy'a ait tekstil fabrikası yapısından görünüş Fotoğraf: Fabrizio Cicconi (URL-21)

Küçük yapı ölçeğinden büyük yapı ölçeğine, elektrik, mekanik sistemlerin, havalandırma kanallarının, tesisat döşemelerinin yapının iç ve dış tasarımında açıkta bırakılarak yer alması, bütünüyle bir tasarım olarak ele alındığında endüstri konseptiyle üretilmiş mekanların estetiğini oluşturmaktadır. Loft mekanlarda sanatçı akımıyla başlayan endüstri yapılarının değerlendirilmesi, kent geliştirme planlarında endüstriyel alanların kent dokusuna ve bütününe yeniden katılmasının konu başlıkları arasında yer alması, bu alanda kurumlar ve alanında uzman kişiler tarafından yürütülen çalışmalar ile, günden güne endüstri mirası değeri taşıyan endüstri yapılarının yaşatılmaları, değerlerinin sürdürülmeleri yayılarak ve büyüyüp genişleyen, önem kazanmakta olan bir konudur.

İnsan ölçeğini aşan, geniş hacimler, büyük mekanlar, devasa yapılar içinde yer alan strüktürel öğeler insanın mekanı algılayışında cezbedici, dikkat çekici, merak uyandırıcı unsurlardır. İnsanın bir mekandan etkilenmesine dayanan deneyimler; üretimlerin gerçekleştiği ve üretimin parçası olan makinelerin yer aldığı devasa fabrika yapılarından, büyük gösterilerin, operaların yapıldığı oditoryumlara kadar geniş bir perspektifte ele alınabilirler. Mimari dışında, sinemaların dev perdelerde, ekranlarda gösterilmesinde de, ekranın kapsayıcılığı ile, insan kendini gerçekten o sahnelerde hissedebilmektedir. Endüstri yapıları, formları, mimari iç mekan ve cephe özellikleri ile sundukları deneyimlerle diğer yapılardan farklıdır.

5.ENDÜSTRİ YAPILARININ YENİDEN İŞLEVLENDİRİLMESİ

Endüstri yapılarının ortaya çıkmasında, formun işlevi izlediği işlevselci yaklaşımın etkili olduğu, yapıların tasarımlarından, mimari özelliklerinden anlaşılabilir. Bu doğrultuda, işlev ile şekillenen form, işlevsiz kaldığında ne yapılması gerektiği mimari, tarihi, kültürel, ekonomik açıları olan yapı, kent, ülke ve dünya ölçeğinde cevaplanması gerekli ve önemli bir konudur.

Çağdaş mekan kurgusu, içerdiği çağdaş kent imajı doğrultusunda, endüstrisizleşme sonucu atıl kalan endüstriyel alanları ve yeniden üretilmelerini ön plana çıkarmaktadır. Kentsel dönüşüm ve geliştirme yaklaşımları doğrultusunda yeni projeler üretilirken, tarihi yapıların korunması, altyapı sorunlarının çözümü ve mevcut morfolojik dokunun iyileştirilmesi ve kent hayatına katılımın artırılması konularında yeniden işlevlendirme odak noktasıdır (Ersine, 2012).

Genel olarak Avrupa'da 1970 ve 1980 seneleri arasında gerçekleşen imalat ekonomisinden servis ekonomisine geçiş, fabrika yapıları ve alanlarının kent içinde terk edilmiş, kullanılmayan endüstri parklarına dönüşmesinin başlangıcı olmuştur. 20.yy'ın sonlarına doğru endüstri mirası kavramı üzerine tartışmalar uluslararası bir itibar kazanmıştır. Konunun uluslararası platformda önem kazanması öncelikle kendini endüstri mirasının korunması çalışmalarına adanmış olan kuruluşlar ve sonrasında sivil toplumun tarihi değerler üzerine olan farkındalığı ile gelişmiştir⁵⁴.

Bu süreçlerde, ortaya çıkan sorulardan biri endüstri alanlarının yeniden geliştirilmelerinin kentler ve bölgeler arasında nasıl farklılıklar göstermekte olduğudur. Bu farklılıklar özellikle, gelişmiş ve gelişmekte olan kentler arasında görülmektedir. Dikkat çeken başarılı projeler çevresel kaygılar, yenilenen kentsel

⁵⁴ Tatjer, 2008; Pardo, 2010

merkezler ve tarihi korumanın endüstri sonrası kentlerin yeniden tanımlanmasında birlikte çalışmalarının nasıl güçlü etkileri olduğunu göstermektedir⁵⁵.

Kültür tarafından yönlendirilen yenileme yaklaşımları içeren projeler, işlevini yitirmiş endüstri alan ve yapılarının yeniden kullanılmalarında, nasıl bir yaklaşım izlenmesi gerektiği konusundaki tartışmaların çıkış noktası olabilmektedir. Özellikle 2000’li yıllardan sonra, endüstri mirası giderek daha da sıklıkla kültür tarafından yönlendirilen yenileme projelerinin konusu olmaktadır. Kent merkezleri ve nehir kıyılarında yer alan önemli ve değerli konumları da göz önünde bulundurularak, uygulanan örneklerden anlaşılacağı üzere, endüstri yapı ve alanlarının yeniden işlevlendirilmesi, kent imajını yenilemede, yeniden yaratmada da bir yol olarak izlenmektedir. Kent hayatına geri kazandırılan bu endüstri alanları kültür mirası nitelikleriyle sundukları tarihi, mimari, kültürel, estetik değerleri doğrultusunda geliştirilen yeniden kullanımlarıyla, büyük, girilmeyen, ıssız, cansız ve kopuk kent dokuları olmaktan çıkarken; bu yapılara sahip olan kent, bütününde sahip olduğu parçasını yeniden değerlendirerek kendine katmaktadır. Özgün ve benzersiz yapıları, hakiki bir çeşitliliğe sahip oluşları, tarihi dokuları, özel konumları, kültür izleri endüstri yapı ve alanlarını dikkat çekici ve merak uyandırıcı kılan ana faktörlerdir.

Post-modernizmin çok çeşitli kültürlerden oluşan içeriğinin, endüstri mirasının yeniden değerlendirilmelerinde etkileri söz konusudur. Yeni yöntemler, tasarım yaklaşımları sunmasının yanı sıra, ticari ve ekonomik anlamda da etkileri görülmektedir. Bu bağlamda endüstri mirası, yaratıcı endüstri parkları, ‘Loft’ mekanlar, sergi alanları, ofis binaları, serbest ve eğlence alanları, konut yapıları gibi yeni fonksiyonlarla farklı formlarda mekan ve alanlara dönüşmektedirler. Endüstri mirasının kamusal alanlara dönüştürülmesi kentsel alanda farklı çeşitlilik olanakları sağlarken, konut olarak yeniden işlevlendirilen endüstri yapılarında, sanat, kültür, tarih değeri olan bir yaşama alanı ortaya çıkmaktadır⁵⁶.

Orjinal üretim fonksiyonlarını yitirmiş olan bu yapılarda, süregelmeyenin fonksiyon olduğu, yapının istismara uğramış fakat yeniden kullanılmaya geçecek, korunmaya ve geri kazandırılmaya değer sosyal kaynaklara hala sahip olduğu unutulmamalıdır. Eski bir fabrikanın ve endüstri tesisinin korunması, sadece bir mimari mirası koruma işi

⁵⁵ Bergeron, 2000

⁵⁶ Huang, 2016

olarak değil, kentin kültürel önemi ve yaşam kalitesinin yükseltilmesi açısından da ele alınması gerekli bir konudur. Uygun işlev seçimi, dikkatle yapılacak basit ve geri döndürülebilir değişiklikler, teknik donatının yerinde sunulması ve özellikle endüstri yapılarının mekânsal ve strüktürel niteliklerinin doğru değerlendirilmesi başarılı uygulamalara olanak sağlayacaktır. Burada korumacı bakış açısının ve yeniden kullanımın çıkış noktasının tanımlanması önem kazanmaktadır. Uygulama öncesinde yeterli araştırma yapılmalı ve bilimsel bir yol izlenmelidir. Asıl amacın endüstri tesislerinin kendilerine özgü niteliklerini korumak olduğu unutulmamalıdır (Köksal, Ahunbay, 2006).

İşlev değişikliğine uğramış ve yeni fonksiyonu ile başarılı bir şekilde işlemeye devam eden, kent dokusuna yeniden kazandırılmış ve yarattığı olumlu etkilerin somut olarak kent dokusuna, imajına yansıdığı yapı örneklerine bakıldığında, genellikle endüstri yapıları ve tarihi miras değeri taşıyan anıt yapılar olduğu görülmektedir.

Barcelona⁵⁷ dahil olmak üzere, Batı ülkelerindeki mimari dönüşümlere bakıldığında, endüstri mirasının yeni fonksiyonlara adaptasyonundaki gücü görülmektedir (Şekil 5.1). Endüstri yapılarının işletme ve sergi alanlarına adaptasyonu gibi kamusal yapılar alanındaki dönüşümleri, mimari ölçekte ve aynı zamanda kent ölçeğinde büyük etkiler yaratmaktadır (Şekil 5.2-5.3).

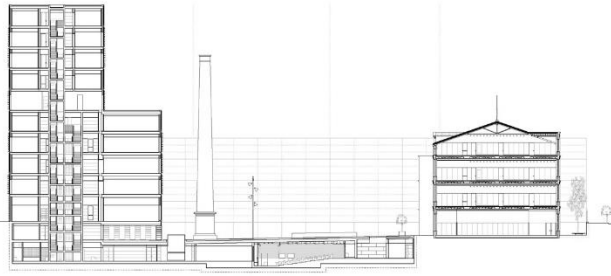

Şekil 5.1: Poblenou'da yer alan, kütüphane ve sanat festivali merkezi olarak yeniden işlevlendirilen eski tekstil fabrikası Ca l'Aranyó (URL-22)

⁵⁷ Poblenou-22@Barcelona; Barcelona'nın endüstriyel bölgesi Poblenou'nun, Sant Marti bölgesinde geliştirilen kentsel yenileme projesidir. Projenin amacı Poblenou'yu kentin teknoloji ve inovasyon merkezi haline getirmektir. Poblenou'nun 19.yy ve 20.yy'a ait fabrika yapıları, Barcelona'da Endüstri Devrimi ile birlikte ortaya çıkmıştır.

Şekil 5.2: İletişim Fakültesi'ne dönüştürülen eski tekstil fabrikası olan Ca l'Aranyó, eski fabrika yapıları ve modern çağdaş mimari yapılar (URL-22)

Şekil 5.3: Görsel-işitsel iletişim kampüsü, kütüphane ve festival alanı olarak dönüştürülen Ca l'Aranyó fabrika yapıları ve yenileme projesi kapsamında tasarlanan çağdaş yapılar (URL-23)

Kamusal alanlara dönüştürülen endüstri yapılarından, Herzog & de Meuron tarafından tasarlanan Tate Gallery of British Art⁵⁸, endüstri mirasının orjinal hacminin ve mekansal karakteristiğinin kendini gösterdiği; sanat merkezine dönüşerek kentin yeni simgesi haline gelmiş başarılı örneklerden biridir (Şekil 5.4-5.5). Konu kapsamında yapının dönüşümü ve detayları sonraki başlıklar altında irdelenecektir.

⁵⁸ Herzog & de Meuron tarafından uluslararası modern ve çağdaş sanat merkezine dönüştürülen Bankside Güç İstasyonu (Bankside Power Station) ilk olarak 2000 senesinde açılmıştır. Güç istasyonunun orjinal kazan daireleri galeri, sergi alanlarına; türbin holü organizasyonlar için geniş açık alanlar olarak dönüştürülmüştür. Tate Modern'in ikinci fazı olan Herzog & de Meuron tarafından tasarlanan Switch House (Şalt Binası) 2016 senesinde açılmıştır.

Şekil 5.4: Tate Modern görünüş (URL-24)

Şekil 5.5: Batı tarafından görünüş (Falcon Point), 2016 senesinde açılan Switch House (URL-25)

Aynı zamanda, konut yapıları alanında da, endüstri mirası belirgin bir rol oynamaktadır. Endüstri mirasının çağdaş kullanımında, betonarme silindir yapıların ikiz konut binalarına dönüştürüldüğü Kopenhag, Danimarka örneği (Şekil 5.6), gaz tanklarının ticari ve konut olarak dönüştürüldüğü Viyana, Avusturya örneği (Şekil 5.7) bu dönüşüm projelerinin sosyal, ekonomik, mimari, kültürel etkilerinin boyutlarının açıkça görüldüğü örneklerdendir. Ölçekleri, mimari yapıları ve yeni işlevleri de göz önünde bulundurularak, söz konusu projelerde silo yapılarına olan yaklaşımlar ve ortaya çıkan sonuçların mimari tasarım anlayışlarında benzerlikler görülmektedir. Projelerin detayları sonraki başlıklar altında benzerliklerinin yanı sıra, farklılıkları ile de incelenecektir.

Şekil 5.6: Gemini Residences, Kopenhag, Danimarka (URL-26)

Şekil 5.7: Viyana Gazometreleri, Avusturya (URL-27)

Endüstri yapılarının konut olarak yeniden kullanımlarında, İngiltere ve Manhattan, New York'ta 1960 sonları ve 1970 başlarında görülen dönüşümler, endüstri yapılarının yenilenmelerinde başlangıç kabul edilmektedir. Özellikle sanatçılar olmak üzere insanları kendilerine, içlerine yerleşmeye davet eden geniş penceleriyle geniş iç mekanlara sahip bu yapılar, yenilenmeleriyle tarihin hislerini de beraberlerinde taşımaktadırlar. Günümüzde endüstriyel mimarinin lüks ile birleştiği tasarım örneklerinde tarihin ihtişamının mimariye yansıyan etkisi yadsınamaz ölçektedir ve bareberinde açıkta bırakılan fonksiyonel detaylarla tarih ve endüstri birbirine karışarak farklı, özgün atmosfere sahip nitelikli mekanlar yaratmaktadırlar (Şekil 5.8).

Şekil 5.8: Levent Loft Bahçe (URL-5)

Endüstriyel gelişmeler ve hızlı teknolojik değişimler beraberinde, endüstrilerin büyümeleri ve gelişmeleriyle, daha geniş alanlara ihtiyaç ortaya çıkmıştır ve şehir merkezlerindeki endüstriyel yapıların yerine kentlerin dış çepherleri, geniş boş alanlar tercih edilmeye başlanmıştır. Böylelikle, şehir merkezlerinde terk edilmiş olarak kalan endüstri yapılarının yeniden işlevlendirilmeleri söz konusu olmuştur. Özellikle 20.yy ortalarından itibaren bu çabaların artmasıyla, Amerika Birleşik Devletler’inde ‘Loft’ mekanlarının ortaya çıktığı görülmektedir (Özsırkıntı Kasap, 2014).

Özellikle 1970’li yıllarından ortalarından itibaren, özellikle ABD, Avrupa ve İngiltere’de görülen, kentin terk edilmiş ve işlevsiz bırakılmış ya da işlevsiz kalmış liman bölgelerinde bulunan veya kent içinde daha küçük ölçekli endüstri alan, yapı ve yapılarının birer endüstriyel miras olarak yeni bir fiziksel yapı, çevre yaratma amacıyla değerlendirilmeleri, kentlerin sürdürülebilir gelişimlerinin önünü açmaktadır. Bu yapı ve çevrelerin kentsel ve mimari anlamda dönüşerek, buldukları yere ve bölgeye yeniden entegre ve adapte olmaları ve buldukları yerinde onlara entegre olmasıyla, söz konusu endüstriyel yapı stoku, çeşitli sosyo-ekonomik ve kültürel nedenlerle öncelikle, çalışma ve barınma amaçlı yer ihtiyacında olan düşük kazançlı sanatçıları özellikle 1950’li ve 1960’lı yıllarda kendisine çekmeye başlamıştır⁵⁹.

Endüstriyel mirasın, depo ve fabrikaların, liman işletmeleri tesislerinin konut yaşam alanına dönüştürülmesine, dolayısıyla, loft konut tipinin ilk örneklerine, küçük endüstriyel üretimin yoğun bir şekilde görüldüğü Hudson ve East nehirleri arasında

⁵⁹ Zukin, 1982

bir liman bölgesi olarak çalışan ve küçük endüstriyel faaliyetlerin yaşandığı New York kentinin, Manhattan - Soho bölgesinde rastlanmıştır⁶⁰. 19. yüzyıl itibariyle deniz ticareti ve imalat sanayi için alan temin eden depo inşaatlarına tanıklık etmiş Soho Tarihi Liman Bölgesi mimari anlamda, New York'un o dönemde dünyanın o güne kadarki en büyük dökme demir karkas yapılarının yer aldığı bölgedir⁶¹.

Endüstri yapılarının yeniden işlevlendirilmesinin kent, yönetim ölçeğindeki planlama ve dönüşüm hareketlerinin yanı sıra, bu alanlara sanatçıların bağımsız, spontan bir şekilde, ihtiyaç ve isteklerini besleyecek alan olarak bu bölge ve yapılara yönelmeleri loft mekan kavramının ortaya çıkmasında kaynak olmuştur demek, kavramın doğuşuyla gelişmesinin oturduğu zemini kavramak açısından daha doğru olacaktır. Loft uygulama örneklerine bakıldığında, loft kavramının endüstriyel hizmete yönelik tasarlanmış fabrika, depo, üretim atölyelerinin, barınma, yaşama ve çalışma alanına dönüştürülmesi üzere kullanıldığı ve tanımlandığı görülmektedir.

Endüstri alanları sahip oldukları farklı, esnek, geniş yapı ve alanları ile çok amaçlı kullanıma açıktırlar ve kültür, sanat kapsamında farklı ifadelerle olanak sunmaktadırlar. Yapı ölçeğinde sanatçının kendini ifadesi ile buluşmasına olanak sağlayan kaynağı endüstri yapıları olan loft mekanlar iken, büyük ölçekte sanat, kültür ile birlikte insanları bir çatı altında toplayan endüstri alanları olmaktadır. Yeniden işlevlendirme örneklerinin en çok endüstri yapılarında görülüyor olmasının sebebi, bu gibi unsurların varlığıdır. Sahip oldukları endüstri mirası öğelerini de yapılar bu yeni kullanımlarında sergileyebilecek olanak bulmaktadırlar. İstanbul'da yer alan örnekler içinden Bilgi Santral Mimarlık Fakültesi'nde de, fakültenin ortak alanı yapının teknik, mimari tüm özelliklerinin sergilendiği bir alan olarak tasarlanmış, bu ortak alana tarihi, endüstriyel bir değer katılmıştır.

Taşınmaz kültür varlığı olan endüstri yapılarının yanı sıra, taşınır kültür varlıklarından olan endüstriyel mirasa, üretim süreçlerine ait obje, makine ve sistemler de, yeniden değerlendirme süreçlerinde yapı ve çevresi bütününde düşünülmesi gereken unsurlardır. Amaç makinenin tesisatını, özgün montaj biçimini ve buna uygun olarak binanın nasıl tasarlandığını ortaya koymak olmalıdır (Kıraç, 2001, s.67). Yeniden kullanım ve yeniden işlevlendirilmesinde, yapının kendisini, dönemini, tarihini,

⁶⁰ Hornick, O' Keefe, 1984

⁶¹ Garvin, 2002

kültürünü ortaya koyabilmesi ve mekanın potansiyelini sergileyebilmesi için, sahip olduğu strüktürünün, sisteminin yeniden işlevi beraberinde sunulması gerekmektedir. Yapıların yeniden işlevlendirilmesiyle beraber endüstriyel üretim süreçlerine hizmet eden sistem ve makinelerinin de yapıların yeniden kullanımına katılması, 1983 yılında işlevsiz kalıp terk edilen Silahtarağa Elektrik Santrali'nin yeniden kullanımı örneğinde başarılı bir şekilde ortaya konmuştur. İstanbul Bilgi Üniversitesi Santral Kampüsü yerleşkesinde yer alan 1914 yılında inşa edilmiş 4 ve 6 no lu kazan dairelerinin Mimarlık Fakültesi ve Kütüphane olarak yeniden işlevlendirilmelerinde (2012-2014) (Şekil 5.9), ayakta kalmış ve üzerlerinde koruma kararı olan kazanların proje içindeki yerini proje mimarı Nevzat Sayın dile getirmiştir;

“...Bu kazanlar özel işlemlerden geçirilerek özgün hali ile ve yerinde korunurken, yapılar üzerinde çalışırken kazanların bu yapıların asıl sahibi olduklarını akılda tutarak mekana katkılarını önemli bir veri olarak kabul ettik⁶².”

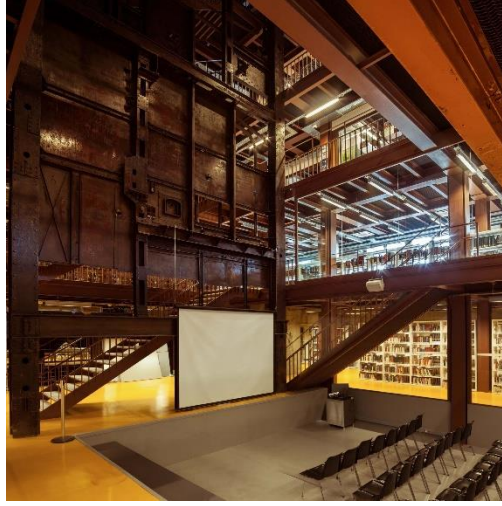

Şekil 5.9: İstanbul Bilgi Üniversitesi Santral Kampüsü 4 ve 6 no lu kazan daireleri (URL-28)

Şekil 5.10: İstanbul Bilgi Üniversitesi Santral Kampüsü 4 ve 6 no lu kazan daireleri (URL-28)

⁶² (URL-28)

Şekil 5.11: İstanbul Bilgi Üniversitesi Santral Kampüsü 4 ve 6 no lu kazan daireleri (URL-28)

Yapıların sahip olduğu tüm içerik, yapının yeniden kullanım değerini ortaya koyan parçalarıdır ve bu parçalar üzerinden önerilecek tasarım ve yeniden kullanım yaklaşımları, koruma ve yeniden işlevlendirme ilişkilerinin kurulmasındaki temel çözüm yollarını oluşturmaktadır (Şekil 5.10-5.11).

Hedef kitle, toplum, kullanıcı, mimarın tasarımını, mekanın kurgusunu, yapının barındırdıklarını kendi bilinçaltı verileriyle uzlaştığı oranda ve doğrultuda anlar. Bu nedenle yeniden işlevlendirme, ikinci bir şans olduğu da düşünüldüğünde, kolektif bilincin yer aldığı yeterli düzeyde bir kapsayıcılığı içermelidir. Endüstri yapıları bu anlamda, yapının fiziksel, hacimsel mimari özellikleri ve verilen yeni işlevin de hitap kapasitesi ile birleşerek anlam bulabildiği örneklerdir.

Endüstri Devrimi sonucunda gelişen bir yaşam kültürü, biçimiyle beraber ortaya çıkan endüstri yapıları, küçük ölçekteki atölyelerde de, büyük ölçekteki liman alanlarında da, içlerinde her zaman bir yaşama biçimini, tarzını, hareketini barındırmaktadırlar ve bu yapıları diğer yapılardan ayıran, sürdürülebilirlikleri açısından zaten sürdürülebilir olabileceklerine dair bu yaşamı barındırıyor oluşlarıdır.

İnsan ve mekan arasındaki mesafe ve uzaktan gözleme dayalı ilişki, endüstri yapılarının yeniden işlevlendirilmesinde yer almamaktadır. Burada kurulan ilişkide yapının sahip olduğu miras değerleri insan ile bir arada yaşamını sürdürmeye devam etmektedir; yapı ile insan arasında mesafe yoktur. Burada değinilmek istenen, endüstri yapılarının sürdürülebilirliklerinde bir yol olarak kullanıcısıyla birlikte sundukları ilişkiye dikkat çekmektir.

Yapılar yeniden değerlendirilmelerinde sahip oldukları 'üretim' kimliğine ait taşıdıkları izleri ve özellikleri beraberinde, yeni işlevleriyle yaşamlarına devam etmektedirler. Endüstri yapılarının oluşum ölçütleri, tarihsel süreçteki kullanım ölçütleri ve mimari, strüktürel özelliklerini içeren yapısal ölçütleri; yeniden işlevlendirilmelerinde, yeni işlevleriyle kazandıkları ölçütlerle örtüşmektedirler.

Endüstri yapılarının veya terk edilmiş endüstri alanlarının yeniden işlevlendirme, yenilenme projelerinde geliştirilen ve izlenen programlarda amaç ve hedefler, kentsel kalkınma ve gelişme kapsamına girmektedir. Bu programların içerdiği ekonomi, ticari, pazarlama faktörleri ve kurgular doğrultusunda yapılan mimari müdahaleler, endüstriyel miras olan yapıların yeniden kullanım programlarında, yeni mimari eleman ve strüktürlerin yapıya katılmasıyla kendini gösterecektir. Soyut olan bu program kurgularının somut yansıması yeniden işlevlendirilen yapı olacaktır. Endüstri yapılarının yeniden işlevlendirilmesi; ekonomik, politik, kültürel, ticari, mimari, tarihi v.b. alanların iç içe geçtiği ve konu içerisindeki yerlerinin karıştırılmadan, alanların konu içindeki ağırlık dengeleri doğrultusunda ilerlenmesi ve çözümlemelere gidilmesi gereken bir konudur.

Artscape Wychwood Barns, Kanada, Toronto'da gerçekleştirilen kent merkezinde yerleşmiş bir düzene sahip bir bölgenin ortasında kalan terk edilmiş endüstri alanının yeniden canlandırılması kapsamında, eski tramvay onarım deposu olan ambarların yeniden işlevlendirilmesi sonucu ortaya çıkmıştır. Belirli bir program doğrultusunda, farklı aktörlerin katılımıyla yaratılmış ve uygulanmış, işleyen bir düzene sahip başarılı örneklerden biri oluşuyla proje konu kapsamında, endüstri yapılarının yeniden işlevlendirilmelerinde uygulama süreçlerine yön veren programların içeriklerinin, yapıyla ve yapının yeniden kullanımında önerilen tasarım kararlarıyla olan ilişkisinin, her yönüyle algılanabilmesi için, detaylarıyla sunulmuştur.

Projede, uzun süredir kullanılmayan benzersiz miras değeri taşıyan yapılar, sürdürülebilirlik ana teması çerçevesinde şekillenen bir tasarımla, yeniden canlandırılarak yaşayan, hareketli, insanları, toplulukları bir arada toplayan, karma fonksiyonlardan oluşan bir merkeze dönüştürülmüştür (Şekil 5.12). Devletten ziyade, kar amacı gütmeyen kurumların öderliğinde ve sermaye fonları için geniş kapsamda toplulukların katılım ve ortaklıklarıyla devam eden yönetimlerle gerçekleştirilmiştir. Artscape Wychwood Barns, tarihi miras yapılarının, kent geliştirme programlarındaki

öneminin ve ayrıca yerinin sağladığı olanakların getirdiği, kent ölçeğindeki katkılarının anlaşılabilceği bir örnektir.

Şekil 5.12: Eski tramvay onarım deposu ambarları, tarihi görünüş (Lobko, 2011) (URL-29)

Topluluk ortaklarının yapılan anlaşmalarla doğrudan yeniden canlandırma projesine katılmaları, projenin nihai başarısındaki ana unsurlardan biridir. Yapılan ortaklıklar alana çok çeşitli program aktiteleri getirerek, projenin geliştirilebilmesi için gerekli politik desteğin zemininin oluşturulmasına katkı sağlamışlardır. Aynı zamanda finansal kaynakların sağlanması ve projenin uzun süreli yaşayabilirliği için kritik bir konu olan kolektif sahiplik bilincinin yaratılmasında önemli yere sahiptirler.

Alanın kuzeyinde yer alan ve tek aile evlerinin yer aldığı sokağın bitişiğinde kalan birinci ambar, 'Studio Barn' adı altında, sanatçıların yaşamaları ve çalışmaları için odaların, ortak çalışma alanlarının, atölyelerin ve galerilerin olduğu bir stüdyoya dönüştürülmüştür. Tarihsel olarak inşa edilen ilk ambar olan ikinci ambar, 'Covered Street' adı altında, kendi bütününde açık bırakılarak, alanın doğusundan batısına doğru bir geçiş olarak düzenlenirken, aynı zamanda topluluk organizasyonları için uyarlanabilir bir alan olarak kullanıma katılmıştır. 'Community Barn' adı altında üçüncü ambar, dışarıdan gelen gruplara da açık olan ofis alanlarının, ve küçük bir çocuk tiyatrosunun yer aldığı alan olarak dönüştürülmüştür. 'Green Barn' adı altında dönüştürülen, dışarıdan korunaklı bir bahçeye sahip dördüncü ambar, gıda üretimi için uygun ortamın sağlandığı bir sera, yemek kursları için uygun alanların ve yetiştirilen yiyeceklerin pişirilmesi için mutfağın yer aldığı bir alan haline getirilmiştir (Şekil 5.13). Beşinci ambarın yan duvarına, park alanının uzantısı olarak betonarme

strüktürden oluşan bir sistem kurularak ‘Farmers’ Market’ adı altında açık pazar, market alanı yaratılmıştır (Şekil 5.14).

Şekil 5.13: Artscape Ambar 1-2-3-4-5 Görünüşleri (URL-30)

Şekil 5.14: The Stop Greenhouse (Fotoğraf Tom Arban) (Lobko,2011)

Yeniden hayat verilecek yapıların içerdiği kullanım olanaklarının insanlarla, toplumla buluşması için, yapıların yeniden işlevlendirilmesinde, yerel topluluklara yeni kullanım önerileri, ilgi alanları sorulmuştur. Gelen birçok farklı yaratıcı fikir ve önerinin en ilginçlerinden biri, sağlıklı yiyecekleri insanlarla buluşturma misyonuna sahip bir organizasyon olan ‘The Stop Community Food Centre’ dan gelmiştir. Önerileri kapsamında, ambarlardan biri Artscape Wychwood Barns topluluğunun yemek ihtiyacını kendi yetiştirdikleri yiyeceklerle karşıladığı, gıda yetiştirmek için uygun ortamın sağlandığı bir seranın yer aldığı, yemeklerin pişirileceği ve yeneceği mutfak ve alanların olduğu, yemek ile ilgili eğitimlerin, kursların yer aldığı, yetiştirilen yiyeceklerin satılabileceği bir pazar, market yerine sahip bir alana dönüştürülmüştür (Şekil 5.15).

Şekil 5.15: Artscape Wychwood Barns (URL-29)

The Stop kuruluşunun yapmış olduğu öneri, yeniden geliştirme kapsamında, yapılara verilecek işlevler üzerine daha kapsamlı olarak düşünülmesinde, daha yaratıcı önerilerin geliştirilmesinde, programın ve yapıların tasarımının sürdürülebilirlik teması çerçevesinde gelişmesinde tetikleyici bir unsur olmuştur. Neticesinde yeniden işlevlendiren alan, bir topluluğun işleteceği, kullanacağı, içerisinde yaşayacağı sanat ve yaratıcılık içerikli bir merkeze dönüşmüştür. Yapının yeniden işlevlendirilmesinde önerilen tasarım yapının mevcut strüktürünün doğasına uygun ve uyumlu olarak geliştirilmiş, yapının farklı fonksiyonları içinde barındırabilme kapasitesi göz önünde bulundurulmuştur.

10th Toronto Timeraiser, Artscape Wychwood Barns'ın ev sahipliğinde düzenlenen organizasyonlardan biridir. Timeraiser, kar amacı gütmeyen kuruluşlarla gönüllüleri buluşturmak, biraraya gelerek bağlantı kurmalarını sağlamak amacıyla düzenlenen, sanatçıların sanat eserlerinin sergilendiği ve böylelikle gönüllü olarak para yerine zamanlarını ve yeteneklerini yatırdıkları bir organizasyondur. Yeniden işlevlendirilen endüstri yapılarının sahip olduğu geniş mekanlarında gerçekleştirilen, birçok farklı alanlara katkı sağlayan ve yeni gelişimlerin önünü açan nitelikte organizasyonlar, bu yapıların dönüştürülmesi beraberinde kattıkları değerlerden sadece biridir (Şekil 5.16).

Şekil 5.16: Artscape Wychwood Barns'da gerçekleştirilen Toronto Timeraiser organizasyonu (URL-31)

“...30 yıldır yavaş yavaş ölüme terk edilmiş bir şeyin harikulade, karmaştırılmış yeniden geliştirmesinde, kentsel cennet versiyonunda kutlama yapmak bir şans. Artscape Wychwood Tahıl Ambarları... bize sanat, topluluk ve kentsel tarımın mutlulukla birleşimine izin veren yeni bir tür tapınak verdi.” (Rochon, 2008)

Endüstri yapılarının yeniden işlevlendirme projeleri, miras değerindeki yapıların mimari ve kültür altyapısından oluşan belirgin değerlerinin yanında, sürdürülebilir yeniden kullanımları üzerine düşündüren ve hayal kurduran niteliğe sahip benzersiz ve yeri değiştirilemez karakterdeki mekansal düzenlerini de ortaya koymaktadır. Yeniden canlandırma, geliştirme projelerinde katalizör olan, kent gelişimiyle ilişkili olan yapı ve yapının sunduğu tarihtir; gelişimi şekillendiren ve dönüşümü yaratan bu iki olgudur.

5.1.YAPI VE İŞLEVİ

Yapı ve işlevi ilişkisinde, insan ölçeği yerine, işlev önceliği ile ortaya çıkan sanayi yapılarının orjinal işlevlerini yitirip, çağın değişimiyle beraber yeniden kullanımlarında, kendi bünyelerinde sundukları esneklik düzeyi, hareket alanı ve tasarım olanakları dikkat çekmektedir. Sundukları olanaklar ile yapıların mimari, estetik özellikleri ve kültürü, tarihi yansıtan öğelerinin arasında kurulan bağlar doğrultusunda geliştirilecek tasarım, başarılı sonuçlar getirecektir. Yapıların yeniden değerlendirmelerinde gözden kaçırılmaması gereken, temel yaklaşımlara zemin hazırlayan ve projekte edilen unsurlar beraberinde eski ve yeni işlevin ilişkisi, örnekler

üzerinden incelenerek, yapının sundukları ile verilecek olan işleve nasıl bir yön çizilebileceği araştırılmış ve sunulmuştur.

Kentlerdeki konumlarına göre işlevleri ve kapsamaları farklılık gösteren bu yapılar, yeniden verilen işlevlerinde konumlarına, çevrelerine göre değerlendirmelidirler. Kendilerinden yola çıkarak çevrelerine sunacakları etki ve bu etkilerin yaratacağı, yayacağı dönüşümler ekseninde yorumlanmalıdırlar.

Yapının işlevini seçer niteliği, başarılı sonuçlar doğurabileceği gibi, bu ilişkilerin üzerinde durulmazsa, yapı ve işlevi arasındaki ilişkide entegrasyon sağlanamaz ise, tarihsel sürekliliğe katkı ve yarar sağlanamazken, zarar verilmiş olur ve yanlış yönlendirmelere sebebiyet verebilir. Bir değer dikkati çekilerek, yaratılmak istenen katkılar varken, bu değer yanlış anlaşılması değersizliği de beraberinde getirebilmektedir.

Seçilen işlevin yapıya uygunluğunun önem teşkil ettiği, işlev değişikliği öngörülen endüstri yapılarında, yapının sahip olduğu niteliklere uygun kriterlerde, yapının özgün algısını bozmayacak bir kullanım öngörülmelidir. Bu nedenle yapının mimari özellikleri, işlev değişikliğinde önemli bir etken olarak ele alınıp, yeni işlevin gerektirdiği zorunluluklar incelendikten sonra değerlendirilmelidir (Gazi, Boduroğlu, 2015).

Verilecek yeni işleviyle beraber yapı, eski işleviyle var olan değerinin altına inmemelidir aksine, eski işleviyle var olan değeri, yeniden değerlendirilerek, yeni işlevi anlamlandırılmalı ve ortaya çıkan sonuçta bu değerler bütününde idrak edilebilmelidir. Mevcut yapının özellikleri değiştirilmeden, yapıdan maksimum derecede yararlanılmalıdır (Uğursal, 2011).

Orjinal işlevini yitirmiş olan endüstri yapıları, strüktürel olarak mimari tasarımları, malzemeleri, yapı elemanları ile etki bırakmaktadırlar. Endüstri yapıları, yapı malzemeleri ve tekrarlanması mümkün olmayan işçilikleriyle, ait oldukları dönemlerin mimari anlayışlarını sergileyen önemli, nitelikli yapı örnekleridir. Yeniden kullanımlarında, yapının bulunduğu yere kattığı etkile yayılarak, kentin bütününde hissedilebilmektedir. Tüm binaların eşit koşullara sahip olmadığı göz önünde bulundurulduğunda; konumları, yapısal özellikleri ile birbirinden farklı olan yapıların yeniden işlevlendirilmesinde yaratacakları etkiler de farklı düzeylerde görülecektir.

İşlevsiz kalmış Bankside Güç İstasyonu'nun (Bankside Power Station) yeniden işlevlendirilmesi ile nehir kıyısında göz alıcı bir yapı olarak dönüştürülen Tate Modern Sanat Galerisi (Tate Gallery of Modern Art), toplumsal kalkınma, kentsel yenileme ve çevresel sürdürülebilirlik konseptlerinin biraraya getirildiği, yeniden işlevlendirmenin endüstri yapısı üzerinden sunduğu önemli fırsatları, yarattığı etkileri ortaya koyan bir örnektir (Şekil 5.1.1).

Şekil 5.1.1: Tate Modern Hava Fotoğrafi/ 2016 Switch House binasının açılışından önce (URL-32)

1940'ların sonlarına doğru, Sir Giles Gilbert Scott tarafından tasarlanan, 1947 senesinde açılan ve 1981 senesinde kapanan güç istasyonu binaları, 20 yıl kullanılmadan boş kaldıktan sonra, 2000 senesinde Tate Modern'nin açılmasıyla terk edilmiş endüstri alanı yeniden yaşamaya başlamıştır (Şekil 5.1.2). Yapının yeniden işlevlendirilmesi, yer aldığı Thames nehrinin güney kıyısı boyunca bölgenin yenilenmesine, canlanmasına olanak verirken, aynı zamanda bir kent simgesi yaratmış, Londra'yı kent bütününde değiştirmiştir. İsviçreli mimarlar Herzog & de Meuron tarafından tasarlanan yapının program ve mimarisi uluslararası ölçekte beğeni kazanmıştır. Yapı 1.8 milyon ziyaretçiye göre tasarlanmış olmasına rağmen, yıllık ortalama 4.6 milyon ziyaretçiye sahiptir.

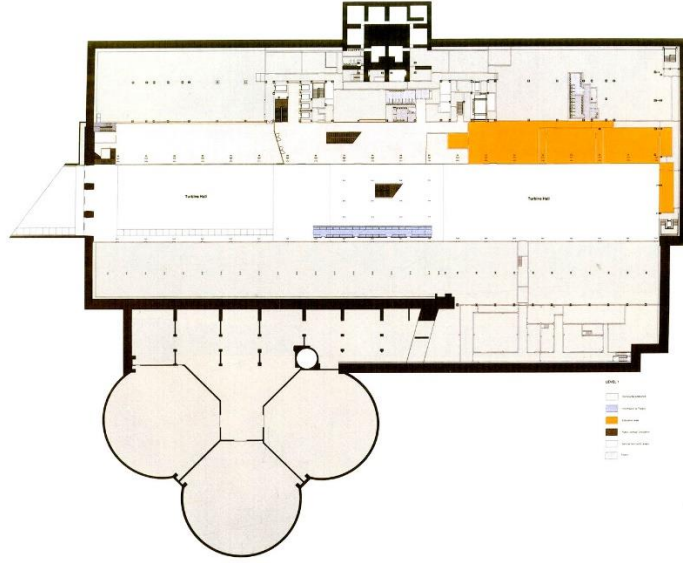

Şekil 5.1.2: Bankside Güç İstasyonu, 1947-1981 (URL-13)

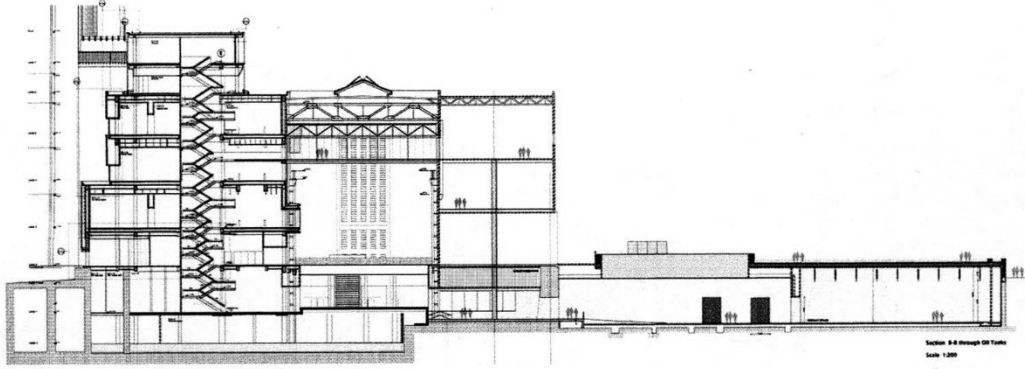
Herzog & de Meuron tasarımında, yapının kentsel karakterini, binanın biçimine zarar vermeden güçlendirmek amacıyla, varolan ampirik ve görsel öğelere müdahale etmemiştir. Varolanı göstermek amacıyla, çatının doğrultusunu uygun bir şekilde yatay olarak aydınlatma öğeleriyle çevreleyerek, fabrika bacasının dikey doğrultusuna tezat bir görüntü oluşturmuştur. Yapının çatısında oluşturulan minimal aydınlık yüzeyde, çağdaş bir malzeme olan camın saydamlığının verdiği hafiflik etkisi kullanılmıştır. Herzog & de Meuron, yapıya sarsıcı bir müdahale yapmak yerine, yapının endüstriyel karakterini ön plana çıkartarak, yapının yeniden işlevlendirilmesini sağlamıştır (Şekil 5.1.3).

Şekil 5.1.3: Cephe görünüşü (Fotoğraf: Javier Gutierrez Marcos) (URL-33)

Şekil 5.1.4 : Zemin kat planı (URL-33)

Şekil 5.1.5 : Kazan dairesi, türbin holü ve petrol tanklarından geçen kesit (URL-33)

Çeşitli üsluplardaki sanat ürünlerinin sergilenmesi için, iç mekandaki güç istasyonları, farklı ölçeklerde galeriler olarak tasarlanmıştır (Şekil 5.1.4-5.1.5). 5-12 metre uzunluğunda değişken tavan yüksekliklerine sahip bu galeriler, doğal ve yapay ışıklar ile aydınlatılarak kendi aralarında sade ve tutarlı bir şekilde düzenlenmiştir. Çatıda bulunan pencere açıklıkları sayesinde, iç mekana yayılan doğal ışık kaynağının sağladığı ritm duygusu, mekânın boyutsal farklılığının akışkanlık içinde algılanmasını sağlamıştır (Şekil 4.1.6). Gün ışığını filtrelemek ve istenildiğinde aydınlık düzeyinde yapay olarak gece etkisi vermek amacıyla, pencereler yarı saydam cam ile katmanlandırılmıştır.

Şekil 5.1.6: Tate Modern iç mekan görünüşü (Fotoğraf: Darrell Godliman) (URL-33)

Şekil 5.1.7: Sergi alanı olarak kullanılan petrol tankları (Fotoğraf: Iwan Baan) (URL-33)

Güç istasyonunun çevresine uygulanan peyzaj düzenlemesi, yapının kentsel doku ile doğal bir ilişki kurmasını sağlamıştır. Bununla birlikte yapıya tüm cephelerden verilen erişim ve türbin salonunun kamusal alan olarak düzenlenmesi, toplulukları yapının içine davet eden bir etki yaratmaktadır. Yeni düzenleme sayesinde yapı, insan ve kentsel doku arasında interaktif bir etkileşim sağlamıştır (Şekil 5.1.6-5.1.7). Tate Modern, yeni işlevi doğrultusunda, bir endüstri yapısının kapasitesini ve yeniden işlevlendirilmesinin gücünü özellikle tanımlayan, tasvir eden bir örnektir.

Şekil 5.1.8: Tate Modern kapsamında düzenlenen The Weather Project sergisinden görünüş (Fotoğraf: Richard Holt) (URL-33)

Şekil 5.1.9: The Weather Project (Fotoğraf: Studio Olafur Eliasson) (URL-25)

Tate Modern'in ikinci fazı olan Herzog & de Meuron tarafından tasarlanan Switch House (Şalt Binası) 2016 senesinde açılmıştır (Şekil 5.1.10-5.1.11).

Şekil 5.1.10: Tate Modern, 2016, Switch House binasının açılışından sonra (Fotoğraf: Jim Stephenson) (URL-34)

Şekil 5.1.11: Tate Modern, 2016 (Fotoğraf: Jim Stephenson) (URL-34)

Bir diğer örnek olan ABD'nin nispeten eski ve ağır sanayilerini barındıran kuzey bölgesinde yer alan, Benthlehem Çelik kuruluşuna ait Benthlehem Çelik Fabrikası, (Bentlehem Steel Mill) en etkileyici endüstriyel alanlardan biridir (Şekil 5.1.12-5.1.13). 2001 senesinde iflas etmeden önce ülkenin ikinci büyük çelik üreticisi olan Benthlehem Çelik, dünyanın en büyük gemi inşaat firmalarından biriydi.

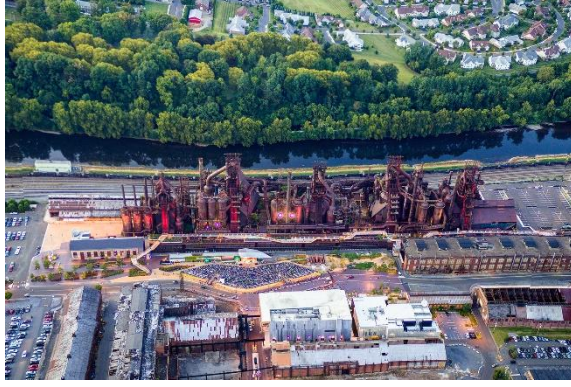
Şekil 5.1.12: Bethlehem Çelik Fabrikası (URL-35)

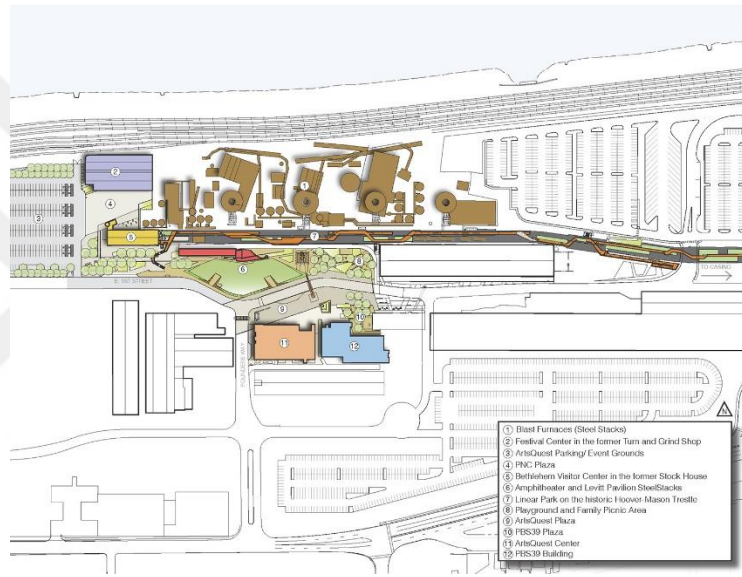
Şekil 5.1.13: Şehir mezarlığından fabrika görünüşü, 1935 (Fotoğraf: Walker Evans) (URL-36)

1995 senesinde Benthlehem Çelik Fabrikası çelik üretim operasyonlarını durdurmuştur. Tesisin kapatılmasının olumsuz etkilerini önlemek amacıyla, alanın eğitim ve ticari donatıları da içeren kültürel bir rekreasyon alanına dönüştürülerek yeniden kullanımı için öneriler getirilmiştir.

Benthlehem Çelik Fabrikası'nın yeniden kullanımında, Almanya'da Emscher Landschaftspark 2010 Projesi kapsamında gerçekleştirilen, çelik bacaların da alan içinde değerlendirilmeye katıldığı, terk edilmiş çelik fabrikasının yeniden geliştirme projesi ilham kaynağı olmuştur. Kendini müzik, sanat alanlarında festival ve kültürel deneyimler organize etmeye, eğitim ve ekonomik katkı amaçlı sosyal yardım programları düzenlemeye ve kentsel kalkınma, yeniden geliştirme projelerine katkı sağlayarak toplumun zenginleşmesine adanmış olan ArtsQuest, Benthlehem bazlı kar amacı gütmeyen bir kuruluştur. Yeniden işlevlendirilen endüstriyel alanlarda düzenlediği müzik, sanat festivalleri ile dikkat çeken ArtsQuest, her yıl 1.5 milyonu aşan sayıda insana ulaşmaktadır. Tesis on yılı aşkın bir süre kullanılmadıktan sonra, ArtsQuest adı altında, Spillman Farmer Mimarlık tarafından insanların, endüstri sonrası bir oluşumda, sanat ve kültür deneyimleri yaşayabileceği geniş, serbest kamusal alanlara sahip bir sanat kampüsüne dönüştürülmüştür (Şekil 5.1.14).

Şekil 5.1.14: Yeniden geliştirilen alan çevresinde yer alan Lehigh Nehri ve Bethlehem'in kuzeyinde yer alan mahalleler (Fotoğraf: Christenson Photography for WRT) (URL-37)

Şekil 5.1.15: Alan planı ve fonksiyon dağılımı (URL-37)

Alanda en çok dikkat çeken devasa hacimlere sahip ikonik çelik bacaların her biri, 20.yy'ın başlarından 1960'lı yıllar arasında farklı dönemlerde inşa edilmişlerdir. Çelik bacaların alan içindeki konumları, sanat merkezine dönüşen alanın, endüstri estetiğiyle buluşmasını kanıtlar niteliktedir. Çelik bacaların bulunduğu alanın batı kenarında, tarihi endüstri yapıları olan depo binası (The Stock House) ve öğütme binası (The Turn and Grind Building) yer almaktadır. Diğer çelik fabrika binaları alanın doğu ve batı taraflarında kalmaktadırlar (Şekil 5.1.15).

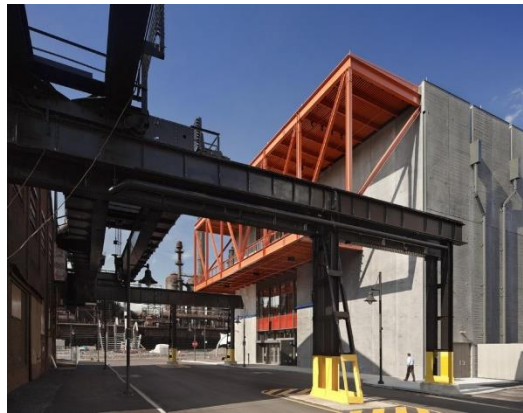
Alanda yer alan ArtsQuest Merkezi karma fonksiyonlardan oluşmaktadır. Yapıda performans sanatları alanı, sergi mekanı, sinema salonu, eğitim merkezi yer almaktadır. ArtsQuest Merkezi endüstri alanının dönüşümünde, düzenlediği açık, kapalı alan konserleri, sanat festivalleri gibi birçok farklı konseptte gerçekleştirdiği

sanat ve kültür etkinlikleri ile alanın canlı, yaşayan bir sanat merkezi olmasında kritik bir role sahiptir. Alanın endüstriyel kimliği yapının tasarım kriterlerini şekillendiren unsur olmuştur. Endüstri Devrimi'nde yer alan insan ve ham madde arasında kurulan bağların yanı sıra, taşıdığı tarihsel izleriyle tarihi açıkça anlatan, kendine özgü malzemeleriyle alanın geniş bağlamından etkilenilmiştir. Cam ve betondan oluşan cephesi doğu-batı aksı boyunca Bethlehem'in ikonik yüksek çelik bacaları ile karşı karşıya durmaktadır. Yapının alanla bütünleşerek sunduğu farklı ölçeklerin iç içe geçmesine olanak veren iç mekan deneyimi, Yapının sahip olduğu cam cephesi karşısında uzanan yüksek çelik bacalara sahip ikonik maden eritme ocaklarının yarattığı görkemli tarihsel arka planla sunulmaktadır (Şekil 5.1.16).

Şekil 5.1.16: Benthlehem Çelik Fabrikası, ArtsQuest Merkezi iç mekan görünüşü (URL-38)

Yapının tasarımında kullanılan işlenmiş beton, cam ve çelik yapı malzemeleyle, endüstriyel kalıntılar ile insan ölçeği arasındaki tezata karşı, mekanın atmosferindeki soğukluk, iç mekanda kullanılan ahşap ile dengelenmiştir.

Şekil 5.1.17: Benthlehem Çelik Fabrikası, ArtsQuest Merkezi dış mekan görünüşü (URL-39)

Bentlehem Çelik Fabrikası'nın endüstriyel ruhu ve kimliği, sanat ve kültür merkezine dönüştürülen alanın, ağır endüstriyel makinalarından, geniş hacimli endüstriyel mekanlar arası geçişleri sağlayan merdivenlerine ve günümüzde işlemeyen sessiz maden ocaklarına kadar tüm detaylarında hissedilmektedir. Endüstri elemanlarının ağır ve soğuk atmosferinin, sanat ve kültür ile hafifletilmesi, tasarımın başarısını göstermektedir. Fabrika alanının sanatla buluştuğu dönüşüm programının neticesinde ortaya çıkan oluşum; sanat, kültür, mimarlık, endüstri ve tarihi miras değerlerinin buluşmasını onurlandırmaktadır (Şekil 5.1.18- 5.1.19-5.1.20).

Şekil 5.1.18: Sanat Merkezi'ne dönüştürülen Bentlehem Çelik Fabrikası/ Sanat Performansları (URL-38)

Şekil 5.1.19: Eski fabrika yapılarıyla bir arada sürdürülen yeni işlevleriyle alanın günlük kullanım olanakları (Fotoğraf: Halkin/Mason) (URL-37)

Şekil 5.1.20: Kampüsün tarihi ve modern strüktürler karışımını çevreleyen sahip olduğu geniş açık alanlar/ Açık hava performans sanatları pavyonu (Fotoğraf: Christenson Photography) (URL-37)

Terk edilmiş endüstri alanlarının yeniden işlevlendirilmesinde öne çıkan örneklerden bir diğeri IBA Emscher Park projesidir. Avrupa'daki en yoğun nüfusa sahip 5 bölgeden biri olan Ruhr bölgesi, sahip olduğu kömür yataklarıyla Endüstri Devrimi'nden sonra 1990'lara kadar sanayi bölgesi kimliğini sürdürmüştür. Yaklaşık son 15 yıldır sahip olduğu bilim, teknoloji, hizmet ve kültür odaklı bir metropol olarak kurgulanan kent vizyonu ile de, endüstriyel mirasın yeniden işlevlendirildiği, Emscher Doğa Parkı ile bölgenin ekolojik niteliklerini ön plana çıkartma çalışmalarını yürütmektedir (Şekil 5.1.21).

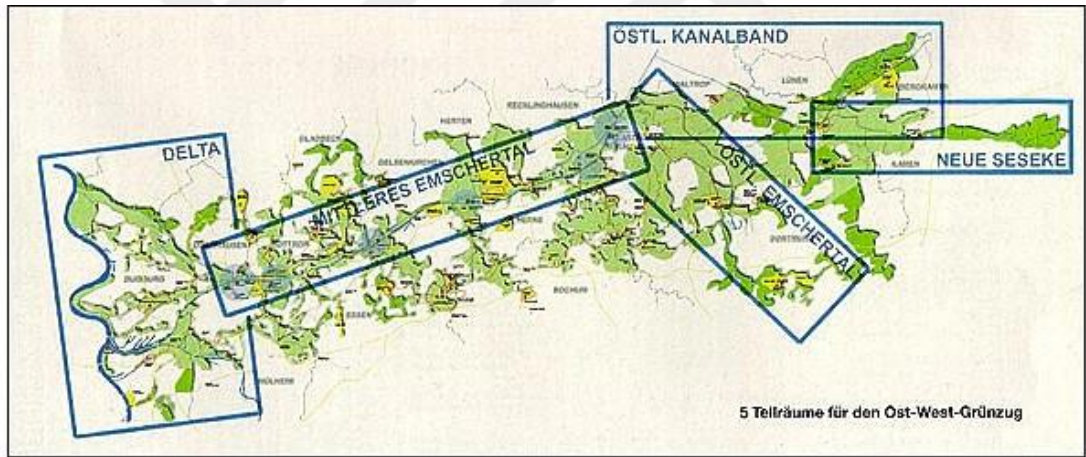

Şekil 5.1.21: Ruhr Bölgesi (URL-40)

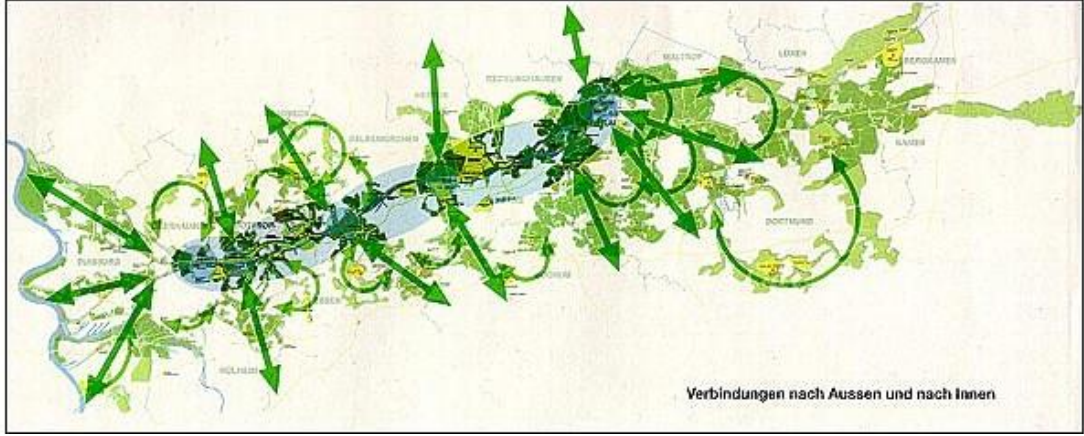
Zengin taş kömürü yatakları ve çelikhaneleriyle, 19.yy'ın başlarından itibaren dünya çapından önemli bir sanayi bölgesi olan Ruhr, 1960'lı yıllarda madencilikle sanayiden elde edilen karın azalmasıyla yapısal değişikliklere uğramıştır. Bilim, hizmet ve

teknoloji bölgesi olma yönündeki çalışmaların ilk etabını 1963 yılında kurulan Bochum Ruhr Üniversitesi oluşturmaktadır. Yüzlerce müze, tiyatro, konser alanı, sanayi anıtı ile her sene yaklaşık 10 milyon turiste ev sahipliği yapan Ruhr, hedeflediği kent vizyonu doğrultusunda "Kültür ile Değişim - Değişim ile Kültür" ve bölgenin simgesi haline gelen Essen şehriyle "Ruhr için Essen" sloganlarıyla 2010 Kültür başkenti olarak seçilmiştir.

Bölgenin dönüşümünün en önemli kentsel projesi olan, Ren Nehri'nin kollarından biri olan ve bölgeden geçen Emscher Nehri'nden adını alan IBA Emscher Park projesinde, kanalizasyon olarak kullanılan nehrin temizlenmesi, ekolojik alanların niteliklerinin geri kazandırılması ve rekreasyon alanlarının oluşturulması gibi değişim ve dönüşüm hedefleri yer almaktadır. Tarihi, mimari, kültürel ve teknolojik sürekliliğin sağlanması çerçevesinde, işçi konutlarının modernizasyonu, yeni kamusal alanların oluşturulması, yaya yolları ve peyzaj düzenlemeleri proje kapsamında yer almaktadır (Şekil 5.1.22-5.1.23).

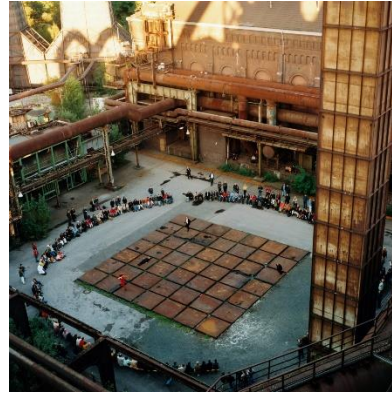
Şekil 5.1.22: Emscher Landschaftspark 2010 Projesi Masterplanı (URL-41)

Şekil 5.1.23: Emscher Landschaftspark 2010 Projesi Masterplanı (URL-41)

Elli üç adet bölge kentini kapsayan proje dahilinde⁶³, farklı kullanım özellikleri ve konseptleriyle, IBA Emscher Park içerisinde birçok kompleks yapı yer almaktadır. Alanda Kuzey Duisburg Parkı (Şekil 4.1.24-4.1.25), Zollverein Kömür İşletmesi (Şekil 4.1.26), Oberhausen Altenberg Çinko Fabrikası (Şekil 4.1.28) kompleksleri beraberinde Mülheim an der Ruhr Wasserturm Su Kulesi, Jahrhunderthalle-Bochum, Oberhausen Gaz Deposu ve Bochum Maden Müzesi yapıları yer almaktadır.

Bireysel sistemlerin birbirinden bağımsız bir şekilde işlediği Duisburg Nord Landscape Park, su parkı, yüksek gezinti kanalları ile tren yolu parkı gibi alanları içermektedir (Şekil 5.1.24-5.1.25).

Şekil 5.1.24: Duisburg Nord Landscape Park (URL-42)

⁶³ Souto, 2011

Şekil 5.1.25: Duisburg Nord Landscape Park (URL-42)

Zollverein, endüstriyel anıt niteliği ve sahip olduğu strüktürlerin çoğu Modern Mimari Akım'ın tasarım konseptini taşıdığı için, 2001 senesinde UNESCO tarafından tescillenmiştir. Günümüzde yapılarının çoğu sergi, çağdaş sanat müzesi, konferans salonları, sinema gibi sanatsal ve kültürel fonksiyonlara sahiptir (Şekil 5.1.26).

Şekil 5.1.26: Zollverein Kömür İşletmesi'nde yer alan kok fabrikası, kanal ve güneş enerjili dönme dolap (URL-43)

Bauhaus stilinde tasarlanmış olan Pit 12, 1932 senesinde inşa edilmiştir. Mimari ve teknik bir sanat yapıtı olarak nitelendirilen yapı, kömür madenciliğinin en önemli strüktürlerinden biri olarak görülmektedir (Şekil 5.1.27).

Şekil 5.1.27: Endüstriyel parkın girişinde yer alan Ruhr Bölgesi'nin Eiffel Kulesi olarak bilinen ikonik Shaft 12 yapısı (URL-44)

Oberhausen Altenberg Çinko Fabrikası, LVR- Endüstri Müzesi kapsamında, Rhine ve Ruhr bölgelerinde demir ve çelik üretiminin değişen tarihini canlandıran 10 metre yüksekliğindeki görkemli buhar makinaları, dev bir lokomotif benzeri ağır strüktürleri içermektedir (Şekil 5.1.28-5.1.29-5.1.30).

Şekil 5.1.28: Oberhausen Altenberg Çinko Fabrikası (LVR Industriemuseum) (URL-35)

Şekil 5.1.29: Oberhausen Altenberg Çinko Fabrikası (LVR Industriemuseum) (URL-45)

Şekil 5.1.30: LVR-Industriemuseum (URL-46)

Endüstri yapılarındaki güzellik algısı, yenilenmeleri doğrultusunda kritik bir noktadır. Fonksiyonlarda, ekonomi ve market piyasalarında, üretim şekillerinde görülen değişiklikler sonucu modası geçmiş, kullanılmayan yapılar haline dönüşen fabrika, antrepo, depo gibi endüstri yapılarının basit, serbest alanları, geniş açıklığa sahip mekanları, açıkça sergiledikleri inşaat malzemeleri gibi mimari yapı ve çevre özellikleri, endüstri yapılarının yeniden değerlendirilmelerinde rol alan faktörlerdendir. Aynı zamanda bu faktörler, yeni jenerasyonların yeni yorumlarında, hayal güçlerine ve vizyonlarına ilham kaynağı olmaktadır. Bu yapı ve alanların yeniden kullanımları için varolan birçok sebebin ve unsurun yanı sıra, endüstriyel estetiğin çekiciliği, kaçırılmaması gereken önemli noktalardan biridir. Endüstriyel alanların yeniden değerlendirilmelerinde tasarımlarda yer alan makina estetiği kavramı, yeniden geliştirilen düzenin başarısında büyük bir yere sahiptir. IBA

Emscher Park sanat ve kültürün endüstri mimarisi ve mirası ile buluştuğu görsel zenginlik örneklerinin başında gelmektedir.

Daha küçük ölçekte, konu içerisinde farklı konu başlıkları altında değinilen, endüstri yapılarının loft mekanlarda olduğu gibi yaşam, barınma alanlarına dönüştürülmeleri, konut ve çalışma alanını bir arada yürütmek isteyen, yaşama biçimi bu olan, sanatçı kimliği taşıyan her bireyin tercih etmek isteyeceği, gerçekleştirmek isteyeceği bir fırsattır. 1973 yılında Ricardo Bofill'in⁶⁴, silo yapıları, yeraltında gizlenen devasa makine odaları ve galerilerine sahip terk edilmiş endüstri kompleksi olan eski çimento fabrikasını, kurucusu olduğu 'Taller de Arquitectura' mimarlık ofisinin yönetim merkezi olarak dönüştürmeye karar vermesi de bu durumun yaşayan örneklerinden biridir (Şekil 5.1.31). Bofill'in , mimarlık ofisinin yönetim merkezi olarak dönüştürdüğü fabrika yapısı aynı zamanda yaşam alanıdır (Şekil 5.1.32).

Şekil 5.1.31: The Factory (URL-6)

⁶⁴ Ricardo Bofill Levi, İspanyol mimar, 1963 senesinde kurduğu 'Ricardo Bofill Taller de Arquitectura' mimarlık ofisi kapsamında uluslararası mimarlık ve kentsel tasarım projelerini yürütmeye devam etmektedir.

Şekil 5.1.32: Bofill'in fabrika içinde yer alan salonundan görünüş (URL-6)

Eski fabrika yapılarının büyümlü havası , ve bazı elemanlarının amaç yüklenemeyen büyüklükleri ve abartılı duruşları ile , büyük hacimli yapı bölümlerinin içerdikleri fabrika işlevine ait devasa görünümlü ve demir ağırlıklı detaylarının hem estetik hem sanayi içeren makineleri ; fabrika parça parça ele alındığında ortaya çıkan özellikleridir (Şekil 5.1.33-5.1.34).

Şekil 5.1.33: Fabrika yapılarının yüksek hacimleri (URL-6)

Şekil 5.1.34: Fabrika işlevine ait devasa görümlü ve demir ağırlıklı detaylar (URL-6)

Dönüşüm eski – bozulmuş ve yapının günümüze gelmiş ve korunması gereken yada korunabilecek kısımlarını örten nitelikteki elemanların yapıdan ayrıştırılması ile başlamıştır. Çimento ve yosunlardan yapının arındırılması ile yeni program sürecine adaptasyon başlar. Sekiz adet silo yapısı, bir mimarın profesyonel aktivitelerinin içerebileceği model laboratuvarı, ofisler, kütüphane, gösterim, sergi ve konser alanları gibi kültürel fonksiyonlarla dönüştürülmüştür (Şekil 5.1.35). Kompleksin etrafı okaliptus, palmye, zeytin ağaçları ve servi bahçeleriyle çevrilidir (Şekil 5.1.36). The Factory, hayal kurabilme yetisine sahip her mimarın, yapı ne kadar farklı nitelikte ve ölçekte olursa olsun, yapıya kazandırabileceklerinin örneğidir. Endüstri yapılarının hayal gücünün potansiyelini arttıran nitelikleri göz ardı edilmemelidir.

Şekil 5.1.35: 'Taller de Arquitectura' mimarlık ofisinin yönetim merkezi (URL-6)

Şekil 5.1.36: Yapıların etrafını çevreleyen bahçeler (URL-6)

Söz konusu uygulama örnekleri doğrultusunda, büyük ölçeğin kapsayıcılığı, mekanda olanaklar gören kullanıcıya, kendinden birşeyler bulmayı vaad eder. Sanat birleştiricidir, kendini ifadedir ve toplu insan bilincine, belleğine, doğasına hitap eder. Tüm bunların birleşimi sürdürülebilir başarılı yeniden kullanım örnekleri sunmaktadır.

Endüstri kültürünün parçası olan bu yapıların sanat, kültür içerikli olarak yeniden işlevlendirilmeleri bir tesadüf değil, aksine çok bilinçli bir harekettir. Kısıtlayıcı herhangi bir fonksiyon bu ölçekte ve özellikteki endüstri yapılarının yeniden işlevlendirilmelerindeki potansiyellerini göz ardı etmek olacaktır. The Factory mimari özellikleriyle ve yapının ifade ettikleriyle; sanat, mimari, tasarım, tarih ve mirasın bir arada yer aldığı eşsiz örneklerden biridir.

Endüstri yapılarının sanat ve kültür dışında, konut olarak işlevlendirildiği ve tarihi mimari çevrede eski ve yeni bağlamında, endüstri mimarisinin çağdaş kullanımında dikkat çeken bir diğer örnek, tarihi Avrupa başkentlerinden olan kuruluşu 2,000 yıllık bir geçmişe dayanan Viyana şehrinde, Simmering’de bulunan terk edilmiş gazometrelerin dönüştürülmesidir (Şekil 5.1.37-5.1.38).

Şekil 5.1.37: Viyana Gazometleri inşaatı (URL-47)

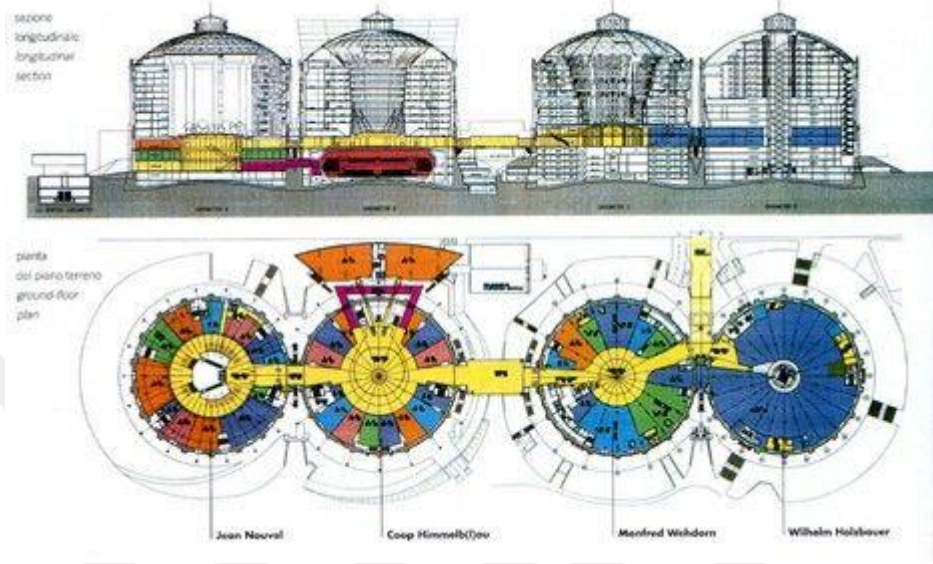

Şekil 5.1.38: Viyana Gazometreleri genel görünüş (URL-48)

Birçok başka örnekte de görüldüğü üzere, ait olduğu dönemde şehrin merkezinden uzakta konumlanan endüstri alanları, kentlerin büyümesi ve genişlemesiyle birlikte gelişen ulaşım imkanlarıyla yeniden değerlendirildikleri dönemin koşullarında, şehir merkezine yakınlıkları avantajları haline gelmektedir. 2000 senesinde metro hattının Simmering'e kadar genişlemesiyle, gazometrelerin yanında yer alan metro durağından şehrin merkezine ulaşım süresi sekiz dakikaya indirilmiştir. Kent genişledikçe değişen kent sınırları, şehir merkezinden uzakta konumlanan endüstri alanlarını kentsel gelişimin bir parçası haline getirmekte, dolayısıyla endüstri mirasının planlar dahilinde tutulması bu anlamda da kaçınılmaz olmaktadır.

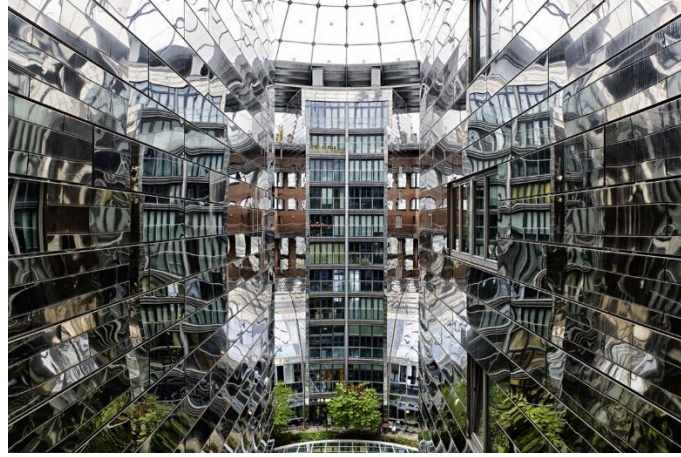
1896- 1899 yılları arasında inşa edilen, her biri 62 metre çap, 72 metre yüksekliğe ve 99.000 m³ iç hacme sahip, tuğla kaplı cepheleri ve cam kubbe çatı formları ile kent dokusunda ayırt edilebilen karakterleriyle Viyana gazometreleri, 80'li yılların ortalarında kullanım dışı kalmışlardır. Düzenlenen fizibilite çalışmaları neticesinde, gazometrelerin alışveriş imkanları içeren konut ağırlıklı alanlara dönüştürülmesine karar verilmiştir. 1995'te yapıların yeniden işlevlendirilmeleri için düzenlenen yarışma sonucunda her bir yapının tasarımı için dört farklı mimar seçilmiştir. 1995 senesinde inşaatına başlanan ve 2001'de sona eren, 620 daire, ofis ve dükkandan oluşan proje kapsamında seçilen mimarlardan Jean Nouvel (Gasometre A), Manfred Wehdorn (Gasometre C) ve Wilhelm Holzbauer'in (Gasometre D) tasarımlarından farklı olarak, Coop Himmelblau (Gasometre B) mevcut yapının yanında, fonksiyonun dışarıdan da görülmesine imkân veren yeni bina önerisiyle farklı bir tasarım gerçekleştirmiştir. Gazometre yapılarının orjinal tarihi tuğla duvarları korunmuştur.

Proje genelinde, her gazometre yapısı kendi içinde barındırdığı farklı işlevler doğrultusunda; yaşamak için üst katlarda yer alan konut dairelerine, çalışmak için orta katlarda yer alan ofis alanlarına, alt katlarda ise eğlence ve alışveriş alanlarına bölünmüştür. Her gazometre yapısının zemin katında yer alan alışveriş mekanları binalar arası köprüler ile birbirlerine bağlanmışlardır (Şekil 5.1.39).

Şekil 5.1.39: Gazometre plan ve kesitleri (URL-49)

Jean Nouvel Gazometre A yapısının tasarımında, yapıyı çevreleyen zarar görmemiş cephelerini koruyarak, 14 katı konut dairelerinden oluşan yapıyı, bölümlere ayırarak tasarımını geliştirmiştir. Yapıyı çevreleyen duvarlarının içinde düşünülen iç binalar, dikey geçişlerin sağlanabilmesi için, yapının orjinal duvarından ayrı olarak tasarlanmıştır. Bölümlere ayrılan yapının her katından veya bölümler arasında kalan iç meknlardan, tuğla duvar üzerinde yer alan pencerelerden dışarıyı görmek mümkündür. Bölümlerin kenarlarının camla kaplanmasının olarak verdiği yansımalarla, mekânın ışık alma ve mekânda ışığı kullanma potansiyeli arttırılarak, yapının tasarımında farklı algılar yaratılmıştır. Jean Nouvel tasarladığı iç mekân meydanında, transparan cam çatıdan yapının içine dolan ışık yansımaları, kırılmaları ve geçirgenliğini kullanarak eski ve yeniyi bir arada sunmaktadır (Şekil 5.1.40).

Şekil 5.1.40: Gazometre A (URL-50)

Coop Himmelb(l)au'un tasarımında en çok dikkat çeken, mevcut yapının (Gazometre B) yanına tasarladığı 22 katlı yeni binadır (Şekil 5.1.41). Coop Himmelblau konseptinde mevcut cepheye üç yeni hacim eklemiştir; yapının içine eklediği silindir, çarpıcı bir şekilde kalkan niteliğinde gazometre yapısının dışına yeni yapı ve yapının zemininde yer alan çok fonksiyonlu organizasyon holü.

Şekil 5.1.41: Gazometre B (URL-50)

Şekil 5.1.42: Coop Himmelb(l)au tarafından tasarlanan Gazometre B binası ve yeni yapı (URL-48)

İçeriye eklenen silindir ve dışarıya eklenen yeni binada konut daireleri ve ofisler yer almaktadır. İç mekanların aydınlatılması, konik iç avlunun aldığı ışık ve gazometre duvarlarındaki pencerelerden; kalkan duvar niteliğindeki yeni binanın aydınlatılması ise kuzeye dönük çıkıntı yapan geniş cam cephesinden sağlanmaktadır (Şekil 5.1.42).

Şekil 5.1.43: Gazometre B Binası ve yeni tasarlanan yapı cephe ilişkisi (URL-48)

Gazometre B içerisinde, 3 odalı standart konut daireleri, loft tipi konutlar ve öğrenciler için stüdyo dairelerden oluşan, farklı yaşam formları sunan 360 adet daire bulunmaktadır (Şekil 5.1.43).

Ününü tarihi yapıların yeniden canlandırılması projelerinden alan Viyanalı Mimar Manfred Wehdorn, Gazometre C'nin içinde bir iç mekan bahçesi ve teraslı bir strüktür önermiştir. Konut dairelerine geçiş sağlanan galerilerin baktığı gazometrenin iç avlusu, 18.yy Viyana avlularına benzer niteliktedir (Şekil 5.1.44-5.1.45).

Şekil 5.1.44: Gazometre C (URL-51)

Şekil 5.1.45: Gazometre C (URL-51)

Avusturyalı Mimar Wilhelm Holzbauer, diğer mimardan farklı bir yaklaşımla konut bloklarını, yapının (Gazometre D) dış duvarları boyunca değil, gazometrenin iç orta avlusunda tasarlamıştır (Şekil 5.1.46-5.1.47). Konseptini konut sahiplerine, yapının dış duvarlarında dışarıyla temas halinde değil, gazometre yapısının içinde yaşama deneyimini sunmak üstüne kurgulamıştır.

Şekil 5.1.46: Gazometre D (URL-50)

Şekil 5.1.47: Gazometre D (URL-52)

Silo yapıları için önerilen tasarım konseptlerinde, silindir şeklindeki formları, dar, uzun yükselen formlarının iç plan şemalarının sirkülasyon alanını kısıtlayan özellikte oluşu, geniş açıklıklara sahip olmayışları, gün ışığı almayan, pencere açıklığı bulunmayan cepheleri ile silo yapıları, diğer endüstri yapılarından farklıdır. Dolayısıyla üretim amaçlı işlevlerini sürdürürken, fonksiyonel olarak işlevlerini yerine getirebildikleri için, mimari yapı özellikleri sorun teşkil etmeyen bu yapılar, yeniden işlevlendirilmeleri söz konusu olduğunda, yeni yaklaşım ve yorumlarda kritik durumlar ortaya çıkmaktadır. Kısıtlayıcı yapı özelliklerinin, yapının formundan vazgeçilmesine veya bütününe bozulmasına olanak vermeyeceği seviyede gerçekleştirilecek müdahalelerle, uygun işlevin seçimi hassas ve detaylı çözüm önerilerini gerektirmektedir. Beraberinde, önerilen tasarım yaklaşımları ve çözüm önerileri yapının yeni işleviyle sürdürülebilmesinde ortak paydada buluşabilmelidir. Yapı ve işlevi ilişkisinde, yapının yeni işlev önerileri getirilirken sunduğu olanaklar

doğrultusunda bir değerlendirme yapıldığında, silo yapılarının formları ile sundukları, diğer endüstriyel yapılardan farklılık göstermektedir. Bu anlamda ele alındıklarında, yeniden tasarım önerisi getirecek olan mimarlar ve proje süreçlerinde rol oynayan tüm aktörler için meydan okuyucu kriterlere sahip yapılardır.

Konut ağırlıklı olmak üzere, çağdaş toplumun ihtiyaçlarıyla uyumlu fonksiyonlarla yeniden işlevlendirilen gazometrelerin tasarımında mimarlar, yapının çevresiyle entegrasyonunu gözeterek, iç mekanda yaratılan çeşitlilik ve fragmantasyon bilinciyle, kentsel çok katlı ve çok düzeyli bir oluşum olarak yeniden geliştirilen gazometre yapılarında bireysel pratiklerini ve vizyonlarını kullanmışlardır. Çok katlı ve çok düzeyli gazometre yapıları yenilenme uygulamasının sonucunda, çağdaş modern mimarinin dünya görüşlerinin bir arada yer aldığı bir oluşum ortaya çıkmıştır. Aynı proje başlığı altında farklı mimarların dört farklı gazometre yapısını ayrı ayrı yapı ölçeğinde farklı yaklaşımlarla tasarladığı gazometrelerde, yapı ve işlevi ilişkisinde, yapının formu ve işlevi arasında kurulan bağın, yapının özgün kimliğini ne oranda yansıtılabildiği, öne çıkan cevaplanması gerekli sorulardan biridir. Farklılığın yer aldığı her alanda olduğu gibi, yapıların tasarım konsepti, bağlamları ve içeriklerinde görülen farklı noktalarda karşı görüşler, eleştiriler söz konusudur. Tasarım yaklaşımlarında, yapının içinde bulunduğu bağlamdaki yeri ve önemi gözetilerek öneriler geliştirilmesi gereklidir.

Viyana kent dokusunun kimliğini yansıtan ve kent imajının bir parçası niteliğindeki gazometrelerin yeniden kullanımında, 1990'larda söz konusu olan yetersiz konut stoğu sorunu ön plana çıkmıştır. Viyana diğer Avrupa şehirlerine göre daha erken adımlar atmış ve endüstri mirasının korunmasında daha ileridedir. Dolayısıyla endüstri mirasının kültür turizmi ekonomisindeki rolünün öneminin farkındadır. Bununla birlikte, 'yeni'ye, çağdaş mimari ve kullanımlara yeterli alanı sağlama konusu da Viyana'nın öncelikleri arasındadır. Tüm bu unsurlar doğrultusunda ortaya çıkan gazometrelerin çağdaş kullanım ve tasarım teknikleriyle yeniden işlevlendirilmesi kent dokusunun gelişmesine büyük ölçekte katkı sağlamıştır.

Frosilos tohum siloları, 1963 senesinde, Kopenhag limanında yer alan fabrika (Soya Bean Cake Factory) kapsamında inşa edilmiştir. Fabrika 1990'larda kapandıktan sonra alanın konut ve ofis yapılarına dönüştürülmesine karar verilmiştir. Siloların dönüşümü süreci 2002 senesinde başlamış ve 2005 senesinde tamamlanmıştır. MRDV yapıların

tasarımında, yapıların limitli ışık almasına sebep olan betonarme siloların mevcut strüktürel kısıtlamalarındaki engelleri aşmak çerçevesinde tasarımını geliştirmiştir (Şekil 5.1.48).

Şekil 5.1.48: Gemini Residence (URL-53)

Silo yapılarının duvarlarına pencerelerin açılması, hem sayıca hem de yapının yeterli miktarda ışık almasında yetersiz kalacağı için, konut daireleri silindir yapıların iç taraflarına değil, dış duvarlarının etrafına yerleştirilerek, yüksek, dar kule formunda olan silo yapılarının çevresinden gün ışığı alamama sorununa çözüm getirilmiştir (Şekil 5.1.49). Yapıların iç mekan lobileri cam çatılardan mekana giren gün ışığı ile sağlanmıştır (Şekil 5.1.50).

Şekil 5.1.49: Gemini Residence apartman daireleri dış cephe(URL-54)

Şekil 5.1.50: Gemini Residence iç avlu (URL-53)

İkiz konutlar örneği üzerinden, mimari özelliklerinin taşıdığı kısıtlayıcı unsurları ve endüstri mirası olan yapıların genel olarak barındırdıkları malzeme, strüktür, estetik unsurlarının ön plana çıkmadığı silo yapılarının yeniden kullanımlarında, yeni, çağdaş yorumlar ile değerlerini yitirmiş siloların dikkat çeken, yeniden kullanılan yapılara dönüştürülebileceği görülmektedir (Şekil 5.1.51).

Şekil 5.1.51: İkiz silo yapıları (URL-53)

Viyana örneğinin yanı sıra, tarihi, mimari ve endüstriyel değerlerin ön planda olmadığı Kopenhag ikiz silolarının dönüşümünde, yapıların sınırlı ışık alma kapasitesinin yol açtığı konut kullanımına yönelik kısıtları aşmak için önerilen tasarım doğrultusunda, mevcut silo yapılarının etrafına eklenen konut dairelerinde, işlevsellik ön plandadır. Konut kullanımında lüks ve konforun simgelerinden olan lokasyon, manzara gibi

unsurlar, liman kenarında yer alan silo yapılarının konut olarak dönüştürülmesinde en önemli etkenlerden biri olmuştur.

Konut olarak yeniden işlevlendirilen ikiz siloların dönüşüm projesi ve Viyana gazometreleri, endüstri yapılarının yeniden işlevlendirilmesinde miras değeri ön plana çıkan endüstri yapıları ile miras değeri yerine farklı unsurlarla öne çıkan endüstri yapıları arasındaki yeniden değerlendirilme farklarını ortaya koymaktadır. Endüstri mirasının korunması ve yaşatılması kapsamında, tarihi tuğla duvarlardan oluşan cephelerin başka bir mimari elemanla örtülmesinin mümkün olamayacağı Viyana gazometrelerinin aksine, konut dairelerinin ikiz siloların etrafının çevrilerek tasarlanmasında bu kadar keskin bir yorum getirilmemektedir. Siloların formlarının örtülmesi, yapının değerine, tarihi yansıtan biçim özelliklerine gölge düşüren bir müdahale yaklaşımı olarak görülmemektedir. Aksine, liman kenarındaki konumları ve manzaraları ile lüks ve kaliteli konut örneği olarak nitelendirilmektedirler. Bununla birlikte, siloların büyük ölçekteki geniş silindirik formlarının estetik bir oluşumun ortaya çıkmasında katkı sağladığı görüşleri de yer almaktadır.

5.2.SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK BAĞLAMINDA ENDÜSTRİ YAPILARININ YENİDEN İŞLEVLENDİRİLMESİ

“Öncelikle, tarihte her alanda en radikal değişimlere sebep olan Endüstri Devrimi, sonrasında 20. yüzyılda yaşanan hızlı küreselleşme ve de 1970’lerden itibaren neoliberal ekonomik politikaların tüm dünyaya hâkim olması, kentsel ve toplumsal dokuların hızlı ve dolayısıyla çarpık dönüşümlerini ve benzeşmesini doğurmuştur. Bununla beraber gelişmiş toplumlar, yaklaşık son elli yıldır, heterojenliğin ilgi çekici olduğunun; farklı olanın korunması, yerelin genel içinde kaybolmaması gerektiğinin bilincine varmışlardır. Küresel dünyada artık, uluslar yerine kentler yarışma içinde, markalaşma eğilimindedir. Yönetimler, iç dinamiklerini, yere ait verilerini kullanarak oluşturdukları çağdaş kent imajını odak noktası yapma hedefindedir”.

(Ersine, 2012)

Dolayısıyla, kentlerin kültürel mirasını sürdürerek yenilenmeleri gerektiği düşüncesi, teoride ve bu doğrultuda yapılan uygulamalarda benimsenmiştir.

'Mekansal Kimlik' ve 'Değişim Süreci' kavramları üzerinden; kentsel mekanı oluşturan doğal, yapısal ve sosyo-kültürel niteliklerin zaman sürecinde değişimi kaçınılmazdır. Değişim ve süreklilik zıt kavramlar gibi görülse de, kentsel mekânın devamlılığı ve kimliğinin sürdürülebilmesi için bir arada bulunması gereken iki temel yapıtaşdır. Yeniden işlevlendirme bu noktada, değişimin sürekliliğe adaptasyonunun gerçekleştirildiği kesitte yer almaktadır.

Terk edilmiş endüstri alanlarının geliştirilmesi ve kentsel yenilenme, sürdürülebilir kentsel gelişmenin sağlanmasıyla birebir ilişkili; çevresel, sosyal ve ekonomik konular çerçevesinde şekillenen konseptlerdir. Terk edilmiş endüstri alanları (brownfields), kademeli olarak arazi düşüşlerine, kayıplarına sebebiyet vererek çevresel, fiziksel, sosyal ve ekonomik anlamda negatif etkilere yol açmalarıyla günümüzde birçok kentte sorun teşkil eden bir pozisyondadır. Yol açtıkları problemlere rağmen, geçmiş 30-40 yıl içerisinde, terk edilmiş endüstri alanları, değer kaybetmiş ve düşük kalitedeki alanlara yeni değer getirişleriyle, kentsel gelişme ve kalkınma alanında fırsat olarak görülmeye başlamışlardır. Değerleri tescillenerek koruma listesine alınan yapı ve alanların yeniden değerlendirilerek sürekli kullanımlarının sağlanması, kent yaşamına yeniden katılmaları, endüstri mirasının yok olma tehlikesinden korunmasının yanı sıra, kent içinde terk edilmiş boş ve tekinsiz kent alanlarına dönüşmemeleri açısından da önem teşkil etmektedir.

Sürdürülebilirlik olgusunun yeniden işlevlendirme alanındaki yeri ve önemi, konu kapsamında işlevini yitirmiş, terk edilmiş endüstri alan ve yapıları üzerinden yeniden işlevlendirilmenin sürdürülebilirliğe katkısı doğrultusunda sunulmuştur.

Arazi sonu olan, ölçülebilir, bitimli bir kaynaktır. Bozulmamış yerleşimleri korumak ve sürdürülebilirliği sağlamak adına, arazinin olabilecek en verimli şekillerde kullanılması gereklidir. Terk edilmiş endüstri alanlarının iyileştirilmesi ve yenilenmesinin değerli bir fırsat oluşu, sadece el değmemiş kent arazilerinin zarar görmesini önlemede değil, aynı zamanda kent alanlarının arttırılmasında ve çoğu zaman bozulmuş toprakların temizlenmesinde, iyileşmesinde de bir fırsat oluşturmaktadır.

The European Environment Agency (EEA)- Avrupa Çevre Komisyonu tarafından, Avrupa üzerinde, çoğunluğu kent sınırları ile bağlantılı bir konumda yer alan ve sıfırdan yatırımlarla rekabet edebilecek alternatifler sunan, üç milyon kadar terk

edilmiş endüstri alanının var olduğu tahmin edilmektedir (Bartke, 2013). Bu bağlamda, Avrupa Birliği (EU) tarafından finanse edilen URBS PANDENS- Urban Sprawl: European Patterns, Environmental Degradation and Sustainability (2002-2005) ve URBAN Atlas (2006 and 2012) öncü projeleri, kentsel planlamanın çevresel etkilerini ve kent içinde terk edilmiş yapı ve alanların ekonomik potansiyellerini tanımlamışlardır (URBACT, 2016). Bununla birlikte, bu alanların etkili ve sürdürülebilir yenilenmeleri, plancıların tam desteğini gerektirdiği gibi, yenilikçi ve entegre edilmiş yaklaşımları da gerektirmektedir.

Önceki endüstriyel, ticari ve askeri kullanımlar sonucu ortaya çıkan değişken seviyelerdeki bozulmalarla birlikte, terk edilmiş endüstri alanları kısıtlı miktardaki toprak kaynaklarını tüketmekte, ekonomik ve sosyal maliyetlere olduğu kadar çevre ve sağlık açısından risklere de neden olmaktadır. Dolayısıyla, arazi tüketiminin büyük ölçüde azaltılması ihtiyacı Avrupa genelinde artarak tanımlanmaktadır. Bunun yanında Avrupa'da Kaynak Verimliliği (Resource Efficient Europe⁶⁵) yol haritası kapsamında, 2050 senesi için net toprak alımının durdurulması konulan hedefler arasındadır.

Terk edilmiş endüstri alanlarının yenilenmesi projeleri üzerine kararlar, uzun süreli sorumluluk ve taahütleri beraberinde getirmekte olup, ekonomik ve etkili oldukları öngörülen, dikkatle geliştirilen uygulama öncesi planlamaları gerekli kılmaktadır. Bu anlamda örnek teşkil eden, Almanya ve İngiltere'nin ön plana çıkan, kentlerin kıyı, liman kesimlerinde yer alan terk edilmiş endüstri alanlarının yeniden değerlendirilme projeleri, bu endüstriyel bölgelerin yenilenmelerinin yaratabileceği sosyal ve ekonomik potansiyelleri kanıtlar niteliktedir (Örnek projeler olarak; King's Waterfront, Liverpool, İngiltere ve Rheinauhafen, Cologne, Almanya).

Sonuçlar üzerinden, terk edilmiş endüstri alanlarının yenilenmelerinde, her sürecin sürdürülebilir ve yenilikçi metotlar tanımlayan nitelikte olması yönüyle ele alınması gerekmektedir. Uygulamalar üzerinden yapılan araştırma ve analizler göstermektedir ki; mantıklı atık yönetim planları çerçevesinde yürütülen inşaatlarla tahrip olmuş atıklar yüksek oranda geri dönüşüm potansiyeli içermektedirler. Terk edilmiş endüstri alanlarında tahrip olmuş eski altyapıların elden çıkarılması ve inşaat sektöründe

⁶⁵ (URL-55)

yeniden kullanılmalari, sürdürülebilirlik açısından fırsatlar yaratmaktadır⁶⁶. Aynı şekilde sürdürülebilir ısıtma ve soğutma sistemlerinin endüstriyel alanların yenilenmeleri ile birlikte düşünülmesinde keşfedilen sürdürülebilir iyileştirme yaklaşımı, Hollanda da yeraltı suyunun arındırılmasını sağlarken aynı zamanda ofislerin sıcaklık derecelerini düzenlemede kullanılmaktadır⁶⁷. Bunların yanı sıra, endüstri alanları dönüştürülürken, bitkisel artım potansiyeli de taşımaktadırlar. Geleneksel kimyasal tekniklere göre daha ucuz ve çevre dostu bir çözüm olan, çevreyi kirleten maddelerin absorbe edilmesi ve ayrıştırılmasında bitkilerin kullanımı, orta veya düşük kirlilik seviyesine sahip endüstriyel alanlarda etkili olmaktadır⁶⁸.

Sürdürülebilirliğin yol göstereci bir konsept olarak kullanıldığı uygulama örnekleri, terk edilmiş endüstri alanlarının yeniden işlevlendirilmelerinin, iyileştirilmelerinin toprak ve su gibi doğal arazi kaynaklarının verimli kullanımı için önemli bir adım olabileceğini göstermektedir. Bu doğrultuda, terk edilmiş endüstri alanları değerli fırsatlar olarak öne çıkmaktadırlar ve yüksek maliyetli problemler alanlar olarak görülmemelidirler.

Ekonomik boyutlarıyla da ele alındığında, sıfırdan bir yapı inşa etmenin yanında, - özellikle endüstri yapılarının boyutları ve sağlam yapısal özellikleri göz önüne alındığında- bir yapının yeniden işlevlendirilmesinin çok daha ekonomik bir çözüm olduğu da bir gerçektir. Koruma, yapıyı kurtarmak, geri kazanmak adına uygulanan asgari müdahale olarak; rejenerasyon veya yeniden işlevlendirme ise, var olan kaynakların en etkili şekilde kullanılmasında asgari masraf olarak görülebilir⁶⁹. Bu doğrultuda, kentsel belleğe sahip gelişmiş kentlerde, koruma tabanlı yenileme, yeniden değerlendirme, yeniden işlevlendirme kapsamında, birebir kültürel mirası ele alan ya da kültürel mirası kapsayan mega projelerin sayısının her geçen gün arttığı görülmektedir.

⁶⁶ Del Rio Merino, 2013. Mercedes Del Rio Merino, kaynak verimliliği ve atıklar teması altında, “Good potential for the sustainable re-use of demolition waste” yazısında, endüstri alanlarının yenilenmesi projelerinin, alanlardan çıkarılan atıkların inşaat sektöründe yeniden kullanılmalari ile geri dönüşüm ve sürdürülebilirlik alanında güzel bir fırsat olduklarını belirtmektedir.

⁶⁷ Slenders and Dols, 2013

⁶⁸ Gomes, 2013

⁶⁹ Stratton, 2000

Bir kılavuz niteliğinde sayılabilecek “The Arts in the Economic Life of a City”⁷⁰ adlı çalışmada Perloff ve ekibi, kendini, en baştaki rolü medya egemen dünya düzeninde kültürel bir merkez olarak ortaya çıkarmak olarak gören bir şehrin benimsemesi gerektiği dokuz temel faktör tanımlamışlardır. Bu faktörler bilgi, imaj, kimlik, kültürel yaşam, kentsel peyzaj, mimari, parklar, kamusal alanlar, kentsel miras, gıda ve eğlence olarak belirlenmiştir⁷¹. Yine bu alanda, Allan J. Scott “The Cultural Economy of Cities” kitabında, bir şehirde kültürün, Post-Fordist ekonomi devriminin başında gelen unsurlardan biri olduğunun ve büyük bir işletme, iş ağı olduğunun altını çizmektedir⁷². Bu doğrultuda söz konusu faktörlerin günümüz kentlerinin, kentsel gelişme ve kalkınma aktivitelerinde yer alması gerekli unsurlar olduğunu söylemek mümkündür.

Aynı sene içinde Charles Landry kitabında ‘yaratıcı çevre’ye (creative milieus) refere ederek, ‘yaratıcı yer’i (creative place) tanımlamıştır:

“Yaratıcı çevre- yapılar kümesi, kentin bir bölümü, kentin bütünü veya belirli bir bölgesi- fikir akışlarına ve buluşlara yol açacak fiziki ve fiziki olmayan altyapılar açısından gerekli ön koşulları içeren yerdir. Girişimciler, entellektüeller, sosyal aktivistler, sanatçılar, idareciler, öğrencilerden oluşan kitlelerin; yeni fikirler, eserler, ürünler, servisler ve enstitüler yaratabileceği; açık fikirli, kozmopolit bağlamda yüzyüze etkileşimlerde bulunabileceği ve tüm bunların sonucunun ekonomik bir başarıya katkı sağlayacağı ortamlardır⁷³.” Konu kapsamında yeniden işlevlendirmenin ekonomik sonuçlarına detaylarıyla değinilmeyecek olsa da, yeniden işlevlendirilmeleri ile yeni fikirlerin, üretimlerin yaratılmasına olanak sağlayan yerlere dönüşen alanların olumlu ekonomik sonuçlarının olması sürdürülebilirliklerinde katkı sağlamaktadır. Kısacası, sürdürülebilirlik açısından bir girişimin, projenin, uygulamanın ekonomik sonuçlarının olumlu olması, o şeyin sürdürülebilir olabilmesi açısından göz ardı edilemeyecek bir unsurdur.

Tarihe, kültüre, sanata, üretime, paylaşıma, bireye önem etrafında geliştirilen; yaratıcı, açık iletişim alanları, organizasyon kapasitesi, kültürel endüstrileri bir araya getirişiyile kozmopolit toplulukları içine alan mekanlar, yapı ölçeğinde geliştirilerek, alanlara ve

⁷⁰ Kültürün önemi üzerine yapılan ilk çalışmalardan biri 1979 senesinde Los Angeles şehri için Harvey Perloff tarafından yapılmıştır.

⁷¹ Kunzmann, 2012

⁷² Scott, 2000

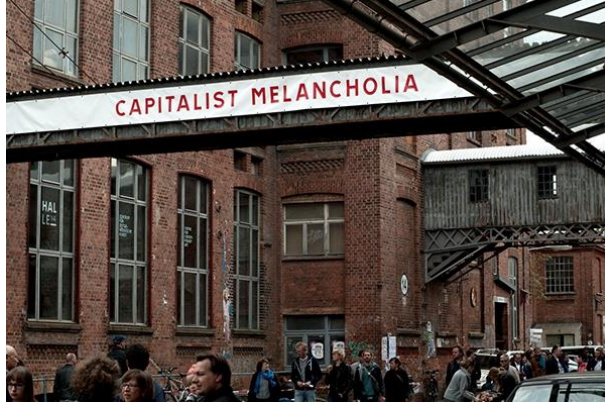
⁷³ Landry, 2000, s.133

kentlere yayılmaktadırlar. Tüm bunlar kenti, çalışmalarını, üretimleri ve yaşamaları için kendine mekan ve alan arayan yaratıcı insanları kendine çeken yaratıcı kent haline getirmektedir (Şekil 5.2.1).

Şekil 5.2.1: Leipzig Baumwollspinnerei- sanat ve kültür merkezine dönüşen endüstri alanı- kapsamında 'Gallery weekend' organizasyonu, 2011 (Ursic, 2012)

Sürdürülebilir koruma ve yeniden işlevlendirme kapsamında, endüstri yapılarının yeniden işlevlendirilmesi örneklerinden biri olan Halle 14, Leipzig bölgesinde, terkedilmiş endüstri alanının yenilenme projesinin bir parçası olarak, bir zamanlar Avrupa'nın en büyük iplik fabrikası kompleksinin, sanat merkezine dönüştürülmesiyle ortaya çıkmıştır. Terk edilmiş endüstri alanının yeniden geliştirilmesinin ve yaratıcı endüstrilerin daha geniş kapsamlı kentsel yenilenme bağlamında nasıl itici bir kuvvet olabileceğini gösteren başarılı örneklerden biridir. Projenin konusunun atıl kalmış yapıların sürdürülebilir büyüme doğrultusunda yeniden değerlendirilmesi olmasıyla, proje daha yüksek kaynak verimliliğine hizmet eden yollardan biri olan, alanların temizlenmesi ve dönüştürülmesi yaklaşımıyla Avrupa 2020 stratejisine bağlanmıştır. Kentsel sürdürülebilirlik bağlamında, eski iplik fabrikası yapılarının yeniden işlevlendirilmeleri, Baumwollspinnerei yenileme, yeniden geliştirme projesi kapsamında sürdürülebilir büyümeye, kalkınmaya katkı sağlayarak, daha geniş ölçekli gelişmelere öncülük eden bir konuma sahiptir.

Şekil 5.2.2: Halle 14(Centre for Contemporary Art, Leipzig) Çağdaş Sanat Merkezi kapsamında “Capitalist Melancholia” sergisinden görüntü (URL-56)

Halle 14 Çağdaş Sanat Merkezi kapsamında gerçekleştirilen “Capitalist Melancholia” (Şekil 5.2.2) sergisi kapsamında, günümüzde bireysel ve kolektif düzeyde deneyimlenmekte olan spiritüel, ekolojik, ekonomik alanlarda gerçekleşen hızlanma ve çöküşlerin, hızlı tükenişlerin götürdüğü 21.yy melankolisine değinilmektedir. Dünyamızda açıkça durdulamayan küresel ısınma, açlık, nüfus artışı, fakirlik, mülteci dalgaları, sivil savaşlar, terör v.b. yeni dünya düzensizlikleri süregelirken, sanat ve kültür alanları; özgür, çağdaş ifade ve eleştirilerin sanat ve kültürle birleşerek somut olarak ortaya konabildiği alanlar olmaktadır. Her kavramın iki zıt ucu olduğu gibi, bozulan düzenler neticesinde insanın düzeltme ihtiyacı ve çabası her zaman olacaktır ve kolektif bilinç düzeyinde bu ihtiyacın giderilmesi ve çabanın sergilenmesi sanat ve kültürle beraber ifade bulabilecektir. Yeniden işlevlendirilen endüstri yapı ve alanlarının dünya düzeni paralelinde gelişmelerle ilişkili olarak, insanları biraraya getirebilme özelliği ve buna, temelinde sürdürülebilirlik yatan sanat ve kültür ortamında olanak vermeleri, onları sürdürülebilir kılmaktadır.

On the roof of the former production building HALLE 14 at the Leipzig Baumwollspinnerei (a: Tea Mikişki irs. I.1. 2004, during the exhibition The Passion of Collecting, 2005

Şekil 5.2.3: Halle 14- "The Passion of Collecting" sergisi, çatıda kurulan enstelasyon görüntüsü, 2005 (Kunzmann, 2012)

Yaratıcı kent, bir kentin hikâyesini, geleceğe doğru sürükleyen çağdaş koşullar altında geçmişle yankı yaparak tekrar anlatmaktadır. Kentin bu geniş bir aralıkta seyreden hikâyesi hislere dokunmalı, hafızalara kazınmalıdır⁷⁴(Ersine, 2012). Yaratıcılığın gerçeği olan, sürekli gelişerek süregelme özelliğinin, yeniden işlevlendirmenin de tabanında yer alması gereklidir. Yeniden işlevlendirme, değişime, gelişime, yeniden yaratıma açık olduğu oranda sürdürülebilecektir. Yeniden işlevlendirilecek yapı veya yapılar, kent içindeki yerleri, fiziksel ve sosyal bağlamları, ifade ve anlamları ile farklı özelliklere sahiptirler ve bu farklılıkları doğrultusunda yeniden işlevlendirme programları geliştirilebilir. Bu farklılıkların yanında, yeniden işlevlendirme örneklerine bakıldığında, yeniden verilen işlev konusunda genellemeye gidilebilmektedir.

Birmingham kent merkezinde, ticaret hattı olan Digbeth bölgesinin nehir kıyısında yer alan The Custard Factory (Krema Fabrikası), yeniden işlevlendirilmesiyle birlikte, Birmingham'ın yaratıcı ve dijital medya alanı haline gelmiştir. Dönüşen alan, fiziksel, mimari özellikleri, sahip olduğu alanları, atmosferi, sosyal imkanları ile bağımsız kültür, sanat alanı olarak dünyayı değiştirecek nitelikteki yaratımların, yeni metotların üretilmesi için yeniden işlevlendirildiğini vurgular niteliktedir. Yeniden işlevin kendisi bir değişim ve dönüşüm için verilmektedir ve yeniden işlevlendirilen yapı ve alanların somut ve soyut olarak sunduğu olanakların değişim ve dönüşümü sunması gerekmektedir. Gereklilikten ziyade, bu yapı ve alanlar bu değişim potansiyeline sahip

⁷⁴ Landry, 2006

oldukları için yeniden değerlendirilmektedirler, sunulabilecek değerlerin altına inilmemelidir. Yine Custord Factory bünyesinde tescilli yapılardan olan Devonshire House, “Birmingham’ın yaratıcıları için büyüleyici yeni bir yapı” sloganıyla Zellig, 2011 yılında açılmıştır⁷⁵ (Şekil 5.2.4).

Şekil 5.2.4:Zellig (URL-57)

Neoliberal ideolojinin bir söylemi olarak geliştirilen, kentlerin ‘markalaşmak’ kavramı ile ifade edilmesi, mekansal yapının yeniden üretilmesidir. Mekanın yeniden üretimi konusunda değinilmesi gereken, yaşam alanlarının, kültürümüzün, kimliğimizin bu yeniden üretim süreçlerinde metalaşmamasıdır. Kapitalizm, güç oluşturmak ve bu gücü korumak için (sermaye birikimi için) ‘mekansal stratejiler’ kullanır. Bu stratejinin önemli ayaklarından biri mekan üzerindeki denetimdir. Bu bağlamda sermaye birikimi ve bitmek tükenmek bilmeyen kar arayışlarının egemen olduğu kapitalist sistemin genişlemeci mantığı, sürekli olarak kendi faaliyetlerini kolaylaştıracak coğrafi mekanlar arar ve ürettiği kendi krizlerinin çıkış yoludur. Böylece coğrafi genişleme ve mekansal düzenlemeler bu duruma yönelik bir seçenek olur. Kültürel miras değerindeki yapı ve alanların yeniden değerlendirmeleri konusu belirli düzenlerin çıkış yolu olarak görülmemelidir; bu amaçla ortaya konmaya çalışılan projelerin başarısız ve zarar verici sonuçları örnekler üzerinden görülebilmektedir.

Tarihi miras değerindeki yapıların yeniden işlevlendirilmelerinin, yeniden kullanımlarının başarısı, yapıya yapılan müdahalelerin ve beraberinde getirdiği dönüşümün işleyişi, bu dönüşümün ekonomik ve sosyo-kültürel etkileri ve sürdürülebilir değerleri ile ilgilidir. Yeniden işlevlendirme projelerinin, sürdürülebilirliğin sosyo-kültürel, ekonomik ve fiziksel boyutları ile birebir ilişkisi

⁷⁵ (URL-58)

vardır. Bu ilişkiler ve etkileri çevre ölçeğindedir ve aynı zamanda yapı ve çevresi olarak ele alındığında, yapı çevresine bu yeni etkisini yayar ve sürdürülebilirlikte yerini alır.

Yeni işlevin sürdürülebilirliğe katkısı İstanbul ölçeğinde gerçekleşen uygulamalar üzerinden incelendiğinde; İstanbul-Modern Sanat Müzesi'nin, T.C. Denizcilik İşletmeleri için kuru yük deposu olarak inşa edilen 4 no'lu antrepo binasının müzeye dönüştürülmesi ile hayata geçmesiyle, Karaköy sanat galerileri için tercih edilen bir semte haline gelmiş ve diğer antrepoların da değerlendirilmeleri konusu ön plana çıkmıştır (Şekil 5.2.5).

Şekil 5.2.5: Galeri Mana/ Karaköy, (URL-59)

İstanbul-Modern (Şekil 5.2.6) bir yapı olarak, sunduğu sanatla ve bir antrepo yapısının mimari özelliklerinin, yeniden kullanılma açısından elverişliliğine dikkat çekişyle, işlevine ihtiyaç duyulmayan ve kullanılmayan bir yapıyken, tarihsel sürekliliğe daha da değerli bir şekilde katılarak yaşamaya ve kullanılmaya devam etmektedir. Antrepo binasının sanat kaynağı haline gelmesinde ve büyüyerek yayılırken, toplum tarafından benimsenmesinde etkili olan ve dikkat çekilmesi gereken nokta, yapıya verilen yeni işlevdir. Toplumsal belleği ve toplumun kimliğini oluşturan unsurlar arasında yer alan tarih, kültür kavramları ve sanat ile olan ilişkileri, hem o toplumun insanına hem de uluslararası ölçekte tüm insanlığa bir yer açmaktadır. Dolayısıyla bu ifadelerin arasında kendine yer açıldığını hisseden insanın benimseme duygusu ortaya çıkmakta ve kendini ait hissettiği bu ortama katılmakta bu ortamı da hayatına katmaktadır. Bu işleyiş ile kurulan ilişki dönüşümü, gelişimi, sürekliliği beraberinde getirmektedir.

Türkiye'nin sanatsal yaratıcılığını kitlelere sunmak ve kültürel kimliğini uluslararası sanat ortamıyla paylaşmak amacıyla disiplinlerarası etkinliklere ev sahipliği yapan bir müze misyonuyla; ve kapsamındaki sergi salonları, fotoğraf galerisi, eğitim programları, sosyal programları, kütüphane ve sineması ile çok yönlü bir hizmet sunarak, sosyal bir platform haline dönüşmüştür. Bu kolektif bilinç, müzenin hayata geçmesinden sonra Karaköy semtinin de geçirdiği evrelerde izlenebilmektedir. Yapının çevresinin de yapıdan etkilenerek değişmesi, gelişmesi, dönüşmesinin dışında; korunan ve sürdürülen her bir miras değeri, benzeri miras değeri yapıların da yeniden kullanımında katalizör rolündedir.

Şekil 5.2.6: İstanbul Modern (URL-60)

Sürdürülebilir gelişimi sağlamaya yönelik araçların belirlenmesinden önce, kentsel mekânın farklı bölgelerinin ve toplumun farklı kesimlerinin ne yönde ihtiyaç ve beklentiler içerisinde olduğu ve bu gereksinimlerin giderilebilmesine yönelik hangi araçların uygulamaya koyulması gerektiği belirlenmelidir (Marans, 2003). Sürdürülebilirlik ve kentlerin yaşamı, yapıların yeniden kullanımları gibi metotların başarısı üzerinden değerlendirilebilmektedir. Yeni fonksiyon tarihi yapıya doğru bir şekilde tanımlanabilirse, yapının yaşamını sürdürmesi, sosyo- kültürel sürdürülebilirliğe katkı sağlamış olur ve bu yapıyı çevresi için bir referans noktası haline getirir. Yapının fiziksel imajının onarılması, yenilenmesi; çevresel kirliliği önlemekte, alanın değerini, yaşanabilirliğini, yaşam kalitesini yükseltmekte ve yapıyı toplum için sosyal, ekonomik ve kültürel yararlar sağlar hale dönüştürmektedir. Daha iyi koşullarda yaşanabilir çevreler yaratmak amacıyla mekansal müdahalelerde bütüncül mekanizmalar geliştirmek için, yeniden geliştirme yöntem ve pratikleri doğru yorumlanmalıdır (Ozdemir, 2005).

Bir başka açıdan, yeniden kullanılmaları ve değerlendirilmeleriyle buldukları kent alanlarına yeniden yaşamı getiren endüstri yapıları ve endüstri alanları; kullanılmayan,

sürekliğini, işlerliğini yitirmiş ve arka planda kalmış ve kullanılmayarak da gerilemeye devam eden bu alanlara yeniden işlev ile yeni bir kimlik kazandırmaktadırlar. Bu alanları kent ölçeğindeki fiziksel, sosyal, çevresel koşulları iyi olmasa da kullanmaya devam eden kullanıcıları için, alanların yeniden değerlendirilmeleri, yenilenmeleri, iyileştirilmeleri ve bu süreçler beraberinde yeni verilecek işlev, yeni kimlik gibi gelişen unsurlar hiç bir zaman tercih edilen ve iyi yaklaşılabilir fikir ve yaklaşımlar olmamışlardır. Bu gibi girişimleri kendilerine, yaşamlarına tehdit olarak görmekteyiz. Fakat yeniden kullanım değerlerinin ortaya çıkarılması ile yeni bir konsept, kimlik, çehre, yeni kullanıcılar kazanan bu yapı ve alanların, mevcut kullanıcıları olmadan düşünülmemeyeceği göz ardı edilmemelidir.

Bir diğer örnek olan Manhattan, Soho bölgesinin yeniden kullanımı (Şekil 5.2.7), kentin yenilenmesinde büyük ölçekte bir rol oynamıştır fakat küresel düzende bir mülkün, alanın, yapının değer kazanmasının karşılığı maddi olarak değer artışı olduğu için, sosyal sınıflar tarih boyunca farklı gelir gruplarından kitlelere göre kurulmuş düzenleri, ayrımları içerdiği için, dünyanın düzeninde yer alan bu farklılıkların sonucu olarak yenilenen alan, zenginliğin simgesi haline getirilmekte, bu alanın yeniden değerlendirilmesinde verilen emekler bu şekilde etiketlerle anlamını yitirmektedir. Bu sebeplerden ötürü eski ve yenin bir aradalığı, sürdürülebilir ilişkiler üzerine kurulmuş bir düzen, mevcudu ve yeniye bir arada barındırma kapasitesi, çeşitlilik ve farklılığı kapsayabilme özelliği, yeniden işlevlendirmenin gerçekten gerçekleşebilmesi için olması gereken koşullardır.

Şekil 5.2.7: Andy Warhol'un studio ve konut olarak kullandığı Loft mekanı, (Fotoğraf: Stephen Shore) (URL-61)

SONUÇ VE ÖNERİLER

Konu kapsamında uygulama örnekleriyle bahsedilen kültürel ve yaratıcı endüstriler tarafından, sürdürülebilirlik doğrultusunda ve kentlerin kalkınma programları kapsamında, endüstri yapı ve alanlarının, gerek kent içindeki değerli konumları, gerek taşıdıkları tarihi ve endüstriyel miras değerleri ile, yenilenmesi ve dönüştürülmesine öncelik verilmektedir. Farklı bireyleri ve toplulukları bir araya getiren sanat ve kültür altında, yaratıcı fikirlerin üretim ve paylaşım ortamına zemin oluşturan yeniden işlevlendirilmiş endüstriyel alanlar, sosyo-kültürel odak noktaları oluşturmaktadır. Sosyo-kültürel odakların beraberinde gelişen sosyal çevrelerin ortak kültürel yaşam tarzları ile biraraya toplanması, yayılmayı arttıran etken olmaktadır.

Küreselleşmenin hakim olduğu dünya düzeninde, ülkeler arası benzerlikler artarken, bunun karşılığında; farklılık, değişim, dönüşüm gibi kavramların önemi artmaktadır. Kentlerin, kültür ve sanatın ön plana çıkartılmasıyla gidermeye çalıştıkları markalaşma ihtiyaçlarında, rekabet güdüsüyle atılan adımlar söz konusuysa, kültür, sanat kavramları anlamlarını yitirmiş olurlar ve yaratılmak istenen olumlu farklar olumsuz sonuçlara dönüşürler.

Sürdürülebilirlik doğrultusunda, farklı arayışlar, bireysel ve toplumsal düzeylerde görülmektedir. Kolektif bilinç ile yaratılan kent mekanları bu anlamda her geçen gün daha da değer kazanmaktadır. Söz konusu örnekler üzerinden endüstri yapı ve alanlarının yeniden işlevlendirilmesi ile ortaya çıkan oluşumların olumlu etkileri, sosyo-ekonomik boyutlarıyla kentsel ölçekte görülmektedir. Endüstriyel nitelikleriyle dikkat çeken mimari yapılarıyla, kent dokusunda simgesel kent kesitleri yaratma potansiyeline sahip bu alanların sanat ve kültür ile birleşmesinden doğan –konut olarak yeniden işlevlendirilen endüstri yapıları da dahilinde-, eski endüstri alanının veya yapısının yeni işlevi doğrultusunda geliştirilen yeni mimari tasarımıyla, endüstri kimliği evrilerek yeniden üretilmektedir.

Çalışma neticesinde verilerin gösterdiği, işleviyle karşılıklı birbirini besleyen yeniden kullanıma kazandırılmış endüstriyel alan ve yapılar; sosyal, toplumsal, kentsel, ekonomik kalkınmaların önünü açacak olan kent mekanlarıdır. Yarattıkları tüm olumlu etkiler doğrultusunda, sahip oldukları potansiyeller ile, endüstri yapı ve alanları önleri açılması gereken oluşumlardır.

KAYNAKÇA

- Ahunbay Z.**, 1996, Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon, Yapı Endüstri Merkezi Yayınları.
- Akın N.**, 1995, İstanbul'un Tarihi Çevrelerinde Kimlik Değişimi ve Yitirilen Çevresel Kalite, *Mimarlıkta Kalite Sempozyumu*, Bursa.
- Altınoluk, Ü.**, 1991 "Özgün İşlevini Tamamen Yitiren yada İşlevsel Olarak Eskiyen Yapıların Yeniden Kullanımı", *Tasarım Dergisi*, Sayı 14.
- Altınoluk, Ü.**, 1998. Binaların Yeniden Kullanımı, İstanbul, YEM Yayınları.
- Anonim**, Haziran 2009. Tarihi Çevre Koruma, *Tarihi Çevrede Koruma: Yaklaşımlar, Uygulamalar*, **Dosya 14.1**, s.16-19, TMMOB, Ankara.
- Arabacıoğlu,F. Ve Aydemir P.**, 2007, Tarihi Çevrelerde Yeniden Değerlendirme Kavramı, Megaron YTÜ Mim. Fak. E-Dergisi Cilt 2, **4**.
- Arabacıoğlu,F.P.; Aydemir,I.**, Tarihi Çevrelerde Yeniden Değerlendirme Kavramı, YTÜ Mim. Fak. E-Dergisi Cilt 2, Sayı 4, 2007
- Ardaman, E.**, 1996. "Tarihi Çevre İçindeki Binaların Yeniden Kullanımı- Galata Örneği Kente Yeniden Katılım", Doktora Tezi, Mimar Sinan Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Arslan Avar, A.**, 2009. *Lefebvre'in Üçlü- Algılanan, Tasarlanan, Yaşanan Mekan-Diyalektiği*, Dosya 17: Mimarlık ve Mekan Algısı, TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi, Aralık
- Aydın, E.Ö.**, 2010. 'Türkiye'nin Endüstri Mirası Potansiyeli ve Turizme Kazandırılması", Turizm ve Mimarlık Sempozyumu, Mimarlar Odası Antalya Şubesi Yayını, 169-175, 2010.
- Aykaç P.**, Haziran 2009. Kentsel Arkeolojik Alanlarda Tasarım Süreci, *Tarihi Çevrede Koruma: Yaklaşımlar, Uygulamalar*, **Dosya 14.1**, s.36-42, TMMOB, Ankara.
- Bartke S.**, 2013. Improving brownfield regeneration - a sustainable land take solution, Science for Environment Policy- Thematic Issue: Brownfield Regeneration, European Commission, **Issue 39**, p.3-4, The Science Communication Unit, University of the West of England (UWE), Bristol.
- Bektaş C.**, 2003. Yaşama Kültürü, Literatür Yayınları, İstanbul.
- Benevolo, L.**, 1971. History of Modern Architecture I: Industrial Revolution, MIT Press, Cambridge.

- Benjamin W.**, 1969 (1935), Paris: Capital of the Nineteenth Century, In *Perspecta*, **12**, The Mitt Press, Cambridge, USA.
- Berens C.**, 2010. Redeveloping Industrial Sites: A Guide for Architects, Planners, and Developers, John Wiley & Sons, Inc.
- Bergeron, L., Maiullari-Pontois, M.T.**, 2000. Industry, Architecture and Engineering: American Ingenuity 1750-1950, Harry N. Abrams, Inc., New York, , p. 288
- Bilgin Altınöz A.G.**, Tarihi Dokuda ‘Yeni’ nin İnşası, Ege Mimarlık Dosya 18, Ekim 2010/ 475
- Bilgin Altınöz G.A.**, Ekim 2010, Tarihi Dokuda ‘Yeni’ nin İnşası, Ege Mimarlık, **2010/ 4**, s.18-26.
- Bilsel C.**, 1989, New Building in a Historical Urban Setting as an Urban Design Problem: The Case of Yeni Foça, Yayınlanmamış Y. Lisans Tezi, ODTÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık EABD / Bina Bilgisi, Ankara.
- Biol, G.**, 2006. “Modern Mimarlığın Ortaya Çıkışı ve Gelişimi”, Megaron (Mimarlar Odası Balıkesir Şubesi Dergisi), Ekim 2006, s. 3-16.
- Bozkurt V.**, Endüstriyel ve Post-Endüstriyel Dönüşüm- Bilgi, Ekonomi ve Kültür, Ekin, 2012
- Branca A. F.**, 1976. “Tarihsel Çevrede Yapı Eylemi, Mimarlık Dergisi, **S. 8**.
<http://www.mimarlikdergisi.com/index.cfm?sayfa=mimarlik&DergiSayi=211>, 15 Ağustos 2016
- Braunfels W.**, 1976, Abendländische Stadtbaukunst: Herrschaftsform und Baugestalt, Verlag M. DuMont Schauberg, Köln.
- Bullen, P. A. and P.E.D. Love**, 2011. "Adaptive reuse of heritage buildings", Structural Survey, (2011) Vol. 29 Iss: 5, pp.411 – 421
http://ec.europa.eu/environment/integration/research/newsalert/pdf/39si_en.pdf
- Cengizkan N.M.**, 2001. “*Architecture as Palimpsest: Re-functioning of Industrial Buildings within the Scope of Industrial Archaeology*”, ODTÜ Mimarlık Bölümü, Bina Bilgisi ABD, Yüksek Lisans.
- Choay, F.**, 2007. L'allégorie du patrimoine (Paris: Seuil).
- Conrads U.**, 1970. Programmes and Manifestoes on 20th Century Architecture, Çev. Michael Bullock, Lund Humphries, London, s.74.
- Del Rio Merino M.**, 2013. Good potential for the sustainable re-use of demolition waste, Science for Environment Policy- Thematic Issue: Brownfield Regeneration, European Commission, **Issue 39**, p.14, The Science Communication Unit, University of the West of England (UWE), Bristol.
http://ec.europa.eu/environment/integration/research/newsalert/pdf/39si_en.pdf
- Descartes R.**, 1984, Metot Üzerine Konuşma, Sosyal Yayınları, İstanbul.
- Dosya 03-** Endüstri Mirası, TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi Bülten 45/ Kasım 2006

- Dot Jutgla E., Pallares-Barbera M.,** 2015. Industrial Heritage, Economic Revitalization and Urban Compactness in Poblenou-22@Barcelona. A New Barcelona Model?, Boletín de la Asociación de Geógrafos Españoles, N.º 69, pg. 493-497.
- Ercan F., Gültekin Karakaş D.,** 2014. Küresel ve Yerel Dinamikler Üzerinden Türkiye İnşaat Sektörü
- Ersine C.S.,** 2012. “Doku Nakli” ve Yeni Kimlik Oluşturma Bağlamında Endüstri Mirasının Değerlendirilmesi, *Yüksek Lisans Tezi*, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Ersine C.S.,** Kentsel ve Sürdürülebilir Dokulara Sürdürülebilir Bir Yaklaşım Olarak Endüstri Mirasının Yeniden İşlevlendirilmesi, <https://istanbultek.academia.edu/sersine>
- Feilden, B.M.,** 2003. Conservation of Historic Buildings. Elsevier.
- Feilden, M.,** 1994. Conservation of Historic Buildings, Rome, Italy, Formerly Director, International Centre for the Study of the Preservation and the Restoration of Cultural Property.
- Field, M., Irving, M.,** 1999. Lofts, Chicago, Ginkgo Press Yayınları.
- Föhl, A.,** 1995. Bauten der Industrie und Technik, Schriftenreihe des Deutschen Nationalkomitees für Denkmalschutz, 47, Bonn.
- Glass, R.,** 1964. Introduction: aspects of change. In London: Aspects of Change, Centre for Urban Studies, Londra: MacKibbon and Kee Yayınları.
- Garvin, A.,** 2002. The American City: what works, what doesn't, New York, McGraw-Hill Yayınları.
- Gazi A., Boduroğlu E.,** İşlev Değişikliğinin Tarihi Yapılar Üzerine Etkileri “Alsancak Levanten Evleri Örneği”, MEGARON 2015, 10(1):57-69
- Genim S.,** 2001. Koruma Kültürü Üzerine, *TAC Vakfı'nın 25 Yılı*, İstanbul.
- Genim S.,** 1998, Günümüz Mimarısında Kalite, TMMOB Mimar Odası Bursa Şubesi, Yapı ve Yaşam'98 Kongre Kitabı “Mimarlıkta Kalite”, s.313-321, Bursa.
- Genim S.,** 1998. Günümüz Mimarısında Kalite, <http://www.sinangenim.com/tr/articles.asp?ID=7&Y=1998&AID=34&do=detail>, 23 Ekim 2016
- Giedion, S.,** 2009 (1954). Space, Time, Architecture, 426- 493 sf, Harvard University Press, U.S.A.
- Gomez M.,** 1998. Reflective Images: The Case of Urban Regeneration in Glasgow and Bilbao, *Ideas*, Vol. 22, 1 (3), 1998, 106-121.
- Gomes H.I.,** 2013. Phytoremediation's potential for brownfield decontamination assessed, Science for Environment Policy- Thematic Issue: Brownfield Regeneration, European Commission, **Issue 39**, p.15, The Science Communication Unit, University of the West of England (UWE), Bristol.

http://ec.europa.eu/environment/integration/research/newsalert/pdf/39si_en.pdf

- Günçe K., Mısırlısoy D.,** 2015. Questioning th Adaptive Reuse of Industrial Heritage and Its Interventions in the Context of Sustainability, Sociology Study, Vol.5, No.9, 718-727, September 2015
- Guney D., Yurekli H.,** Mimarlığın tanımı üzerine bir deneme, itüdergisi/a mimarlık, planlama, tasarım Cilt:3, Sayı:1, 31-42 Mart 2004
- Hasol D.,** 1975. Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü. İstanbul: Yapı Endüstri Merkezi Yayınları.
- Kaya, B.,** 2012. *Endüstri Mirasımızın Korunmasında Planlama Yaklaşımı*, Uzmanlık Tezi, TC Kültür ve Turizm Bakanlığı İzmir II Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü, Ağustos-2012, İzmir
- Hornick, S., O’Keefe, S.,** 1984. “Reusing Industrial Loft Buildings for Housing: Experiences of New York City in Revitalization and Misuse” Journal of Urban and Contemporary Law, s.27-41.
- Huang, L.,** 2016. *Research on the Transformation of Industrial Heritage into Residential Building -Taking Barcelona as an Example*, MArch. ETSAB. UPC.
- İstanbul Büyükşehir Belediyesi Koruma Uygulama ve Denetim Müdürlüğü (KUDEB)** (2009-2011) “Restorasyon ve Konservasyon Laboratuvarları”, İstanbul
- İşıkkaya,A.D.,** 2015. *Loft Tipi Konutların Başkalaşım Süreci Bağlamında Türkiye’de Loft Kavramının Analizi: Levent Loft Örneği*, Megaron.
- Jégou F., Bonneau M., Tytgadt E., Tabaku A. and Descheemaeker N.,** March 2016, REFILL Reuse of vacant spaces as driving Force for Innovation on Local Level, Baseline Study, URBACT III
- Jessen, J. and Schneider, J. (2003)** ‘Conversions - the new normal’, in Schttich, C. (ed.) Building in Existing Fabric – Refurbishment Extensions New Design (Birkhäuser: Basel) p. 11 - 21.
- Jevremovic L., Vasic M., Jordanovic M.,** 2012. Aesthetics of Industrial Architecture in the Context of Industrial Buildings Conversion, PhIDAC, IV INTERNATIONAL SYMPOSIUM FOR STUDENTS OF DOCTORAL STUDIES IN THE FIELDS OF CIVIL ENGINEERING, ARCHITECTURE AND ENVIRONMENTAL PROTECTION
- Jokilehto, Jukka (1998),** "Organizations, Charters and World Movements - An Overview", Context: New Buildings in Historic Settings, John Warren, John Worthington, Sue Taylor (der.), Architectural Press, Oxford, 40-50.
- Karakul Ö.,** Haziran 2009. Değişim, Süreklilik, Uyum Üçgeninde Tarihi Çevrede Yeni Yapı, *Tarihi Çevrede Koruma: Yaklaşımlar, Uygulamalar*, **Dosya 14.1**, s.50-57, TMMOB, Ankara.
- Karatani K.,** 1995. Architecture as Metaphor, The MIT Press, USA.

- Kaya, B.**, 2012. *Endüstri Mirasımızın Korunmasında Planlama Yaklaşımı*, Uzmanlık Tezi, TC Kültür ve Turizm Bakanlığı İzmir II Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü, Ağustos-2012, İzmir
- Keating M. and Frantz M.**, Culture-led Strategies for Urban Regeneration: A Comparative Perspective on Bilbao, *IJIS* 16 (3) 2004, 187–194.
- Kıraç, B.**, 2001. Türkiye’deki Tarihi Sanayi Yapılarının Günümüz Koşullarına Göre Yeniden Değerlendirilmeleri Konusunda Bir Yöntem Araştırması. M.S.Ü. Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.
- Kodak, M.**, 1997. “Edirne Sarayı Restorasyonu ve Çevresi ile Birlikte İşlevlendirilmesinin Proje Planlama Yaklaşımı ile Değerlendirilmesi”, Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Köksal T.G., Ahunbay Z.**, 2006. *İstanbul’daki Endüstri Mirası için Koruma ve Yeniden Kullanım Önerileri*, İtü Dergisi/a Mimarlık, Planlama, Tasarım Cilt:5, Sayı:2, 125-136, Eylül 2006
- Kuban D.**, 1984. Çağdaş Koruma, Tasarım ve Planlama İlişkilerine Kuramsal Bir Yaklaşım, *Mimarlık Dergisi*, **202/ 3-4**.
- Kunzmann K.R.**, 2012. Creative Cities: Vision, Enthusiasm and Reality, I.Cultural and Creative Regeneration, Revitalization Through Arts and Culture-New Developments For 5 European Industrial Complexes,Project Second Chance, Nürnberg.
- Lange A.**, 2013, Donald Judd’s House, Culture Desk, The New Yorker, May 13 <http://www.newyorker.com/culture/culture-desk/donald-judds-house>
- Landry, C.** , 2006. Integrated Approach: The Role of Culture and Creativity in the City (Re)Development, Culture & Urban Regeneration, URBACT.
- Landry, C.**, 2000. The Creative City: A Toolkit for Urban Innovators, Earthscan, London.
- Le Corbusier**, 2003. Bir Mimarlığa Doğru, Çev. Serpil Merzi, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Lefebvre H.**, 1991. The Production of Space, İng. çev. D. Nicholson- Smith, Blackwell, Oxford, [1974], s. 190.
- Lobko J.**, 2011. Toronto Brownfield Redux- Artscape Wychwood Barns and Evergreen Brick Works, *International Council on Monuments and Sites (ICOMOS)General Assembly and Scientific Symposium*, Paris, France, Kasım 2011.
- Low, Setha.** "Social Sustainability: People, History and Values." Philadelphia, PA, The Getty
- Lu Huang**, *Research on the Transformation of Industrial Heritage into Residential Building -Taking Barcelona as an Example*, MArch. ETSAB. UPC, 2016.
- Macdonald S.**, Contemporary Architecture in Historic Urban Environments, http://www.getty.edu/conservation/publications_resources/newsletters/26_2/contemporary.html,15 Kasım 2016

- Madran E.**, Haziran 2009. Osmanlıdan Günümüze Tarihi Çevre: Tavırlar-Düzenlemeler, *Tarihi Çevrede Koruma: Yaklaşımlar, Uygulamalar*, **Dosya 14.1**, s.6-15, TMMOB, Ankara.
- Madran E. ve Özgönül N.**, 1999. International documents regarding the preservation of cultural and natural heritage, METU Faculty Architecture Press, Ankara.
- Marans, R.W.**, 2003. "Understanding Environmental Quality Through Quality of Life Studies: The 2001 DAS and its use of Subjective and Objective Indicators", *Landscape and Urban Planning*, 65, ss.73-83.
- Moura F.**, Deindustrialization and Urban Regeneration -The case of Bilbao, Masters in Civil Engineering, Instituto Superior Técnico, https://fenix.tecnico.ulisboa.pt/downloadFile/3779577401443/regions_economic_Theme3_2.pdf 22 Temmuz 2016
- Mukul İ., Sarı S.**, 2015. Türkiye’de Dönüşüm Mekanı Olarak Kentler: Kentsel Dönüşüm, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 8 Sayı: 39
- Müller-Wiener, W.**, 1992. 15-19. Yüzyıllar arasında İstanbul’da İmalathane ve Fabrikalar, *Osmanlılar ve Batı Teknolojisi, Yeni Araştırmalar, Yeni Görüşler*, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Yayını, İstanbul, 53-120.
- Norberg-Schulz, C.**, 1985, *The Concept of Dwelling*, Rizzoli International Publications, New York.
- O’Connor J., Wynne D.**, 1996. From the margins to the centre: Cultural production and consumption in the post-industrial city Arena.
- Osmanlılar C.**, 2012. Reflectance of Change within Space and the State of Human Sensation through Adaptive Re-Use of Old Spaces, *Thesis (M.S.)*, Eastern Mediterranean University, Institute of Graduate Studies and Research, Dept. of Interior Architecture, North Cyprus.
- Ökçün, G.**, 1997. Osmanlı Sanayii, 1913, 1915 Yılları Sanayi İstatistiki, Ankara.
- Ozdemir, I.M, Kars, FB, Sahin S.**, 2005. İşlevsel ve Fiziksel Eskimeye Alternatif bir Tasarım: KTÜ Hangar Binasının Kafeteryaya Dönüşmesi, *Tasarım* 153, pp: 100-103, Tasarım Yayın Grubu, İstanbul. Ü
- Özden,P.**, 2012. *Culture-led regeneration projects in post-industrial areas: the Istanbul experience*, *The Sustainable City VII*, Vol.2, WIT Transactions on Ecology and The Environment, Vol 155, WIT Press.
- Özer, B.**, 1964. Rejyonelizm, Üniuersalizm ve Çağdaş Mimarimiz Üzerine Bir Deneme, İTÜ Yayını, İstanbul.
- Özsırkıntı Kasap H.**, 2014. *Endüstri Yapılarının Dönüşümü Sonucunda Ortaya Çıkan Loft Yapıları ve Estetik*, *Araştırma Makalesi*, Artium, Cilt 2, Sayı 2, 151-164.
- Ozden P.P.**, 2012. *Culture-led regeneration projects in post-industrial areas: the Istanbul experience*, *The Sustainable City VII*, Vol. 2, WIT Transactions on Ecology and The Environment, Vol 155.
- Pamuk, Ş.**, 1997. 100 Soruda Osmanlı-Türkiye İktisadi Tarihi, 1500-1914, İstanbul.

- Pardo, C. J.**, 2010. “El patrimonio industrial en España: análisis turístico y significado territorial de algunos proyectos de recuperación”. Boletín de la Asociación de Geógrafos Españoles, n° 53, 239-264.
- Phillips, M.**, 2013. A prison reformed : how can a contemporary architectural intervention be sensitively integrated into a heritage building of heavy masonry construction in order to facilitate its successful reuse? Unpublished research project submitted in partial fulfillment of the requirements for the degree of Masters of Architecture (Professional)
- Pilehvarian. N.K.;** 1993. “Endüstri Devrimi ve Yeni Ufuklar”, Tasarım-32, Mart.
- Plevoets,B., Van Cleempoel,K.,** *Adaptive Reuse As A Strategy Towards Conservation of Cultural Heritage: A Survey of 19th and 20th Century Theories*, IE International Conference, 2012
- Polat, Y.**, 1996. “Anadolu Selçuklu Medreselerinin Yeni Fonksiyonla Yüklenmesi Üzerine Bir Deneme”, Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Rainey L., Poggi C., Wittman L.**, 2009. *Futurism: An Anthology*, Yale University Press New Haven & London.
- Robinson A.**, 2013. Ceasefire Magazine, <https://ceasefiremagazine.co.uk/walter-benjamin-art-aura-authenticity/>, 08 Aralık 2016
- Rochon L.**, 2008. Architecture on the Right Track, A Temple in a Streetcar Shed, The Globe and Mail, November 15, <http://urbantoronto.ca/forum/threads/wychwood-barns-conversion-project-artscape-1s-dtah.473/page-2>
- Ruskin J.**, 1857. *The Seven Lamps of Architecture*, Wiley& Halsted, New York, <https://books.google.com.tr/books?id=g6Myj87oRAIC&printsec=frontcover&hl=tr#v=onepage&q&f=false>
- Scott, Allan J**, 2000. *The Cultural Economy of Cities*, SAGE, London.
- Sitte, C.**, 2002, *L'Arte di Costruire le Città*, Saggi di Architettura, Editoriale Jaca Book, Milano.
- Slenders, H.,Dols, P.**, 2013. Brownfield remediation combined with sustainable heating and cooling of buildings, Science for Environment Policy- Thematic Issue Brownfield Regeneration, European Commission, **Issue 39**, p.15, The Science Communication Unit, University of the West of England (UWE), Bristol.
- Soganci, N, M.**, 2001. “Architecture as Palimpsest: Refunctioning of Industrial Buildings Within the Scope of Industrial Archaeology”, Yüksek Lisans Tezi, Orta doğu Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Solà-Morales R.**, 1996. From Contrast to Analogy. Developments in the Concept of Architectural Intervention, Theorizing a New Agenda for Architecture. An Anthology of Architectural Theory 1965-1995, Kate Nesbitt (der.), Princeton Architectural Press, New York, pp.230-237.
- Souto A.**, 2011. Archiving Berlin’s Past and Renewing the Ruhr Valley, Austausch, Sayı 1, Konu 2, October 2011, s.15.

- Soygeniş S.**, 2006. Mimarlık Düşünmek Düşlemek, YEM Yayınları, İstanbul.
- Strappa G.**, 1998. The Notion of Enclosure in the Formation of A Special Building Type, Typological Process and Design Theory, (Ed. by. Petruccioli, A.), Cambridge, p. 91-113.
- Stratton, M.**, (ed.) 2000. Industrial Buildings: Conservation and Regeneration, E&FN Spon, London.
http://ec.europa.eu/environment/integration/research/newsalert/pdf/39si_en.pdf
- Szalai, A.** 1980. “The Meaning of Comparative Research on the Quality of Life”, **The Quality of Life** , ed. A. Szalai ve F. Andrews, Sage Beverly Hills, CA, ss.7-24.
- Tağmat T.S.**, 2007. *Mimarlık ve Yaşam Kalitesi: Avrupa’da Kentsel Yaşam Kalitesi Yaklaşımları*, Mimarlık 335, Mayıs-Haziran.
- Tanyeli U.**, 2013. Rüya, İnşa, İtiraz, Boyut Yayıncılık, İstanbul.
- Tanyeli, G.** (2000). Endüstri Arkeolojisi Yapılarının Korunması ve Yeniden İşlevlendirilmesi, Domus m, S.8, s.50-51.
- Tatjer, M.**, 2008. “El patrimonio industrial de Barcelona entre la destrucción y la conservación, 1999- 2008” en Scripta Nova, vol. XII, nº 270 (140). Universidad de Barcelona. Disponible en <http://www.ub.edu/geocrit/sn/sn-270/sn-270-140.htm>.
- TICCIH** (The International Committee for the Conservation of the Industrial Heritage). 2003. *The Nizhny Tagil Charter for the Industrial Heritage*. The International Committee for the Conservation of the Industrial Heritage.
- TMMOB MİMARLAR ODASI**, (2008), Korumada Yeni Tanımlar Yeni Kavramlar: Endüstri Mirası, Ankara.
- Tumer, S.**, 2003. “Kentsel Alanda İşlevini Yitirmiş Sanayi Tesislerinin Dönüştürülme Sürecine Yönelik Bir Model”, Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Tekeli İ.**, 1987, Kentsel Korumada Değişik Yaklaşımlar Üzerine Düşünceler, Korumacı Yaklaşımlarda Amaç Farklılaşması, *Türkiye 2. Dünya Şehircilik Kolokyumu*, İstanbul.
- Uğursal, S.**, 2011. “Tarihi Yapıların Yeniden İşlevlendirilmesi: “İzmir Sümerbank Basma Sanayi Yerleşkesi Örneği”, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü..
- UNESCO**, Understanding Creative Industries, Cultural statistics for public-policy making, February 2006
- Ursic M.**, 2012. The Importance of Culture in Urban Regeneration Practices, I.Cultural and Creative Regeneration, Revitalization Through Arts and Culture- New Developments For 5 European Industrial Complexes,Project Second Chance, Nürnberg.
- Vaccaro, A.**,1996. ‘Restoration and Anti-Restoration’, in Price, N., Talley, M. and Vaccaro, A. (eds.) Historical and Philisophical Issues in the

Conservation of Cultural Heritage (The Getty Conservation Institute: Los Angeles) pp. 308-313.

Vitruvius P., 1993, Mimarlık Üzerine On Kitap, ç. M.H. Moran, Şevki Vanlı Yayınları.

Wells J.C., 2007. The plurality of truth in culture, context, and heritage: A (mostly) post-structuralist analysis of urban conservation charters. *City & Time* 3 (2): 1. URL: <http://www.ct.ceci-br.org> 16 Eylül 2016

World Health Organization QoL Group, 1995, “The World Health Organization Quality of Life Assessment (WHOQOL)”, Position Paper from the World Health Organization, *Social Science And Medicine* , 41, ss.1403–1409.

Yüceer H., September 2005. An Evaluation of Interventions In Architectural Conservation: New Exterior Additions To Historic Buildings, *Degree of Doctor of Philosophy in Architecture*, İzmir Institute of Technology, İzmir.

http://urbact.eu/sites/default/files/refill_160515_soa_final_to_be_published_0.pdf , 13 Kasım 2016

English Heritage. 2008. Conservation Principles, Policies and Guidance for the Sustainable Management of the Historic Environment. Retrieved December 20, 2014 (<http://www.englishheritage-org.uk>).

Yilmaz, N., 2004. “Farklılaştırıcı ve Ayrıştırıcı Bir Mekanizma Olarak Kentleşme”, *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, Sayı: 48, s. 250-267.

Zelenski, P. Z., & Fisher, M. P. F., 1995. Design principles and problems. Wadsworth Publishing; 2nd edition.

Zukin, S., 1982. Loft living, culture and capital in urban change., New York, Rutgers University Publishing.

URL-1, <https://www.bauhaus100.de/en/past/people/directors/walter-gropius/> 4 Ekim 2016

URL-2, <http://www.newyorker.com/culture/culture-desk/donald-judds-house> 4 Ekim 2016

URL-3, http://www.artspace.com/magazine/art_101/art_market/soho_lofts_101-51284 4 Ekim 2016

URL-4, <http://www.teacherlink.org/content/social/instructional/industrialrevolution/home.html> 4 Ekim 2016

URL-5, <http://v3.arkitera.com/> 4 Ekim 2016

URL-6 <http://www.archdaily.com/294077/the-factory-ricardo-bofill/50a47f8fb3fc4b263f00001a-the-factory-ricardo-bofill-photo> 4 Ekim 2016

URL-7, . <http://www.icomos.org.tr/?Sayfa=Tuzukler2&dil=tr> 10 Eylül 2016

URL-8, <http://whc.unesco.org/en/criteria/> 26 Ekim 2016

URL-9,
https://fenix.tecnico.ulisboa.pt/downloadFile/3779577401443/regions_economic_Theme3_2.pdf 10 Aralık 2016

URL-10, <https://www.khanacademy.org> 25 Kasım 2016

URL-11, <http://loransebuhyan.com/beykoz-kundura-fabrikasi-nerede-tarihi-nasil-gidilir-cekilen-diziler-filmler-klipler-iletisim.html> 20 Kasım 2015

URL-12, <https://küresel.britannica.com/topic/Crystal-Palace-building-London> 25 Kasım 2016

URL-17, <http://web.stanford.edu/~kimth/www-mit/mas110/paper1/> 25 Kasım 2016

URL-18, <https://fireplacechats.wordpress.com/2011/07/17/andy-warhols-los-angeles-artworld-years/> 1 Aralık 2016

URL-19, <http://www.archdaily.com/tag/centre-pompidou> 1 Aralık 2016

URL-20, <http://www.bestofinteriors.com/> 1 Aralık 2016

URL-21, <https://uk.pinterest.com> 1 Aralık 2016

URL-22, <http://www.oirealtor.com/blog/en/present/poblenou-neighbourhood-recovers-its-industrial-heritage/> 4 Aralık 2016

URL-23, <http://ginabarcelona.com/en/project/ca-laranyo-audiovisual-campus-upf#.WFwoGvmLSUk> 4 Aralık 2016

URL-24, <http://www.timeout.com/london/attractions/top-london-attractions> 4 Aralık 2016

URL-25, <http://www.tate.org.uk/about/projects/tate-modern-project/vision> 4 Aralık 2016

URL-26,
<https://www.google.com.tr/search?q=silo+copenhagen++geminiresidences&espv=2&biw=1536&bih=686&tbm=isch&tbo=u&source=univ&sa=X&ved=0ahUKEwi2zryD65bRAhUBchQKHdS3CpkQsAQINA#imgdii=FLm9FvisjuXe5M%3A%3BFLm9FvisjuXe5M> 4 Aralık 2016

URL-27, <http://inhabitat.com/gigantic-coal-gasometers-transformed-into-thriving-communities/vienna-gas-tank-gasometer-aerial-rennovation/> 4 Aralık 2016

URL-28, <http://www.arkiv.com.tr/proje/santral-4-ve-6-nolu-kazan-daireleri-mimarlik-fakultesi-ve-kutuphane-donusumu/4242> 20 Kasım 2016

URL-29, http://dtah.com/wp-content/uploads/2014/03/Toronto-Brownfield-Redux_ICOMOS_2011_Lobko.pdf 20 Kasım 2016

URL-30, <http://wikimapia.org/1124493/Artscape-Wychwood-Barns> 20 Kasım 2016

URL-31, <http://www.torontoartscape.org/news/10th-toronto-timeraiser-comes-artscape-wychwood-barns> 20 Kasım 2016

URL-32, http://www.e-architect.co.uk/images/jpgs/london/tate_modern_wa261108.jpg 20 Kasım 2016

URL-33, <http://www.archdaily.com/429700/ad-classics-the-tate-modern-herzog-and-de-meuron/5227fd89e8e44e5a6100003b-ad-classics-the-tate-modern-herzog-and-de-meuron-photo> 12 Kasım 2016

URL-34, <https://www.dezeen.com/2016/06/20/tate-modern-switch-house-herzog-de-meuron-london-opens-to-the-public-jim-stephenson/> 12 Kasım 2016

URL-35, <http://www.gettyimages.com/> 12 Kasım 2016

URL-36, <https://www.loc.gov/> 12 Kasım 2016

URL-37, <http://casestudies.uli.org/wp-content/uploads/sites/98/2015/12/3a-Stealstacks-today-Christenson-Photography-for-WRT.jpg> 4 Eylül 2016

URL-38, <http://inhabitat.com/spillman-farmer-architects-transform-bethlehem-steel-factory-into-a-vibrant-art-center/spillman-farmer-architects-recycled-bethlehem-steel-factory-artsquest-center-3/> 4 Eylül 2016

URL-39, <http://www.archdaily.com/170936/the-bethlehem-steel-corporation-spillman-farmer-architects/5015cc9528ba0d5a4b000fb6-the-bethlehem-steel-corporation-spillman-farmer-architects-image> 5 Ekim 2016

URL-40, www.robertharding.com 5 Ekim 2016

URL-41, http://www.ruhrgebiet-regionalkunde.de/erneuerung_der_infrastruktur/freiraum_und_gruenflaechen_emscherpark.php?p=2 4 Eylül 2016

URL-42, <http://www.latzundpartner.de/en/projekte/postindustrielle-landschaften/landschaftspark-duisburg-nord-de/> 3 Ekim 2016

URL-43, http://www.tourserviceruhr.de/media/Bid3_Kokerei_Zollverein.jpg 3 Ekim 2016

URL-44, <https://tackk.com/8ym32y/embed> 3 Ekim 2016

URL-45, <http://www.extraschicht.de/programm/nach-themen/spielort/lvr-industriemuseum-zinkfabrik-altenberg-oberhausen/detail/> 29 Ağustos 2016

URL-46, http://www.industriemuseum.lvr.de/de/verbundseiten/presse/basis_infos/zinkfabrik_english/Zinc_factory_Altenberg_1.html 29 Ağustos 2016

URL-47, (<http://www.mnnsz.hu/lakohazakka-alakitott-orias-gaztartalyok-becsben/>) 29 Ağustos 2016

URL-48, <http://www.coop-himmelblau.at/architecture/projects/apartment-building-gasometer-b/> 29 Ağustos 2016

URL-49, <http://www.treehugger.com/sustainable-product-design/creative-recycling-gasometer-city.html> 29 Ağustos 2016

URL-50, Kaynak: <http://www.archspace.cz/komplex-gasometer-doklad-zajmu-mesta-o-verejny-prostor-a-jeho-architekturu/> 24 Temmuz 2016

URL-51, <http://www.wiener-gasometer.at/en/gasometer/c> 24 Temmuz 2016

URL-52, <https://www.google.com.tr/search?q=gasometer+c+viennese+architecture+Manfred+>

[Wehdorn+architecture&espv=2&biw=1536&bih=735&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ved=0ahUKEwj7to6w3JbRAhXM1hQKHTFgDasQ_AUICCgB#tbn=isch&q=gasometer+d+Wilhelm+Holzbauer&imgr](http://www.ahk.com.tr/Wehdorn+architecture&espv=2&biw=1536&bih=735&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ved=0ahUKEwj7to6w3JbRAhXM1hQKHTFgDasQ_AUICCgB#tbn=isch&q=gasometer+d+Wilhelm+Holzbauer&imgr) 24 Temmuz 2016

[URL-53, http://reuse304.rssing.com/browser.php?indx=9655505&item=19](http://reuse304.rssing.com/browser.php?indx=9655505&item=19) 24 Temmuz 2016

[URL-54, http://earthtechling.com/2013/04/denmark-seed-silos-converted-into-apartments/](http://earthtechling.com/2013/04/denmark-seed-silos-converted-into-apartments/) 24 Temmuz 2016

[URL-55, http://ec.europa.eu/environment/resource_efficiency/about/roadmap/index_en.htm](http://ec.europa.eu/environment/resource_efficiency/about/roadmap/index_en.htm) 24 Temmuz 2016

[URL-56, http://moussmagazine.it/capitalist-melancholia-halle-14-2016/](http://moussmagazine.it/capitalist-melancholia-halle-14-2016/) 15 Ekim 2016

[URL-57, http://www.elliottwood.co.uk/project/zellig-devonshire-house-birmingham/](http://www.elliottwood.co.uk/project/zellig-devonshire-house-birmingham/) 15 Ekim 2016

[URL-58, http://www.custardfactory.co.uk](http://www.custardfactory.co.uk) 11 Ağustos 2016

[URL-59, http://istanbulsergifotografлари.com/2011/07/13/galeri-mana/](http://istanbulsergifotografлари.com/2011/07/13/galeri-mana/) 28 Temmuz 2016

[URL-60, http://www.istanbulmodern.org/tr/sergiler/gecmis-sergiler/14-istanbul-bienali_1664.html](http://www.istanbulmodern.org/tr/sergiler/gecmis-sergiler/14-istanbul-bienali_1664.html) 28 Temmuz 2016

[URL-61, http://www.samizdatonline.ro/the-place-in-which-the-art-inhabits/](http://www.samizdatonline.ro/the-place-in-which-the-art-inhabits/) 16 Eylül 2016

[URL-62, http://www.etimolojiturkce.com/kelime/restore](http://www.etimolojiturkce.com/kelime/restore) 15 Ağustos 2016

[URL-63, http://www.tdk.gov.tr/](http://www.tdk.gov.tr/)

[URL-63, http://www.icomos.org.tr/](http://www.icomos.org.tr/) Icomos Türkiye Mimari Mirası Koruma Bildirgesi. 10 Eylül 2016.

[URL-64, 29947&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=-465.html](http://www.dcms.gov.uk/) ‘Creative Industries Mapping Document’, Department for Culture, Media and Sport (DCMS), 2001. 22 Ağustos 2016

[URL-65, http://www.aiatopen.org/node/460](http://www.aiatopen.org/node/460) Hughes Warehouse Adaptive Reuse, The American Institute of Architects 24 Temmuz 2016

ÖZGEÇMİŞ

Ad Soyad: Dilara Piran

Doğum Yeri ve Tarihi: İstanbul, 1990.

E-Posta: dilarapiran@gmail.com

Lisans: Yeditepe Üniversitesi, Mimarlık Bölümü, (2014)

Yüksek Lisans: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Mimari Tasarım Sorunları Programı (Endüstri Yapılarının Yeniden İşlevlendirilmesi) (2014-)

Mesleki Deneyim: Hill International Proje Yönetimi ve Danışmanlık (Haziran 2015-)

